

Prilagodna številka »Ljudskega tednika« bo izšla v enakem obsegu kot božična na dan Novoga leta. V njej bodo čitatelji našli polno zanimivega čtiva političnih, gospodarskih, kulturnih letnih presledov, humoristično-kroniko minuloga leta itd. itd. itd.

# LJUDSKI TEDNIK

... Prepričan sem da bo Slovanski kongres pripomogel k nadaljnjemu utrjevanju priateljstva in bratske solidarnosti slovenskih narodov in da bo koristil razvoju demokracije ter utrjevanju miru med narodi.  
J. Staljin.

Poština plačana - Spedizione in abbonam. postale II. gruppo

Leto I. - Lir 10.—, Jugolir 6.—, Din 6.—.

Trst, 25. decembra 1946

Stev. 48

Dr. VL. BARTOL

## Mir ljudem

Veliko oznanjenje, ki ga je prinesel svetu Kristus, je bilo: ljubezen in mir med ljudmi, ljubezen in mir med narodi. Skoraj dva tisoč let po njegovem rojstvu je zadivjala po vsem svetu vojna, kakršne po njeni strahotnosti še ni videlo človeštvo. Hitler in Mussolini sta navallila s svojimi hordami na miroljubne narode, hoteč vsiliti svetu svoj „red in svoj mir“. Mussolini je hotel vsiliti svetu „Pax romana“; mir, ki ga dikтира krvavi meč. A Hitler je sanjal o „miru“ na pogoriščih in grobnicah drugih narodov, v prvi vrsti slovenskih in na nadvladi svoje višje rase. In isti čas, ko sta oba kričala, da se bojujeta za evropsko, za krščansko civilizacijo so v njihovih plinskih pečeh goreli deset in deset tisoči nedolžnih ljudi, so v njihovih tvornicah predelovali trupla nesrečnih žrtev v milo.

Tudi danes govori ves svet o miru. Zakaj tudi tisti, ki rožljajo z novimi orožji, vedo, da si vsa ljudstva na svetu ničesar ne žele tako silno in tako strastno kot miru. Videli smo v zadnjih mesecih resne poskuse na raznih konferencah, da se svetu zares ustvari mir. In spoznali smo še nekaj drugega, da je namreč mir med ljudmi mogoč, samo če so tisti, ki državam upravljajo, zares odločni zagotoviti mir med narodi.

Kaj je prva in edina podlaga za trajen mir? Pravičnost in pravica, ki ju bodo vsi ljudje enako deležni. Čut za pravico je globoko zakoreninjen v slehernem človeku. Gotovo se kdo spominja tiste zgodbe izpred sodišča: zločinec, ki je imel na vesti rop in umor in vrsto tatvin ter je že vse priznal, je nenadoma prebledel, ko so mu očitali poleg vseh njegovih zločinov še tatvino ene kokoši. „Pobesnel je od srda, ker so mu hoteli pritakniti še neznamno tatvino, ki je ni zagrešil.“

Ce je že zločinec tako občutljiv za krivico, koliko bolj mora biti občutljiv človek, ki prebija vse svoje življenje v trdem in poštenem delu? Ki vidi, da je za svoje delo slabo plačan, če ga sploh ima; da njegova družina prezeba in strada, medtem ko nekateri uživa vse dobrine sveta, ne da bi zato mignil z mezinem. Požira in požira, tolaži se z boljimi časi, a končno mora tudi v njem prekipeči. Krivica ni v ljudeh, ki delajo, marveč v družbenem ustroju, ki omogoča, da nekateri živijo in uživajo na račun in škodo drugih, tistih, ki delajo v potu svojega obraza.

Kjer je ljudstvo samo prevzelo oblast, tam ni več možnosti za pijavke in izkoriščevalce tujih žuljev. Od drugod jim kričijo: pri vas ni svobode, pri vas ni demokracije! Toda po njihovem pojmovanju je demokracija, je svoboda to, da volk in ovca, ki sta v isti staji, imata enako pravico, da drug drugega požre. Kar se narodov tiče, sta oznanjala isto „demokracijo“ tudi Hitler in Mussolini. Bog je ustvaril ovco za volka in njegova pravica je, da jo požre. Ali ni zadnji smisel kapitalizma zgrajena na isti podlagi? Delavec je zato tu, da dela kapitalistu, a kapitalist je tu zato, da požanje kar mu je delovni človek ustvaril.

To pa ni ne svoboda, ne demokracija in ne pravica. Če imata volk in ovca isto svobodo, tedaj je ovca volku suženj. Volku odbrusi zobe ali ga vtakni na verigo, potem lahko govoriš o svobodi in demokraciji!

Toda na srečo se je izkazalo, da ljudstvo ni ovca, samo svoje moči se vselej in povsod ne zaveda. Kjer se je zavedlo svoje moči, tam je tudi prevzelo oblast. Vzpostavilo je pravične odnose med ljudmi. Volk, ki so mu odbrusili zobe pa seveda



tarna: tu ni svobode, tu ni demokracije, ker mora tako delati, kot je od nekdaj moralo delati ljudstvo. Volk namreč noče, da bi bil enak med enakimi, ker hoče žive, od tujega mesa, od tujih žuljev.

Mir, najvišje hrepenenje vseh ljudi, vseh narodov in vseh ljudstev je mogoč samo na pravičnih odnosih med ljudmi in med narodi. Kdor rožlja z orožji, ne more biti prijatelj miru. On hoče z zastraševanjem zaščititi svoje privilegije, ki si

jih je nagrabil nad ljudmi in nad tujimi ljudstvi. Nobena dežela, kjer je ljudstvo na oblasti, ne more ogroziti miru, ker si ljudstvo ničesar bolj ne želi, kot trajnega miru. Toda pravica, ki si jih je pridobilo v svoji težki življenjski borbi, si tudi ne pusti jemati in jih bo vselej vedelo braniti.

Trajen mir je torej mogoč samo na pravičnih odnosih med ljudmi in med narodi. Ljudstva si ne želijo vojne, ker vedo, da jim vojne prinašajo samo trpljenje, ru-

ševine in smrt. Vojno si žele tisti, ki imajo od nje dobiček. A dobiček imajo od vojne samo kapitalisti, fabrikanti orožja, ki v varnem zaledju štejejo milijone, ki jim jih prinaša prelita kri.

Dokler bodo taki dobičkarji na svetu, ne bo zagotovila za trajen mir. Tod novi čas zgovorno priča, da se ljudje prebujajo in s tem prebujanjem raste tudi nada v trajen mir, največji blagoslov za vse narode na svetu.

„LJUDSKI TEDNIK“

želi osem svojim naročnikom, čitateljem, sotrudnikom, prijateljem in vsemu primorskemu ljudstvu

PRIJETNE BOŽIČNE PRAZNIKE

# PO ŠIROKEM SVETU

## Fašistični režim v Grčiji ograža mirni razvoj demokracije na Balkanu

9. decembra je grški predsednik vlade in zunanji minister Tsaldaris vložil na seji Varnostnega sveta Združenih narodov v New-Yorku memorandum proti Jugoslaviji, Bolgariji in Albaniji. V tem memorandumu dolži Tsaldaris te države, da se na njihovih ozemljih vežbajo in oborožujejo partizanske edinice, ki potem prehajajo v Grčijo in tam netijo upor.

Na te obdolžitve so odgovorili zastopniki posameznih prizadetih držav, ki so dokazali, da so trditve popolnoma neutemeljene in celo podle, kajti v zadnjih dveh letih je bilo samo na albansko-grški meji preko 100 incidentov, ki so jih povzročile grške regularne — monarhofašistične — čete Tsaldarisa, ojačane s fašističnimi begunci iz Albanije, ki so našli primerno zatočišče v sedanji Grčiji. V svojem poročilu je albanski zastopnik dodal, da je še zadnje dni izročil tajniku Združenih narodov podrobna poročila novih 21 incidentov, ki so jasen dokaz imperia-lističnih zahtev sedanje grške vlade, ki stre-mi za tem, da razširi svoje ozemlje na račun Albanije in drugih sosedov.

Tudi bolgarski zastopnik je zavrnil obdolžitve proti Bolgariji in rekel med drugim, da se partizanske borbe ne vršijo samo ob bolgarsko-grški meji nego po vsej Grčiji in celo otokih, ki nimajo nikake zveze z Bolgarijo.

Jugoslovanski odgovor na te obdolžitve pa

je podal Sava Košanovič, rekoč: „V svoji izjavi pred Varnostnim svetom Združenih narodov ni mogel Tsaldaris zavrniti nit; enega samega dejstva, ki govori proti nje-mu.“ Sicer pa je, po Košanoviču, sedanjega težkega položaja v Grčiji kriv Tsaldaris sam, ker so vsi njegovi ukrepi uperjeni proti interesom grškega ljudstva.

Košanovič je odbil vse dolžitve in očital grški vladi, ki v smislu dobrih sosednih odnošajev, zbira v Grčiji jugoslovanske voje-zločince in kvizlingovce z namenom, da bi iz njih sestavila oborožene tolpe za kaljenje miru v tem delu Evrope. Istočasno zahteva,

naj bi posebna mednarodna komisija prišla v Grčijo in na mestu ugotovila dejansko stanje.

Tako albanski kot jugoslovanski in bolgarski delegat so pristali na to, da ta komisija prouči položaj tudi v obmejnih pasovih na meji med označenimi državami in Grčijo.

ZDA so predlagale petčlansko komisijo za proučitev dejanskega stanja.

Kljub grški noti in terorju, ki ga izvaja Tsaldarisov režim nad demokratičnimi ljudskimi množicami v Grčiji, se partizansko gibanje vedno bolj širi in partizanske edinice so se proglasile kot regularna demokra-tična grška vojska.

## Jasni cilji ameriške politike na Kitajskem

Kitajsko ljudstvo se je že neštetokrat samo prepričalo, kako je ogoljufano pri urejanju notranjih razmer v državi in demokratizacije življenja na splošno. Že takoj po kapitulaciji Japonske se je začela kitajska reakcija naslanjati na »ameriško pomoč« in tako pahnila ljudstvo v ponovno državljansko vojno. V začetku leta 1946. je pa postalo popolnoma jasno, da kitajska vlada in Kuomintang ne misli prenehati s sovražnostmi niti izpolniti obveze za prekinitve sovražnosti, ki so jo sprejeli.

Prav zaradi sistematičnega kršenja sporazuma o premirju s strani kitajske reakcije in zaradi razširitve državljanske vojne, so se pogajanja med Komunistično partijo Kitajske in Kuomintangom prekinila. Kitajska vlada pa se je kljub protestu demokratičnih sil odločila, da bo sklicala Narodno skupščino, četudi ne predstavlja volje naroda in je kitajski narod ostal do nje ravnodušen. Vlada se zanaša le na svojo vojaško moč. Trenutno so imele vladne čete nekoliko uspehov in so zasedle nekaj važnih strateških centrov in komunikacij. Toda ta moč je nastala s pomočjo ameriškega orožja in z ameriško podporo. In na to premoč se zanaša kitajska vlada, ko je sklicala Narodno skupščino, ki predstavlja le ozke interese stranke Kuomintanga.

Stranka Kuomintanga uporablja v glavnem le en način borbe proti nasprotnikom in ta je le vojaška sila. Drugi načini politične borbe so le drugorazredne veljave. Toda kitajski reakciji se neverjetno mudi da bi čimprej obračunala z demokratičnimi silami v

državi. Kajti po pročitlih kitajskega časopisa se demokratiški pokret na Kitajskem vedno bolj širi. Teritorij, ki ga kontrolirajo komunisti se je v enem letu po končani vojni razširil, prebivalstvo pa je naraslo od 100 na 140 milijonov. Ameriška reakcija pomaga z vsemi močmi kitajski reakciji. Samo v času po končani vojni je bila ameriška pomoč nebrinerno večja kot v vseh osmih letih vojne.

Ameriška politika na Kitajskem odgovarja interesom ameriške reakcije ki hoče narediti iz Kitajske svoje polkolonije in si ustvariti svoje strateške baze na Daljnem vzhodu. Prav zaradi tega ne drži ameriška vlada obvez Moskvske konference v zvezi s Kitajsko. Američani že povečujejo svojo pomoč in trdno podpirajo sedanjo reakcionarno politiko, ki teži za vpostavitve take kitajske vlade, v kateri bi stranka Kuomintanga imela premoč. Ta stranka najbolj odgovarja ameriškim imperialističnim načrtom. ZDA so tudi podpisale trgovinsko pogodbo s Kitajsko pred sklicanjem Narodne skupščine očitno z namenom, da bi pokazale ameriško zadovoljstvo z vlado Kuomintanga in da bi podprli to vlado v zunanji politiki. Vsa demokratska javnost pa vidi v tem trgovinskem sporazumu enostavno zaslužjenje Kitajske za dolgo vstolet.

Edina rešitev kitajskega problema je prekinitve državljanske vojne, v legalizaciji demokratskih sil Kitajske in prekinitvi vmešavanja tujih sil v kitajske notranje zadeve, ki podpirajo reakcionarne elemente v državi.

## Končna obsodba Francovega režima

ZN so se morali že večkrat baviti z vprašanjem Francove Španije. Glavna zasluga, da se je to vprašanje že tolikokrat pretresalo, imajo predvsem delegati nekaterih zapadnih demokracij, ki so se pokazali kot odkriti simpatizerji Francovega režima. Delegati, kakor g. senator Connaly, Schavcross itd. so iznesli nešteto izgovorov in se na ta način izmikali povsod, kjer bi bilo treba sprejeti odločitev za odločen nastop proti Francovemu režimu. Izjavo, ki jo je dal senator Connaly v živčni razburjenosti, dovolj jasno dokazuje moralo predstavnika ZDA na zasedanju: Vi lahko sprejmete

vsak načrt, razen prekinitve diplomatskih odnosov s Francom in pa uporabo ekonomskih sankcij, na kar ZDA ne morejo pristati...

Po dolgi borbi predstavnikov naprednih držav so le prišli na zadnjem zasedanju ZN do zaključka, da bodo članice ZN odpoklicale svoje diplomatske predstavnike iz Madrida. Nekateri države niso vzele tega resno, kar se vidi iz tega, da bo Velika Britanija odpoklicala iz Madrida le veleposlanika, pustila pa bo tam odpravnik poslov in vse osebje veleposlanstva. ZDA pa sploh ne bodo ničesar storile, ker niso imele v Madridu svojega poslanika, temveč je bil tam le odpravnik poslov.

Ozadje te diplomatske komedije je v tem, ker imajo Angleži in Amerikanci svoje profitarke interese v Španiji in ker se ti njihovi interesi najbolj zaščiteni pod Francovim režimom.

To so razlogi, zakaj hočejo angloamerikanski reakcionarni krogi ohraniti Francov fašistični režim v Španiji.

Tako zadržanje anglo-amerikanskih delegatov in njih somišljenikov, daje pogum Francu, da se še vedno upa mučiti španski narod, hkrati pa dajejo pogum še drugim ostankom fašizma po svetu. Toda svobodoljubni španski narod je že odgovoril z borbo in pokazal svojo voljo nadaljevati svojo borbo za svobodo.

# Stvari o je vredno

## Anglija

Na sestanku, ki ga je organiziral londonski odbor »Muslimanske zveze«, je dr. Jinah med drugim rekel sledeče: »Anglija je odgovorna za nerede ki so izbruhnili v Indiji. Zločine in puščena je povzročila za časna vlada. Po treznem razmišljanju lahko izjavim, da so vsi dogovori v Indiji posledica načina s katerim je angleško odnosaletvo vodilo razgovore s podkraljem.

KAJ JE TRST TUDI V INDIJI?

## Amerika

Ameriški vojni minister je zahteval od parlamenta odobritev večjih kreditov za vojsko ker se sicer »ameriške okupacijske sile v Evropi in na Tihem oceanu ne bodo mogle vzdržati. Našle je izjavil, da zmanjšanje ameriških čet na 1.700.000 vojakov kot je to predvideno »bi privedlo uspešno ameriške okupacije v nevarnost«.

ČEMU NEKI JE POTREBNO. DA SE AMERIŠKE OKUPACIJSKE SILE VZDRŽE V EVROPI IN TIHEM OCEANU?

## Nemčija

Reuterjeva agencija javlja iz Münchena: »V Bavarski (ameriška okupacijska zona) se je pojavil nov fūhrer, ki se imenuje Alfred Loritz. Ta vodi stranko, ki v mnogečim spominja na nacistično stranko Adolfa Hitlerja. Pristaši te stranke izkazujejo enako vdanost svojemu voditelju kot so in nacisti izkazovali svojemu fūhrerju. Za sedaj imajo samo 8 mest v bavarski ustavnodadni skupščini ali uspele na večje uspehe pri prireditvi volitev.

IN KAJ SO AMERIŠKE OKUPACIJSKE SILE V EVROPI PROTI TEMU? REUTER O TEM NIČESAR NE JAVLJA.

## Grčija

Grško vojno ministrstvo je objavilo proglas, s katerim poziva pod orožje vse aktivne in rezervne oficirje, stare od 25—31 let, ki bivalo v srednji in severozapadni Makedoniji...

...IN KLJUB TEMU SE PARTIZANSKI UPOR VEDNO BOLJ ŠIRI.

## Japonska

Japonski predsednik vlade Jošida je 15. oktobra t.l. na pokrajinski konferenci liberalne stranke izjavil: »Najvažnejše je to, da bomo v soglasju z novo ustavo mogli braniti naš imperikalni sistem, katerega močno podpira naša stranka.

MAR KUJEJO JAPONCI E VEDNOSTJO GUVERNERJA MC. ARTHURJA ZNOVA OS Z BERLINOM?

Gregorčičeva Založba v Trstu je izdala:

### KOLENDAR ZA LETO 1947.

peste bogate vsebine. Kalendar je ilustriran in prinaša zanimive članke o podtalnem organiziranem delovanju za časa fašistične Italije, značilne opise osvobodilne borbe na Primorskem, življenjepis in spomine padlih borcev, ter poleg literarnih prispevkov primorskih pesnikov in pisateljev razpravlja o vseh aktualnih vprašanjih z gospodarskega, socialnega in prosvetnega področja.

## Politika atomske bombe

Angleška vlada je, kakor vse kaže, opustila namen odpovedati se uporabi atomske bombe v vojni. To je bilo razvidno iz govora sira Hartleya Sawcrossa v politično varnostnem odboru Združenih narodov. Pred tem govorom so angleški statisti smatrali atomsko bombo kot strahovito orožje proti človeštvu in so odločno zahtevali onemogočenje uporabe v morebitnem novem spopadu. Predlagali so seveda mednarodno nadzorstvo nad proizvodnjem atomske energije; toda ti predlogi so bili zelo pomanjkljivi. Sedaj pa sir Sawcross izjavlja, da problem o izključitvi atomske bombe kot orožje ni trenutno važen, zato bi ga morali obravnavati med vprašanji o splošni razorožitvi. Ta politika predstavlja dve nevarnosti. Anglija in Amerika nočeta namreč prenehati s proizvodnjo atomske bombe; odrekli bi se temu samo, če bi ostali svet pristal na tako porazdelitev orožja, pri kateri bi Anglija in Amerika dobili največji del in na ta način navladali svet. Ker pa nihče ne bo hotel priznati anglo-ameriške nadvlade, bomo kaj kmalu priče tekmovalju narodov v oboroževanju z atomsko bombo. Druga nevarnost je ta, da bodo Angleži in Američani zahtevali, naj se smatra atomske bombe kot legalno orožje. Zato lahko predvidevamo dolgotrajna razpravljanja, v katerih bodo skušali izenačiti število atomskih bomb ene države s številom vojaštva druge države. Vi-dej je torej, da se je angleška vlada odpovedala svojemu prvotnemu namenu popuščanja v vprašanju atomske bombe, ne da bi se prej posvetovala s člani parlamenta; seveda če ni Shawcross govoril le s svojega stališča.

(Daily Worker)



... pa trdiyo, da so Angloamerikanci na trdnih negah.

# katerih razmišljati!

## Palestina

Decembra 1945. je Bevin zagovarjal osnovanje anglo-ameriške komisije za palestinsko vprašanje med drugim tudi s temi besedami: »Ta komisija bo stremela za tem, da najde tako rešitev tega vprašanja, ki bo privedla Palestino pod varušvo.«

SEDAJ SMO PA DECEMBRA 1946

Arabski list Saut-as-saab je pred kratkim pisal: Anglija se danes noče dati Palestini nezavisnosti in demokratične uprave. Palestinsko vprašanje predstavlja en člen v angleški imperialistični verigi ugovorov, ki stremijo za tem, da uvedejo angleško imperialistično gospodstvo nad arabskimi deželami.

## Egipt

Egiptska vlada je razpisala nagrado tri tisoč šterlingov za tistega, ki bi dal vesti o osebah, ki so povzročile nedavne bombne atentate na policijske postaje v Kairu. Preiskali so tudi sedež »Muslimanskega bratstva«, vendar pa pri vseh navedenih odkritih niesar sumljivega.

TUDI V AKCIJSKI STRANKI NI NIČESAR SUMLJIVEGA.

Časopis »Ašolaa« piše da uporabljajo britanske vojne oblasti v Egiptu dva sto tisoč nemških vojakov, ki so namenjeni za gradnjo vojaških utrd v coni suškega kanala.

## Italija

Milanska izdaja »Unita« piše da je italijanska borza dela registrirala do konca novembra 1946 226 brezposelnih. Samo v novembru se je število brezposelnih povečalo za 88.092.

## Avstrija

Avstrijski ministrski predsednik dr. Karel Renner je pri nekem intervjuju med drugim rekel tudi to: »Avstrija ne zahteva nikakih teritorialnih sprememb.«

IN SLOVENSKA KOROŠKA?

## Južna Afrika

Južnoafriški ministrski predsednik Smuts je na kongresu ameriških industrijcev, ko je govoril o komunizmu in demokraciji rekel med drugim tudi tole:

»Razlike političnega, gospodarskega in socialnega sistema same po sebi nikakor ne vodijo nujno do nove vojne, vendar pa bi svetoval svojim poslušalcem, naj bodo pripravljeni na dan znak preiti v vojsko pripravljeno.«

Torej je gospod Smuts zelo bojevit.

## Radio Trst II.

Eno izmed mnogih prejetih besedil k že objavljeni karikaturi

Radio številka dve mi zelo na živce gre; ker je živce draga stvar in če enkrat se pokvar, novega ni več dobiti, hotel vljudno bi prositi slavno tvrdko aies (sicer crknil bom kot pes), da popravi vargele svoj; če ne precej, pa takoj.

# PO DOMAČI ZEMLJI NAŠI SVETLI ZGLEDI

Tudi letos ob petletnici ste se zopet kakor za vsako obletnico, zbrali na openskem stratišču. Prišli ste po vrsti, kakor iz groba v Fontani di Villorba ob Trevisu: prvi Ti, blodolčni Simon, za Tabo visokopostavni Pinko, potem Ti predrzni Ivančič za njim Ti, pohlevni Vadnal, zadnji Ti nemirni Bobek.

Daleč se vas bili peljali, v daljnjo tujo zemljo tajno zakopali Tri dolge mesece so dan in noč stražili Vaš grob, da bi se mu nihče ne približal da bi nihče ne uganil, č-



Simon Kos

gava trupla krije. A Vaša kri je vpila, Vaša srca so žarela Vaša ljubezen se je prerila skozi težko prst in je našla pot iz daljnega neznanega groba v domovino, za katero ste živeli, med ljudstvo, za katero ste padli: tam v daljnji Villorbi so trohnela Vaša izmučena telesa. Vaš duh je našel pot nazaj.

Ti, Simon si se vrnil med svoje gore, kjer je končno vzplamtel plamen, ki si ga, živ, tako vztrajno vžigal; Ti, Ivančič bi bil najrajši zavriskal od veselja, ko si, neviden, zopet vodil svoje sovaščane k predrznim napadom na fašistične trdnjave ob Zagi in tam okoli; Ti, Pinko si bil ves nasmejan, ko si videl, da se je Tvoje ljudstvo za katere si živel, dvignilo k upor, o katerem si sanjal; Ti, Vadnal si ponosno stopil med drzne notranjske uporniške oddelke; Tebi Bobek, so zažarele oči spričo junaških podvigov Tvoje ga ljudstva po snežniških vrhovih.

Ob petletnici ste se zopet zbrali na morišču. Kako vse drugačni ste bili kakor v daljnji Villorbi, ko smo drugo za drugo dvignili iz vlažnega groba Vaše krste. V prvi si bil Ti, nepozabni Simon; visoko vzbočeno koščeno čelo, stisnjeno telo prekrizani rokavi v katerih so bile neke Tvoje roke... S težavo smo Te tovariši spoznali.

Se preden je bila povsem odprta druga krsta, je kriknila Pinkova mati... Čakal si

jo, Pinko, vzbočen v prekratki krsti s snežnobelo ruto ob desnem rokavu za spomin... Potem je zajokala Ivančičeva sestra. Ležal si, Ivan, s stoično stisnjenimi čeljustmi z razbito lobanjo...

Ko so Tebe odprli, Vadnal, so se orosile oči Tvojemu zvestemu sovaščanu: tudi Tvoja lobanja je bila prebita.

Končno je zaihtela Tvoja žena Bobek: ležal si v suknji in Tvojo drobno koščeno glavo je pokrivala prst...

Kako obupno nemčne so ležale Vaše izmučene kosti tovariši, spričo mogočnega podviga Vašega duha!

Sedaj ob petletnici ste bili zopet kot nekdanj, še neizmerno večji kot nekdanj! Stopil si pred vrsto četvorice kot prvi Ti, Pinko veder in nasmejan in si dejal: »... Spomnil sem se nenadoma otrok na Krasu in ob Branici Moj mili, dragi prijateljčki uverjen sem, da me boste imeli v spominu ko sem Vam nagajal, ko sem se z vami igral. Kako so bili lepi popoldnevi na Krasu, v Dolnicah, kako je bilo morje v Čedasu in srebrna Vipava se je mirno vila v sanjaviem bajnem svitu Lepo je bilo življenje: uživaj sem vsak trenutek vsak žarek sonca, najdrobnejše kapljico dežja.

Pa mi ni prav nič žal če je končalo: milijoni ljudi so žrtvovali v teh letih groze svoje življenje. In malo jih je, ki razumejo kot jaz, da ni smrt nič hudega, da je celo nujna dolžnost do človeštva... Pa ne ustavljajte se preveč ob meni: življenje kliče in vsak, kdor

## DR. FRANE TONČIČ

razume njegov klic, mora živeti dalje kajti človek je le kaplja v morju človeštva...« Nato si dvignil blede čelo Ti, Simon in si dejal:

»... Tako rad bi še živel... Vest mi ne očita ničesar, ker nisem zagrešil nobenega dejanja, ki bi se ga moral sramovati. Srečen bi bil, ako bi vedel, da more moja kri ohladiti le del gorja, ki ga trpi moj ubogi narod. In če bo moja žrtev le malo krcistila trpečemu človeštvu, potem sem živel dovolj.«

Pomočnik si nekoliko in si povzel:

»Ljubil sem preveč to našo zemljo, te naše gore, tako da se tedaj, ko je bilo še čas, nisem mogel ločiti iz njih objema. Zato je bilo treba, da tej svoji zemlji žrtvuem svojo skromno življenje, saj drugega tako nimam... Pozdravljam torej vse svoje nesrečno ljudstvo pozdravljam svojo vas in svoje gore. Pozdravljam tudi vas, dragi roditelji, draga sestra zahvaljujem se Vam, da ste me naučili ljubezni do svojega jezika in do svoje zemlje...«

Strumno in zvesto je stala ostala trojica za Vama: Pinko in Simon: ponosni, neustrašovani Ivančič, pohlevni Vadnal, nemirni Bobek.

O kakšno krivico bi Vam delal kdor bi Vas delil v razne skupine, tovariši! Kakor da niste vsi vzrasli iz strajenih vrst slovenskega primorskega ljudstva, ki se je borilo in se bori po Vašem zgledu v različnih postojankah za en sam cilj: za nacionalno osvobodit-

tev, za socialno pravičnost, za mir in spravo med narodi! Do dna Vas je doumel srčni glasnik težkih dni našega življenja France Bevč ko je ob lanski obletnici zapisal tele vrstice:

Niso bili le iz različnih koncev, ki so stali takrat pred sodniki, ne samo iz različnih slojev, tudi njihovi pogledi na življenje in na njegove probleme niso bili enaki. Toda eno je nesporno: vsi so goreče ljubili svojo domovino in so bili pripravljeni boriti se in umreti



Pinko Tomažič s sestro, ki je tudi padla kot žrtev nacistov

za njeno svobodo in srečnejšo bodočnost. Da so živeli, bi bili stali v isti vrsti z ostalimi našimi borci iz velikih dni splošne narodne vstaje. Tako kot so ves čas borbe hodili pred nami in nam kazali naš veliki cilj, Slovensko primorsko ljudstvo, ki je z Vami živele, z Vami trpelo in z Vami čutilo. Vas tudi danes, ko se ob peti obletnici Vašega žrtvovanja, globoko klanja pred Vašimi mami, ne more drugače doumeti.

Slava Vam, naši Veliki mučeniki!

100 LET ...



»Naša vas da Titu glas« piše na eni izmed hiš v Sv. Barbari nad Mijami. V tej vasi in prav v tej hiši živi že svoje sto prvo leto Angela Hrovatin. Fotoreporter našega tednika, ki jo je fotografiral, je v pogovoru s staro izvedel marsikaj iz njenega dolgega življenja.

»Ste naši?« je vprašala in ko je dobila pri-trdilen odgovor, je kaj rada povedala, da že petnajst let ni bila v Trstu, da misli sicer kmalu umreti, da pa bi le rada vedela kako bo, ko bodo šli oni in prišli naši. Pokazala je svoje izkaznico SIAU in povedala, da je vsa vas vpisana v SIAU.

V zadnji vojni se je morala skrivati pred bombami in pred Nemci. Živo ji je ostal v spominu Nemeec, ki jo je sunil, ker se ni hitro zganila.

S svojimi vnuki preživlja starka svoja pozná léta. V veri, da ni več daleč dan, ko bo boljše.



Jonny, pogledj ga no, saj smo že demobilizirani

# BODOČNOST JE SLOVANSKA

Preživeli smo leto, ki je bilo kot makatero v naši zgodovini, polno važnih, burnih dogodkov. Doma borba za naše demokratične pravice, a zunaj boj za priznanje naših upravičenih teženj. Doživeli smo marsikatero razočaranje. Pravica, ki je nesporno na naši strani in smo jo poleg tega ponovno kupili s krvjo, ni bila spoštovana. Marsikomu, ki ni mogel verjeti, da bi moglo kakoli preprečiti uresničenje vseh naših sanj, je morda kdaj za trenutek klonila glava.

Nikoli nisem zgubil poguma, zmeraj sem trdno verjel v našo končno zmago — prej ali slej — a priznam, da mi je bilo kdaj pa kdaj hudo pri secu in mi je bila duša polna gneva.

V enem izmed takih trenutkov, ki sem jih doživel v Parizu, sem stal z našo delegacijo pred Višinskim, ki nam je govoril s pogledom na našo bodočnost:

„Jaz sem optimist. Poglejte, kakšno vlogo so igrali slovanski narodi po prvi svetovni vojni. Skoraj nobene. Danes igrajo eno izmed prvih vlog. Ne trdim, da igrajo prvo vlogo, a eno izmed prvih vlog. In bodo igrali vedno večjo vlogo... Bodimo optimisti!“

Kdor gleda na dogajanja s te širine — in treba jih je tako gledati — ne le, da ne bo prezrl ali podcenjeval naših sedanjih uspehov, ampak mu bodo ti jasni in neizbežni tudi za bodočnost. Zgodovina slovanskih narodov zadnja desetletja — tudi naša slovenska zgodovina — nam veselo kaže v prihodnost.

Z vprašanjem bi lahko posegli še dalje v preteklost kot Višinski. Kakšno vlogo so igrali slovanski narodi pred prvo svetovno vojno in še posebno pred balkanskimi vojnami? Poznali smo carsko Rusijo s socialnim in narodnim zatiranjem. Na Balkanu sta bili dve slovanski državi, ki sta bili sprti med seboj, igrački v rokah tujih sil. Ista razkosanost in nesloga med slovanskimi državami tudi po prvi svetovni vojni.

Nekateri idealni možje so že davno davno sanjali o svobodi in neodvisnosti, bratstvu in edinosti slovanskih narodov, a so to ostale le sanje, ker ni bilo niti notranjih niti zunanjih pogojev za njihovo uresničenje.

Pogoje za to je ustvarila šele Oktobrska revolucija, ki je doma in preko svojih meja zdramila speče sile slovanskih ljudskih množic. Te so bile že zdavnaj med seboj povezane po sorodnosti jezika, po kulturi in običajih,

## Misli ob vseslovanskem kongresu v Beogradu

FRANCE BEVK



zadaj pa je postala zamisel slovanske vzajemnosti, ki jo je dotlej gojil le ozek krog izobražencev, njihova skupna lastnina. Te množice v vojni proti fašizmu niso reševale le svojega narodnega obznanja, ampak so obenem s krvjo uresničile idejo slovanske moči in sloge.

Le tako se je lahko zgodilo, da danes slovanski narodi igrajo eno prvih vlog

delovanja, katero pa nikoli ni zajelo vseh slovanskih narodov.

Kongres, ki smo mu bili pravkar priča, je bil prvi res pravi kongres v zgodovini slovanskih narodov, ker pomeni uresničenje njihovih stoletnih teženj. Na njem so se prvič zbrali vsi slovanski narodi, ki so si priborili svobodo in neodvisnost ter so obenem nosilci napredne demokracije, socialne pravičnosti, svetovnega miru in boljših življenjskih pogojev za vsakega človeka.

V preteklosti smo slišali mnogo solzavih besed o slovanski neslogi, ki so jo povzročali domači izkoriščevalci v službi tujih koristi. Danes je ta pesem za vedno izpeta. Slovanski kongres v Beogradu je bila veličastna manifestacija trajnega bratstva in sloge med Slovani, ki so se zblížali v najusodnejšem trenutku svoje zgodovine.

Čujemo, da nekaterim to ni po volji. Kričijo, da je to ogrožanje drugih narodov. Ta krik ženejo nam sovražni imperialisti, ki bi radi videli slovanske narode nesložne in razcepljene zato, da bi jim vladali in jih izkoriščali. To pomeni, da so sovražniki Slovanov še vedno na oprezi in da morajo torej ti še bolj utrditi svojo edinstvo in bratstvo.

Slovanski narodi niso ustvarili svoje vzajemnosti le na osnovi sorodnosti krvi, ampak predvsem v načelu napredne demokracije in enakopravnosti narodov. Prišli so na kongres z jasnimi in pošte-

nimi nameni, ne nameravajo nikogar ogroziti v njegovi svobodi in neodvisnosti ter so za mednarodno vzajemnost vseh svobodoljubnih narodov. Eno pa je gotovo: znali bodo odločno braniti pridobitve krvave borbe. Nikoli več se ne bo zgodilo, da bi kateri koli slovanski narod še kdaj postal žrtev tujega pohlepa.

To misel je beograjski Slovanski kongres večkrat jasno podčrtal. Poudaril je tudi velik delež, ki so ga slovanski narodi s Sovjetsko zvezo na čelu dali v borbi proti fašizmu. Besede polne ponosa in samozavesti so pokazale na izredni pomen slovanstva v zgodovini človeštva, na njegov več kot častni prispevek, ki ga je to dalo svetovni kulturi.

V življenju slovanskih narodov so se odigrali veliki dogodki, nastale so globoke spremembe v njihovih medsebojnih odnosih. Napočila je nova doba v zgodovini slovanstva, katere važen mejnik je beograjski kongres in je obenem kažipot v bodočnost z jasnimi cilji. Kot prej se bodo Slovani tudi po slej borili za napredek in kulturo ter bodo zvesto čuvali bratstvo in edinstvo, ki sta najboljša za jamstvo njihove svobode in neodvisnosti.

Kakšne so misli primorskih Slovencev ob Slovanskem kongresu?

Zamisel slovanske vzajemnosti nam nikoli ni bila tuja, sega v prve početke našega boja za svobodo in združitve z ostalimi Jugoslavlani pred sto leti. Postala je last ljudskih množic v zavesti, da le uresničenje slovanskega bratstva in enotnosti lahko uresniči tudi naše sanje. Trdna vera v končno ostvarenje tega ideala nam je vlivala moči za vztrajanje pod tujim jarmom, posebno v zadnjih letih fašizma. Zavest, da so za nami vsi slovanski narodi, posebno pa Sovjetska zveza, nam je v osvobodilni borbi narekovala skrajni napor in žrtvovanje. Mi dobro vemo in ne bomo pozabili, komu smo v prvi vrsti dolžni zahvalo za naše osvobojenje. In prav tako ne bomo pozabili, da so bili slovanski narodi tisti — in edini — ki so na mirovni konferenci odločno podpirali naše upravičene zahteve in težnje.

Priključeni k veliki družini slovanskih narodov bomo pomagali utrjevati slovansko bratstvo in edinstvo v prepričanju, da to pomeni utrjevanje naše svobode, miru in demokracije. Za tiste naše brate, ki bodo še ostali izven mej domovine, pa bo bratstvo in sloga Slovanov svetel obet za bodočnost. „Bodimo optimisti!“ nam je rekel sovjetski delegat Višinski. Bodimo optimisti! Zgodovina slovanskih narodov zadnja desetletja in njihova vzajemnost danes ta dan odpirata obetajoč pogled v bodočnost.

Kaj boste kupili dragim za novo leto?  
SLOVENSKA PROSVETNA ZVEZA

ima v zalogi

SLOVENSKE KNJIGE

Naročite jih pri prosvetnih društvih, ki imajo seznam knjig ali naravnost pri Slovenski prosvetni zvezi: ul. S. Vito 17/1

KNJIGA je kapital, ki se Vam najbolj obrestuje.

v svetu. Da bi ne bilo tega, bi se ne bil mogel pravkar vršiti Slovanski kongres v Beogradu, ki je potrdil in zapečatil, kar so slovanske množice ustvarile v borbi.

Kmalu bo sto let, kar se je vršil prvi Slovanski kongres v Pragi. Sledili so mu še drugi kongresi, ki so bili le pozikusi organiziranja slovanskega so-



PRESEDSTVO KONGRESA



# Ob zaključku diplomatskega leta 1946

Rado Cilenšek

V: Ooo, Miče! Vidga na! Se sijelih pršo, sn se vre bou, da te nijebuo več... ke se se un dan taku stršne rspalo...!

M: Ja, ne zamijere, Vane! Budej! Učaseh pride čuavek malo frjož, siten jen nrvožen. Malo uod uojske, malo pržuo, pej konfin, usako malo, Vane, sej ni čudo!

V: Aaa, kaj bš gavuoaro. Miče, bejže no, kaj ne znan... Samo, da te pasa hmalen jen da ne kühš jeze, tu je duabro!

M: Jeze? Za pijet menut Vane, se vre ne zven več. Kaj me jemš za une naše favršice, ke te za usakuo stvrcoo vele zavhajuca nus, taku, da muoreš žnjime pavasen ku ses svijeten uoln...

V: Ja, ja! Pasijebno pr vailh, za petje jen jegre Kašne vite suo žnjime! Jen no smeš riječ nanka: Čije se gene... Je vele zamijera Vele: Ne priden več!...

M: Ja znaš Vane. Mladina res nijebe smela bet taka. Jen tude mi ta bel staro, be se moge znt bel patrpet med sabuo. Se det vifet aden družme... Jen ne se drži, ku da smuo buhvekaj. Zakaj, Vane muoj, ne zdej za riječ ma, use smuo potreba šule! Duaste šule Vane!

V: Pruo praveš, Miče... Čiješ riječ, da be mcele bet duabre... Use ku bratje med sabuo.

M: Jen bel trdne, Vane! Mucže uod režuona! Vš bš riječ, da sn frjož... Ma kaj te ne zbuade, Vane, u scrije, kej te uotrk dama upraš: Tata, dejme za »kuaderno«! Al nej, da čuješ: Kadaj partijera ta? Settekuatorđiči?...

V: Ja ja Miče, jemš prou! Taka je muaja ta vifeča! Se prou ne muore uodvafet taku de bjo učaseh nrajše useko pa gucpce, de se be kri zila u uojst...

M: Se buo treba navadea, Vane! Jen se uočet gavuoari ku Buh zapavej.

V: Sej be blo cejt! Kaj ni blo zaduaste tega lajen'a sijednodvajste let!

M: Ne! Čake, Vane! Nej se utruoace, uočijuc uo! Tude laško! Zakaj str prgovor prave: Bel ku znaš... Bel velaš! Samo ns ne smeš bet stran govuoart slavenško, Jen pasiječno ne silt pa laško, če prou ali ni sile...

V: Kuku nej, sej zdej ante nes ne buojuo več kletfa'e jen uodrile če bnuač šra'ale na krasno...!

M: Kuzoa? Zlej jemš lih trko derita ti pa slavenško, ku une pa laško! Tu muoreš, da znaš, Vane, ti jen use kr ns je tuod nr Trste...

V: Aaa tu suo neče zdej skljenle, tn u Novatorke?!

M: Prou u Novajorkel! Jen jest mi's'en, Vane, da je tu žiens ta nrbel pag'avitno, kr suo naše tn desijegle! Samo se muoremuo mi tega zavedit... Jen našuo pravicoa zhev't trko več, Vane, če nen juo pred celen sveten priznajuo!

V: Taku buo zdej mešlo bet pa useh ufiljih tude slavenško: Karte, table, taše jen use inšoma?!

M: Kuku pei! Dual u meste, laško jen slavenško... Tuod pej, ke laho ni, slavenško pouuo!

V: Kaku pej, Miče, de tn na korijere piše se zdej: Sesana, Storie, Paverio... Da sn mogo prou štedijert, če grije tude u Pavir al ne?!

M: No, viš! Tu je zatu, ke suo naše odbore priiveč lena jen pavršne! Zakaj če bjen ane dvakrt zbile tabluo dual, be blo hmalen u rijeđe jen prou...!

V: Ja, jen buo- treba prou taku, Miče... Male na ceste, malo dama jen malo u šule, se bnuaa vre prvadle jen navadle hmalen.

M: Sej, treba riječ, našo se stršno prizjednejuo... Držiuoaz zviječr tečaje. Pašila'uoaz tu gledališče narodno uokule, da ledje čujejuca našuo lepuo beseduo... Samo šule, šule viš, da be jemele u ruoakh mi. Krko be se naše uotruoace več navadle če bieh naše, ta prave, uočile!

V: Ma tuaja pupka, sej huode dual u gennazije... Tn je ante prou! Kaj jeh ne uočiuo... uotruoake...

M: Tn je, Vane, da Buh pamage...! Te grejuca u šluoaz an dan ja, an dan ne, taku, da jeh uočjuoaz, be riječo, prou ku na upanje!

V: Ja, pale buo pej res rova žnjime... Znan, ke smuo hodije u šluoaz tude ujetro jen papadan, se ni blo neč znamel... Ma ki suo prou tje šule slavenške u Trste?

M: Vele tn duozal, Vane, se naprej uod peškarije... Taku, da muorejuoaz sruate ceu Trst prebrijest, za prit čjedual u tiste kūrnek ke suo jen dale.

Zasedanje organizacije ZN in štirih zunanjih ministrov v Newyorku, ki se je nedavno končalo, pomeni v glavnem zaključek letčnje mednarodne delavnosti, če odštejemo delo Varnostnega sveta, ki še vedno zaseda in se peča z grško pritožbo proti Jugoslaviji, Albaniji in Bolgariji, torej z upanjem grških monarhofašistov in njihovih britanskih gospodarjev, da jim bo uspelo pred mednarodnim forumom prevaliti lastno odgovornost za žalostno stanje in državljansko vojno v Grčiji na demokratične sosedje.

Jedro mednarodnega političnega dogajanja v tem letu je vsekakor pripravljanje mirovnihih pogodb, to je borba za pravičen in trajen mir. Če je ta proces izdelave mirovnihih pogodb in s tem ukinitve doseđanjega začasnega značaja mnogih mednarodnih odnosov daljši, kot pomni doslej zgodovina, če je težavnejši in se čdraža v veliki diplomatski borbi moramo iskati vzrok predvsem v spremenjenih mednarodnih odnošajih. Ti odnošaji so danes povsem drugačni, kot so bili še po prvi svetovni vojni: njih glavna značilnost je ta, da je stopila Sovjetska Zveza v mednarodno arena kot neodločujoči faktor prvega reda, da so stopile na mednarodno pozornico druge demokratične države, ki hočejo voditi neodvisno, napredno, demokratično zunanjo politiko ki nočejo biti več zgolj privesek velikega, še do večraj vsemogočnega imperialističnega strcja.

Zato mirovna pogajanja danes niso več golo barantanje za razdelitev imperialističnega plena, kot je to bila konferenca v Versaillesu, marveč so se spremenila v borbo med demokracijo in imperializmom, v borbo med demokratičnim in imperialističnim mirom. V okviru te ugotovitve moramo vrednotiti proces pripravljanih mirovnihih pogodb, kar tvori glavno vsebino mednarodnega dogajanja v letu 1946.

Drugo osnovno dejstvo, ki ga ne smemo pozabiti, je v praksi tolikokrat preizkušena resnica, da je edina uspešna pot do miru slično sođelovanje, sporazumno reševanje vseh odprtih vprašanj med velikimi zavezniki. To sođelovanje velikih zaveznikov, ki je bilo jedro protifašistične koalicije v minulih vojnih, je bilo odločilni faktor za zmago nad fašistično in nacistično pošastjo v vojni. Po vojni je pokazala vsakdanja praksa, da brez sporazumnega sođelovanja vseh velesil ni mogoče doseči trajnega miru, da je vsak poskus diktiranja ene ali več velesil drugim velesilom silno nevarna pot, ki je obscjena na neuspeh.

Zmago tega načela predstavlja moskovska konferenca treh zunanjih ministrov, ki je bila uvod v mednarodno pčlično delavnost tega leta. Moskovski konferenci je s sporazumnim sođelom uspelo premagati martvo točko, ki je nastala po lcidonskem sestanku zunanjih ministrov kjer se je prvič v večjem obsegu poskušalo uveljaviti diktiranje volje skupine velesil drugi velesili, konkretno vsiljevanje imperialistične volje Sovjetski zvezi.

Podobni poskusji so se od takrat stalno ponavljali; njih višek pomeni pariška mirovna konferenca. Vsak tak poskus pa je obogatil svet za nazoren nauk, da je taka metoda zgrešena, kajti vsak tak poskus je pomenil zastoj in neuspeh. Vedno znova so se morali zagovorniki takih metod potruditi do sporazumnega reševanja odprtih vprašanj in do iskanja za obe

V: Jooj, buoze uotruoace, ke suo taku zlate jen pridne! Kaj jen nijebe lhko dale šule kukr grije jen bel pr ruakh? Al jeh mrvot nismuoaz zaslužle, kale?...

M: Mrsekej smuo se zaslužle, Vane, ma če bnua tele jemet, buo treba le sakraminjsko touč trdu! Taku za šule, za teatro nš slavenške, zadruga, banke, trebonal jen use kr je treba za an narod izobražen kukr je nš.

V: Znaš, de be nes rajše utopile u ane žlice uade, prej ku nen be kej dale... Pasijebno une ten pr Kamüne... Zatu se ni za zanašt uod njih...

M: Taku, taku Vane! Jen tude ne-čakt, da nen be kej z nebliš palo...

V: Ja, čuješ Miče, ti ke zmijern s kšnen šrajš, kaj res, da Amerikan nima več ruoabe za pašit...

Čiješ riječ: UNRRA? Jemajuoaz, Vane, ruobe, da ne znajuoaz kan žnjuo! Samo suo gsnudje, ke juo nijedejuoaz več dajet ne paštijeno prtet... jen be rade dajale ruobuoaz samo taken, ke be žnjime truoble!

V: Ja, Miče, se je hudobije na svete! M: Še, še Vane, jen duaste! Suo prou

strani zadovoljivih kompromisov. Kajti jasno je, da so lahko rešitve v današnjem položaju ob današnji izenačenosti sil obeh taborov, tabora demokracije in tabora imperializma, samo kompromisi, ki dajejo v danih pogojih možni maksimum demokratičnega reševanja perečih mednarodnih problemov. Več pričakovati v sedanjem položaju bi pomenilo izgubljati realna tla pod sabo.

Posledica moskovske konference je bilo oživotvorjenje v Londonu sprejetih soglasnih sklepov, izmed katerih je za nas posebno važnosti sklep o medzavezniki komisiji, ki bi naj na licu mesta iskala podatke za pravično razmejitev med Italijo in Jugoslavijo. Črte, ki jih je medzavezniška komisija po obisku v Julijski krajini



sestavila, so našemu ljudstvu dobro znano, znano mu je tudi, kakšni interesi so narekovali te črte, in kakšne krivice pomenijo zaradi tega (z izjemo sovjetske črte) za naše prebivalstvo.

Obe pariški zasedanji sveta zunanjih ministrov sta imeli nalogo vskladiti različna mnenja o mirovnihih pogodbah v našem konkretnem primeru vskladiti črte, ki so jih predlagali zavezniki strokovnjaki po navodilih iz Londona in Washingtona. Že takrat je postalo povsem jasno, kdo je naš največji in najnevarnejši sovražnik — svetovni torej v bistvu angloameriški imperializem, ki skuša zgraditi preko našega ozemlja most za svoje ekspansionistične podvige.

Glavni problem zasedanja Sveta štirih je bila mirovna pogodba z Italijo in njelo jedro, ob katerem je prišla borba med imperializmom in reakcijo do največje ostrine, prav tržaško vprašanje v okviru

celotnega problema razmejitve med Italijo in Jugoslavijo.

Glavna bilanca pariških razgovorov štirih zunanjih ministrov je bila za načrto svetovnega imperializma neugodna: predvsem mu ni omogočila onih pozicij, ki so mu potrebne za kolikor toliko uspešno borbo proti gospodarski krizi ki ima svoje korenine v stroju imperialistično-kapitalistične družbe.

Zaradi tega je razumljiv poskus doseči na mirovni konferenci enadvajsetih narodov s pomočjo številčnega preglasovanja vse ono, kar pri sporazumnem reševanju v Svetu štirih ni bilo mogoče doseči. Skleni pariške konference, zlasti pa glede tržaškega statuta v takratni kolonialni obliki, so najboljša priča teh tendenc.

Osnovni nauk pariške konference pa je bil spet ta, da vodi do uspeha le složno, sporazumno delo, ne pa volilna aritmetika. Jasno se je pokazala moč demokratičnih sil, ki kljub vsem pritiskom imperialističnih velesil in njihovih satelitov niso klonile marveč moško povedale svojo besedo. Ob tej moški besedi je zbledela vsa mogočna inscenacija angloameriškega glasovalnega stroja. Zato je jugoslovanska delegacija v Parizu dosegla popoln uspeh.

To dejstvo je moralo upoštevati zasedanje štirih v New Yorku, kjer so zastopniki zahodnih velesil v marsičem morali odstopiti od sklepov, ki so jih v Parizu že spravili na varno z dvetretjinsko večino. Tudi Molotov je v interesu miru odstopil od nekaterih zahtev, vendar le v toliko, da so ostali nedotaknjeni osnovni demokratični temelji brez katerih bi se mirovne pogodbe spremenile v imperialistični diktat. Za nas so posebno važni sklepi o omejitvi oblasti guvernerja o sodobnih jugoslovanskih čet na guvernerjev predlog v določnem roku o skleni inostivnanosti italijanski umavti tržaških železnic, o valutni težitvi od Italije o posebnih itoslovanskih oziroma italijanskih pomagilih v pristanišču in o upravi pristanišča gamaga.

Vzoredno s sejami štirih zunanjih ministrov je v New Yorku zasedela glavna skupščina Združenih narodov, ki je kljub reakcionarnim manevrom dala nedvomno pozitivne rezultate od katerih je prav gotovo najvažnejši sklen o obojklicu poslaničnikov Združenih narodov iz Madrida, ki predstavlja sicer komaj kaj več kot moralno obsodbo Francovega režima, je pa vendarle prvi pozitivni sklep Organizacije Združenih narodov v tem smislu.

Močan udarec imperializmu so bili vsekakor razgovori med Tožbiattijem in maršalom Titom, ki nam kažejo, da bi bila med Jugoslavijo in iskreno demokratično Italijo rešitev tržaškega vprašanja mogoča, če bi bil izključen kvantni vpliv fuziga imperializma. Neposredna posledica teh razgovorov je bila manj težna stolpčje zahodnih predstavnikov v Svetu štirih in dokončno razklenkanje italijanske reakcije, kar je povečala zmogljivost vpliva in pomena narodnih sil v Italiji.

Zunanje ministre čaka zdaj ko so pogodbe z bivšimi nemškimi sateliti pod streho, mnogo težja naloga: mirovni pogodbi z Nemčijo in Japonsko. To je dnevni red zasedanja štirih velikih v Moskvi — prihodnjo pomlad.

V: Nej, žne pihet ta prava, bojuoa menda šle še prej, če mislejuca tuod bet u krileh jen z gualne nagame...

M: Smuo se truoštale ja, Vane, da buo ta Buožeč, praznavan u svobode...

V: Ja, čake Miče, Mhr smuo je učkale!

M: Je mijer, je Vane, Ma ta prave: Mijer leden na žiemle, ke suo duabre uole... kukr prave gspud u cirkuje... buo samo tkret, Vane, kder buo naša zvezda, bratstva je lebijezne, zasjala — na svčhodno ljudstvo sveta...

V: Kaku lepu znaš pavet, Miče!... Al be blo lišno puale na svete... ku bratje use, Miče.

M: Buh dej, Vane... Ma, ti bš le sročen jen vsejuo, s tuajuoaz držincuoaz necuoaj, na Svetel Večijer! Pa trkeh leht bše vndr ankret use ukijep! Jen jest ta, Vane, tude ses sreč pruoščen!... Zdrave jen srečno use!

Tude jest tjebe Miče! Kaj čiješ patrpe... Krko jih buo necuoaj, ke ne bojuca, ne srečne, ne vsijele... Zdrave, Miče!

Okolica, uob Bažiče 1946.

Isti kot zadnjič.

# GOSPODARSTVO

## Izgradnja industrije v Sloveniji

Ob osvoboditvi je bila slovenska industrija v težkem položaju, kajti med okupacijo so bile številne tovarne porušene ali vsaj poškodovane, stroji zanemarjeni, skladišča brez surovin ter primanjkovalo je delavstva. V letu 1945 je bila zato glavna naloga spraviiti v obrat vsaj najvažnejša industrijska podjetja in jih oskrbeti s surovinami in delovnimi močmi. Ko je to v celoti uspelo, je bilo treba pristopiti h glavni nalogi: k popolni obnovi vse industrije in k novogradnjam. Treba je bilo vso industrijo nanovo urediti, poenotiti proizvodnjo, poskrbeti za tipizacijo proizvodov, izvesti racionalizacijo, skratka, treba je bilo slovensko industrijo postaviti na nove temelje ter pristopiti k načrtni graditvi novih podjetij. Vse to je v letu 1946 v celoti uspelo in v skoro vseh panogah je bila dosežena predvojna proizvodnja. Uspelo je podjetja dobro založiti s surovinami, izboljšati kvaliteto proizvodov, zniževati njih cene in usposobiti nove delovne moči; razen tega je slovenska industrija pričela izdelovati proizvode, ki jih je bilo treba prej uvažati iz tujine. Vse to uspehe pa je seveda bilo mogoče doseči samo v demokratično urejeni državi, z res široko izvedeno ljudsko oblastjo, ob sodelovanju vsega delovnega ljudstva, ki le v zreli zavesti vse svoje delovne sile in sposobnosti vložilo v borbo za obnovo in izgradnjo slovenske industrije. Delovno ljudstvo namreč dobro ve, da je industrija tista najvažnejša panoga, ki usmerja tck vsega narodnega gospodarstva in ki bo največ pripomogla k izgradnji države, da bodo čimprej doseženi oni življenjski pogoji, za katere so šli v boj narodi Jugoslavije.

Če pogledamo posamezne panoge slovenske industrije, vidimo kaj razveseljive uspehe.

Premoga nakopilejo v slovenskih rudnikih že več kot pred vojno in to toliko, da ga je dovolj za vse potrebe industrije, železnice in gospodarstva. Posebno je dovolj lignita in rjavoga premoga, tako da ga bo Slovenija kaj kmalu lahko izvažala. Sicer pa že danes pošilja Slovenija v druge enote Jugoslavije 25% proizvodnje premoga in le 75% porabi sama.

Za obnovo domovine je najbolj potrebno železje. Proizvodnja v največji železarni Jugoslavije na Jesenicah stalno raste, tako da je sedanjí cilj izdelati čim boljše blago in čim več blaga. V tej železarni so delavci pokazali veliko iznajdljivost ter so sami izdelali razne pomožne strojne dele in drug pomožni material, ki smo ga prej morali uvažati iz tujine. Razen jeseniške tovarne pa proizvajajo uspešno tudi ostale tovarne težke industrije. Lahka kovinska industrija Slovenije (Celje, Kamnik, Maribor, Ljubljana), pa že sedaj zalaga vso državo z emajlirano posodo, ketti, poljedelskim orodjem, okovjem, noži in podobnimi predmeti. Ko bodo izgrajene še nove tovarne, ki so deloma že v gradnji, se bomo v izdelavi naših vsakdanjih potrošnih predmetov popolnoma osamosvojili.

Današnja proizvodnja tekstilne industrije je že presegla predvojno. Ob osvoboditvi so bile večje težave s surovinami pokvarjenimi stroji in pomanjkanjem električnega toka. V letu 1946 je vse to uspelo premagati. Predilnice danes zadoščajo vsem potrebam tkalnic in pletilnic. Umetno svilo smo nadomestili z naravno svilo, juto, ki je pri nas ni, s konoplje. Tako smo si pomagali preko težav in rezultat je bil ta, da je danes na trgu dovolj blaga, de-

loma na nakaznice deloma celo v prosti prodaji. Sicer pa je sistem razdeljevanja blaga tak, da je bila že v tem letu vsakemu delovnemu človeku dana možnost, da si je po dohodkom primerni ceni nabavi dobro, trpežno in lepo obleko in tudi perilo. S tem pa je bil glavni namen proizvodnje v celoti dosežen.

V vojni so bile tri slovenske tovarne usnja popolnoma uničene, drugi obrati pa delno poškodovani. Poškodovani obrati so že obnovljeni, namesto porušnih tovarn pa se gradi na Vrhniki velika, najmodernejša tovarna usnja. Tako bodo kmalu tovarne imele dovolj surovin na razpolago. Sicer je pa že danes obutve in galanterijskih izdelkov kot n. pr. terbic, aktovk, pasov, listnic in podobnih stvari iz svrnjine dovolj v prosti prodaji ter jih celo veliko izvažamo.

Lesno predelovalna industrija je danes bolj razvita kot pred vojno, ker so potrebe Jugoslavije ogromne. (Tako potrebuje samo Slovenija 62.000 šolskih klopi, 30 tisoč kmečkih voz in okoli 40.000 stanovanjskih oprem.) Da bi bilo mogoče čim prej zadostiti tem ogromnim potrebam, so bili izdelki tipizirani in se izdelava vrši kar v serijah. S tem se proizvodnja pospeši in poceni, tako da bodo kmečka gospodarstva kmalu preskrbljena z vozovi, nisarne z lepo opremo in vsak državljan si bo lahko dostojno opremil stanovanje. Da bo to kmalu, dokazuje tovarna pčelstva v Kamniku, ki že sedaj proizvaja skoro 1000 stolov dnevno. Na novo je ustanovljena tovarna glasbil, prva v Sloveniji, kjer bodo zaposleni pretežno invalidi.

Da je problem prehrane tako ugodno rešen, je velika zasluga hranilne industrije. Tovarne mesnih izdelkov, sadnih sokov, marmelade, žganih pijač in sorodnih izdelkov proizvajajo dovolj dobrot, ki so v prosti prodaji in tudi piva je vse leto dovolj.

Kemično industrijo čakajo velike naloge, da bo lahko sama

izdelovala proizvode, ki smo jih morali do vojne uvažati. Plinarne v mestih obratujejo enako kot pred vojno, gnojil za kmeta, modre galice za vinogradnika je dovolj, mila, mazi! za čevlje in usnje, kleja tudi izdelovanje vseh vrst barv, posebno barv za industrijo pa se pripravlja in se vrše znanstveni poskusi. Tudi papirna industrija krije vse domače potrebe, saj izdelujejo naše tovarne okoli 40 vrst različnega papirja.

Uspešno se razvija tudi izdelovanje elektrotehničnega materiala, ki smo ga poprej uvažali iz tujine. Več manjših obratov, posebno pa novoustanovljena tovarna leskra v Kranju izdelujejo razne vrste elektrotehničnih predmetov, pripravljajo pa se izdelovanje ur in radioaparata.

Vzporedno se razvija tudi elektrifikacija, ki je za industrializa-

## Jubilej kmetijske šole na Grmu

Kmetijska šola na Grmu pri Novem mestu, najstarejša slovenska kmetijska šola, obhaja letos šestdesetletnico svojega obstoja. Čeprav precej oddaljena, je tudi pri nas uživala dober sloves, kot naš najboljši strokovni zavod.

V začetku je bila šola dvoletna, pozneje enoletna. Uvedeni so bili tudi dvoletni zimski tečaj, ki so trajali po pet mesecev, namestili predvsem učencem iz živinorejsko-poljedelskih krajev.

V zadnji vojni je bila šola precej poškodovana, ali narodne oblasti, ki imajo vedno pred očmi potrebo izobrazbe, so napravile vse, da se je šola popravila in obnovila. Šola je z agrarne reformo znatno povečala svoje posestvo, tako da bo sedaj v večji meri mogla gojiti sadna drevja, trte, semenska žita, plemensko živino itd., kar bo mnogo pripomoglo k povzdigu in razvoju slovenskega kmetijstva.

Kakor je zavod v 60 letih svojega obstoja dal Slovencem lepo število dobrih kmetijskih strokov-

ni in za napredek predpogoji. Graditev treh ogromnih elektrarn na Savi in Dravi, ki bodo spadale med največje na Balkanu, nam je za to zadosten dokaz.

Kot je iz gornjih vrstic razvidno, je bilo leto 1946 v industriji predvsem leto obnove. Toda kljub temu da je bilo to delo veliko in težko spričo ogromnega uničenja, smo vendar pristopili k novogradnjam. Nekaj tovarn in elektrarn grade popolnoma na novo, že obstoječe pa razširjajo svoje obrate in grade k že obstoječim nove objekte. Na novo se grade litostroj v Ljubljani, tovarna usnja na Vrhniki, tovarna marmelade v Beli kraljini, elektrarne v Martboru in Dravogradu ter v bližini Jesenic: tekstilna tovarna v Kranju, konstrukcijska tovarna v Mariboru, tovarna vrtig v Lescah in še številne druge pa se razširjajo.

Vidimo torej, da je za slovensko industrijo napočila nova doba. Danes se povsod gradi, obnavlja, modernizira in ustvarja; kmalu pa bodo vidni tudi rezultati teh naporov, ki bodo našemu ljudstvu prinesli blagostanje.

Po poročilu min. za ind. LRS

## DELAVSKE ZADRUGE za Trst, Istro in Furlanijo

Po nizu raznih sestankov in članskih zborovanj članov Delavskih zadrug ter predloženih resolucijah, so se vendar zavestniki odločili, da pomaknejo zadevo Delavskih zadrug z mrtve točke. Objavili so namreč, da so preklicali pravila iz leta 1935, in dodatek k tem iz leta 1940, ter postavili zopet pravila iz leta 1922.

Naravno, da do tega zaključka niso prišli na lastno pobudo, marveč jih je k temu prisilil vztrajni nastop članstva, ki hoče zopet imeti upravo ustanove v svojih rokah in samo gospodariti s svojim premoženjem.

Gornji ukrepi so bili sporočeni že v nedeljo v časopisih in po radiu. Javil jih je k temu sam dr. Puecher na sestanku članov Delavskih zadrug v nedeljo 15. t.m. v dvorani „Alabarda“ v Trstu.

Po tej izjavi je naravno, da je članstvo menjalo svoje stališče in zahtevalo sklicanje glavne skupščine v enem mesecu.

Ta sestanek je tudi pokazal visoko zrelost in disciplino članstva, ki zna na miren in dostojen način pokazati svoje želje in predvsem svojo voljo.

Sedaj zavisi od gospodov trojice delegatov, da se odločijo, ali bodo upoštevali voljo članstva ali pa bodo še nadalje zavlačevali s sklicanjem glavne skupščine in s tem odrekli članstvu njegove osnovne pravice do demokratične uprave, njegove ustanove. S. C.

## Kmetijski svetovalec

F. K. Lokve — vprašanje:

Kako krmimo z bombažnimi tropinami?

**Odgovor:** Bombažne tropine se pokladajo suhe, mešane z drugo krmno. Poprej je treba tropine dobro zdrobiti. Tropine je bolje ne močiti, ker vlažne razvijajo gotove strupe. Suhe tropine so tudi lažje prebavljive. Dnevni obrok za kravo naj ne bo večji od dveh kilogramov.

Vprašanje J. P. — Gropada:

Ali lahko pokladamo žitne pleve živini?

**Odgovor:** Živini lahko pokladamo samo pšenične, ajdove in

ovsne pleve (ržene in ječmenove ne pridejo v poštev, ker so preostre). Pleve hranite do uporabe na suhem prostoru. Pred uporabo se jih preseje na sito da se prah razkadi. Nato se strese pleve v velik čeber, polije s toplo vodo in dobro premeša. Nato dolijemo hladne vode in zopet premešamo ter položimo v jaso. Pred pokladanjem plev in ravno tako potem krmimo rezi. Živina je pleve jako rada, kot za slaščico vendar ji ne smemo preveč pokladati, da jo ne zapeče.

## Iz obiska tržaških Kmetovalcev

### Obdelovalna zadruga

#### „Jože Lacko“

Obdelovalna zadruga „Jože Lacko“ v Radvanju pri Mariboru organizira v okviru lastnega poslovanja in uprave razne kmetov tudi obrtnike. Saj kmetija, posebno še modernu urejena in z obširnimi programom in perspektivo razvoja, kot ga imajo ravno obdelovalne zadruge, potrebuje vedno tudi kovače, mizarje, tesarje itd. Zadruga je zasnovala za te obrtnike posebne oddelke, ki pa so še v povoju. Vendar je tu že mogoče opaziti zdravo jedro, iz katerega bo vzkliklo mogočno gospodarsko podjetje.

Kovači in mizarji so si s pomočjo in v okviru zadruge nabavili raznovrstno orodje in tudi večje stroje, kakršnih si pri današnjih gospodarskih razmerah in cenah ne more nabaviti posamezen obrtnik ali rokodelc. Poleg tega imajo rokodelci — združniki na ta način zajamčeno delo pri svoji zadruzi. S tako organizacijo dela so vsaka kor postavljeno tudi temelji za ožje sodelovanje med kmeti in obrtniki, kar more biti oboje samo v korist.

Naši izletniki bi se prav radi pozanimali pri vodstvu zadruge o njeni upravni organizaciji, o

delovnem razmerju med posameznimi združniki, o plačah in drugih podrobnostih, ki zadevajo urejevanje takega podjetja. Toda ravno takrat smo izvedeli, da je v Mariboru velik shod, na katerem bo govoril sam tovariš minister Kardelj o uspešnih pariške konference. Seveda tržaški kmetje niso mogli dobiti lepše prilike, da slišijo naravnost iz ust ljubljenskega moža, kako so v Parizu branili pravice Jugoslavije do Slovenskega Primorja s Trstom.

### Vinarska in sadjarska šola

Po končanem shodu smo si ogledali vinarsko in sadjarsko šolo v predmestju Maribora. Tu viditi v lepših vrstah sajena in enakomerno gojena sadna drevesa. Na eni strani visokodebelne jablane, na drugi strani nizke hruške. Zraven polt lepo oblikovani grmi kuten, obloženi z rumenimi, močno dišečimi sadježi. Na prostem zemljišču ob razpotju sijo pripravna za merjenje padavin in priprava za kontrolo toplote in vlage na prostem.

Med drevjem je skrito šolsko poslopje. Nekoliko vstran je hlev za govejo živino. S prav posebnim zanimanjem so naši kraški kmetje poslušali razlage o lastnosti posameznih pasem

goveda, ki ga redijo na šoli in v Sloveniji sploh.

Vrnili smo se k vinogradu, ki tvori nekako ozadje k celotnemu objektu šole. Že sam pogled na vinograd da vtis, da urejujejo in gojijo vinograd roke izkušnih ljudi. Trte so sajene v ravnih vrstah in so skoraj vse enakosti rasti. Lepo zeleno listje na njih ob koncu oktobra priča, da tu ni bilo ne peronospore, ne oidija. Vse to te tudi prepriča, da mora tak vinograd dati le dobro kapljico. O tem smo se tudi vsaj delno prepričali, ko nam je ravnateljstvo šole vljudno ponudilo novi mošt.

Na šolskem posestvu smo videli tudi krasno izdelano podzemeljsko skladišče za odbrano sadje. V skladišču je prostora za nekoliko vagonov namiznega sadja. Toplota v shrambi se da avtomatično regulirati in to brez mehaničnih hladilnikov.

V vinogradu so nam pokazali tudi žično vzpenjačo za prevoz materiala, ki ga potrebujejo v vinogradu in onega, ki ga vinograd daje. Vzpenjača je šele v delu. V vinograd je treba dovajati hlevski gnoj in umetna gnojila. Potrebni so koli in tudi žica, škropilna tekočina in žveplo. Če pri pripravljanju zemljišča je potreben gradbeni material. Ob trgatvi je treba odvažati grozde in pozneje odrezan les itd. Na en hektar vinograda računamo, da je treba letno preva-

žati preko 300 qu raznovrstnega blaga. Kaj pomeni za vinogradnika, kadar leži njegov vinograd v strmem bregu, kakor leži ravno vinograd obiskane šole vedo najbolje povedati tudi naši kmetje-ortorejci s Kontovelja, s Proseka in iz Sv. Krištofa pri Trstu. Saj morajo oni ves omenjeni tovor prenašati na hrblju, oziroma na ramenih ali na glavi in ne vidijo možnosti, kako bi si mogli olajšati to suženjsko delo. Razmišljali so prisolni brežani: mogoče bi se dala izvesti podobna mehanična naprava na zadržni podlagi? Pri tako razkosani posesti vinogradoy in zemljišč sploh, kakor jo imamo posebno na našem morskem bregu, je rešitev tukih vprašanj mogoča le po zadruzi. Za pravilno delovanje zadrug je treba na vsak način združne miselnosti in vzajemnega duha. Ta pa more imeti svoj poln razmah, kakor smo mogli opaziti tudi na našem izletu samo tam, kjer vlada ljudska oblast.

Zaradi tega smo zapustili vinarsko in sadjarsko šolo z žalostno zavestjo, da bo pri nas v tržaškem območju šlo še naprej po starem, ne samo v vinogradništvu, ampak v kmetijstvu sploh, če tukajšnje oblasti ne bodo posvetile kmečkemu stanu več pažnje in skrbi, posebno še glede strokovnega pouka kmečke mladine, ki je bil do sedaj popolnoma zanemarjen.

Ing. Andrej Čok

# KULTURA

## SKRVJO JE POTRJENA SVOBODA slovenske knjige

Ko sem čital pretekle dni, da je biljski guverner preiskoval v Renčah šolske torbice in pčnil »Cicibana« in drugo otroško čtivo, sem se, sam ne vem zakaj, spomnil nemških vojakov, ki so pred kakima dvema letoma v Velikem delu ob hišni preiskavi iztaknili otroški list »Pionir« in bi družini slaba predla da je ni iz zagate rešil sosedov otrok. Domača hčerkica se je namreč izgovorila, da ji je »Pionirja« dala sedova punčka. Te seveda ni bilo doma, pa so morali na pašo po njo. Brihtno dekletce je tako bilo opozorjeno, kaj bo predmet njenega zaslišanja in ko so ji namrščenji Frič zastavili oprasanje, odkod je dobila »Pionirja«, je mirno in neprisljveno povedala:

»O, toliko takih knjizic je ležalo tod okoli. Metali so jih ameriški in angleški letalci.«

Ne vem, če so bili Nemci povsem prepričani o resničnosti te otrokove izjave; dejstvo je, da so še nekoliko porohnej in pogrozili končnc pa se zadovoljili s tem, da so odnesli zaplenjeno trofej.

Nemce smo premagali in SS ni več. Prišli so zavezniki, toda glej: v marsičem smo ostali na istem; namesto SS imamo FSS in še vedno je preganjan svobodni slovenski tisk.

Ne le naivno dekletce iz Velikega dela; tudi vsi mi ostali prav gotovo nismo v onih dneh pričakovali, da se bodo razvijale prilike v taki smeri, da je ogrožen tudi pod »zajpno upravo« zaveznikov naš svobodni kulturni razvoj.

Tista o zaveznških letalcih, ki mečejo kraški mladeži »Pionirja«, je bila bosa, za lase potegnjena laž, ki je bila v tistem trenutku koristna in gotovo jo, da ni nihče od nas pričakoval, da bi nam zavezniški tudi kasneje oskrbeli slovenski tisk, primeren naši dobi in naši miselnosti vendar smo pričakovali, da bodo vsaj upoštevali naša kulturna stremjenja in, da ne bodo ovirali svobodnega razvoja slovenskega tiska. In če bi se le malo potrudili, da bi se seznanili z napori in žrtvami, ki smo jih v času narodno-osvobodilne vojne doprinesli za svoj svobodni tisk, bi tudi razumeli vneto našega ljudstva v obrambi slovenske tiskane besede. V splošni skrbi za naš tisk nismo v času borbe zanemarili tiska, namenjenega našim otrokom. Ko smo obnavljali slovensko šolo na Primorskem, je bilo naitežje vprašanje šolskih knjig. Zlasti v prvih mesecih obnovljenega šolstva so si morali učitelji pomagati z najrazličnejšimi knjigami, brošurami in koledarji, ki so ostali po naših hišah še iz onih časov, ko je ljudstvo pred nastopom fašizma prosto kupovalo slovenske knjige. Toda za skupinsko čitanje v razredu je bilo nemogoče uporabljati te pisane zbirke najrazličnejšega čtiva. Zato se je rodil mladiški list »Mladi rodu«, ki so ga zaradi težav v prenašanju ciklostirali v več partizanskih tehnikah. Prva številka »Mladega roda« je izšla že 15. decembra 1943. Sledilo je še osem števk; tako je kompletni letnik obsegal 9 števk.

Stremeli smo za izboljšanjem mladinskega tiska in naši otroci, navajeni skromnega ciklostiranega »Mladega roda« so z navdušenjem pozdravili prvo številko nove tiskane revije »Nvji rodu«, ki je prispela pa dolgi in nevarni poti iz daljne Bele krajine. Koliko kurirjev je moralo na svojih plečih prenašati dragoceni tovor od kurirske postaje do postaje. Zlasti prehod preko dobro zastražene železniške proge s postaje P1 na P2 je bil stalno življenjsko nevaren.

Na Primorsko je dospela med otroke le ona številka »Novega roda«, zato pa je tega nadomestil »Pionir«, ki so ga tiskali na Gorenjskem v partizanski tiskarni »Trilof« in so ga prenašali na Primorsko in tudi do pogumnih deklet v Velikem delu naši vjli in neutrudni kurirji.

Poleg omenjenih treh otroških revij so naši učenci dobili tudi slikanico »Našim malčkom«, v kateri je France Bevk obja-

vil zgodbo o partizanu Petranu. Slikanica je bila ciklostirana. Veliko ljubezni do naše dece so pokazali ilustratorji, ki so opremili to slikanico s primernimi risbami. Všek v tehniki šolskega čtiva pa smo dosegli na Primorskem z izdajo brošurice »Slovenska beseda«, namenjene za večerne tečaje. Ta brošurica je bila tiskana v Trnovskem gozdu, v tiskarni Partizanskega dnevnika. Okrašena je z odlično izdelanimi linorezi in prav gotovo ne dela vsebinsko kakor tudi v svoji izdelavi uredništvu in tiskarni sramote.

Takoj po obnovi primorske slovenskega šolstva smo občutili potrebo po učiteljskem glasilu. Ze februarja 1944. je izšla prva številka »Učiteljskega lista«, ki je objavila odprto pismo slovenskemu učitel-

### DRAGO PAHOR

stvu v Primorski Sloveniji, napisano od predsednika PNOO tov. Franca Bevka in več pomembnih člankov. Kasneje je glede na veliko število nepokličnega pomožnega učiteljstva začel izhajati »Učiteljski svetovalec«, ki je objavljal predvsem strokovne članke in dajal praktične nasvete na vprašanja pomožnega učiteljstva.

Ko smo prejeli od Prosvetnega odseka SNOS-a začasni učni načrt za osnovne šole, smo v eni izmed naših tehnik razmnožili ta učni načrt, da ga je dobilo v roke tudi primorsko učiteljstvo.

Kakor smo od vsega početka občutili pomanjkanje primernega čtiva za učence, prav tako občutno je bilo pomanjkanje pomožnih knjig za učiteljstvo. Najproje sta

izšli ciklostirani Slovenski pravopis in Slovenska slovnica. Ob praznini, ki jo je pustila fašistična šola v znanju materinega jezika med našo mladino, sta bili ti dve brošuri več kot potrebni.

Sledila je izdaja priročnika za zemljepis Slovenije; v pripravi pa je bil tudi zemljepis Jugoslavije. Izdajo tega poslednjega pa je preprečil konec vojne.

V Severno primorskem okrožju so oskrbeli v manjši nakladi tudi izdajo Zwitterjevo »Zgodovine Slovencev«.

Potrebi po primernih delih za naše najmlajše je zadostil skladatelj tov. Makso Pirnik, ki je izdal v letu 1944. »Otroške pesmi« z 8 pesmi in v začetku 1945. zbirko »Otroške narodne pesmi«, ki je obsegala 20 eno- in dvoglasnih pesmi.

Bilanca primorske šolske »partizanske« literature vsekakor izpričuje da smo skrbno gojili tudi te vrste tiska. Morda bo kdo dejal, da za razdobje od septembra 1943 do maja 1945 niso šolske, odnosno mladinske izdaje bogve kako številne. Toda kdor bi izrekel tako sodbo, bi s tem dokazal, da je to dobo preživljal v zapetku ali pod visokim pokroviteljstvom okupatorja ali zelo zelo daleč od evropske Hitlerjeve ječe. Kdor je pa živel med svojim borečim se ljudstvom, trpel z njim vso Golgoto, preživljal vse cenzure in divjanje nacističnih hord, bo moral potrditi, da je primorska šolska literatura, izišla od kapitulacije Italije do osvobojenja, dokaz naše kulturne zavesti in naše volje, da damo naši šoli svobodno rasti, da bo vzgojila rodu, ki bo zvest čuvár onih pridobitev, ki so jih plačali tisoči naših rojakov s svojo srčno krvjo.

## Naše prosvetno delo

Ko smo se lani, po osvoboditvi, z vso silo in vneto vrgli na obnovo vsega našega življenja, smo vseprek hlatali in hoteli vse naenkrat obnoviti. Pri tem pa smo mislili, da bomo takoj tudi mogli doseči višek. Pri tem svojem hlastanju nismo pazili več na kvaliteto, dasi smo si želeli viška, kot sem pravkar napisal. Ta naša želja, da si obnovimo vse, kar nam je bilo s silo vzeto, nam je zabrisala vís o dobri in slabi kakovosti tega, kar smo skušali v kulturnem pogledu obnoviti. Po težkih letih stradanja lepote nismo imeli več v sebi pravega kriterija za to, kar je kvaliteto in za to, kar je nekvalitetno. Pri naših tedanjih nastopih smo mešali vseprek najrazličnejše elemente umetnosti, ne da bi pazili na to, če so ti posamezni elementi na umetniško dostojni višini in tudi med seboj v skladu. Hiteh smo, da nadoknadimo zamujeno. Toda to stanje je trajalo malo časa. Zavedli smo se, da je tak način dela nesistematičen, da je celo kvaren, ker nam ni mogel privzgojiti amsla za ravnavesje, za skladnost in ker nam ni mogel privzgojiti čuta za pravo, resnično lepoto. Zavedli smo se, da vsaka prireditve zahteva dobre in premišljene priprave. Skupine in skupinice, ki so v prvem času prirejale razne mitinge, so se organizirale v močnejše enote, ki so lahko bolj načrtno vršile kulturno-prosvetno delo med našim ljudstvom na Primorskem. Zatekla so se ustanovljati naša prosvetna društva, ustanovila se je Slovenska prosvetna zveza.

Jeseni lanskega leta so se sestali odposlanci društev, da pregledajo smernice o bodočem delu in da sestavijo načrt za pravilno organizacijo. Povezali smo se zavestno med seboj in blagostanje, ki je pa bilo v svoji dcbi razumljivo, je prenehalo. Namesto blagostanja je nastopilo vztrajno in naporno delo, ki je pa že razlikovalo dobre od slabega.

Na nekaterih stvarnih primerih naj vam bo prikazano, kako smo se danes že dvignili nad ono do neke mera kactično stanje v prvih dnevih. Moram pa mimogrede pripomniti, da je tudi te tedanje stanje bilo prav za prav zdrav pojav. Bil je to zuna-

nji vidni izraz naše sile, naše velike želje, bila je to sila, ki nas je gnala naprej.

Ob priliki tedna, namenjenega Gregorčičevim proslavam, smo imeli priliko prisostvovati prav lepim in ubranim prireditvam. Nastopili so zborci člani dramskih družin z recitacijami, predavatelji, ki so neprisljveno podali opis življenja in misli našega »Goriškega slavka«. Imeli smo priliko slišati tudi naše otroške zborce. Če primerjamo to stanje s stanjem prejšnjega leta, bomo videli, da smo res vidno napredovali. Zbori so se občutno izboljšali. Seveda je tuptam opaziti kakšna majhna

### JOŽE KOSOVEL

kriza pri tem ali onem zboru, vendar pa le v redkih slučajih. In tudi v teh primerih smo z gotovostjo računali na vidno izboljšanje v najkrajšem času.

Lansko jesen in zimo smo imeli priliko slišati marsikateri zbor pionirjev. Med njimi smo imeli prav dobre, ki so že zdaleka prekašali običajno šolsko petje. V tej sezoni pa dosežaj nismo še imeli prilike prisostvovati kakemu večjemu nastopu teh pionirskih zborov. Polagam na te zborce zelo veliko važnost, ker je to velikega vzgojnega pomena za našo dečo; privzgoji jim čut za lepoto, za disciplino, daje jim razgledanost, vzbuja jim čut za našo skupnost, daje jim metodičnost. Obenem pa je tudi to podlaga za naše bodoče glasbeno življenje.

Kdor prebira »Vestnik slovenske prosvetne zveze«, bo videl, da se tudi v dramatikki obilo dela. Na raznih koncih in krajih naše ožje domovine se vsrčje predstave in kot je videti so te predstave prav dobre. Tudi dela, ki jih izvajajo so dobra in ne kake plehke burke, ki grede samo za lahkim efektom. Naša narodno-osvobodilna vojna nam je zresnila okuse. Ni mogoče na tem mestu naštevati vseh prireditvev in jih podrobno ocenjevati. Važno je da dobimo pravičen vtis o tem, do kam se je že dvignila naša kulturna raven.

Prav tako nam je dragocen »Vestnik slovenske prosvetne zveze« za presojanje stopnje naše pevske umetnosti. V tem po-

Matej Bor: *Ples na vasi*

*Rajaj od vročega dneva, deklica, pozno v noč, veter naj ti pripeva, veter, pomlad nesoč.*

*A, če po teje poti pojdeš domov, postoj, tukaj ob teje poti počiva tujbi tvoj.*

*Ni ga omamilo vino, ob poti zato ni pal, ljubil je sonce in zemljo in tebe — zato je pal.*

*Pal je, da spet bi mogli naši ljudje nekoč pod belo cvetočimi žesnjami rajati pozno v noč.*

*Zato pa, ljuba, rajaj, v vetru majskem poj; le ko pojdeš tod mimo, če moreš, za hip postoj.*

Napisal pesnik za »LJUDSKI TEDNIK«

letju je bilo našeto prireditvev, kjer je nastopilo po več zborov skupaj. Ocene teh prireditvev, ki so jih stvarno napisali naši glasbeniki, so kar ugodne.

Izobraževalno delo, ki je sila važno, je šlo prilčno od rok. Pri vseh društvihi smo imeli v določenih daljših in krajših predstavljenih predavanjih iz raznih panog znanosti in umetnosti in o raznih aktualnih vprašanjih, seveda z nekega širšega vidika. Vse to podkrepljuje povezanost naše skupnosti.

Tudi naše vrhunske umetniške ustanove so vršile svojo dolžnost. Slovensko narodno gledališče je zadobilo letos, kot lahko sodimo po prvih vtisih, večji polet. Sprostil se je še bolj kot lansko sezono. Ansambli se je razgledal, se še tesneje povezal z nami in to se je pri prvi predstavi vidno opazilo. Toda tudi ljudstvo se je bolj ogrelo in sprejema odrsko umetnost in vse ostale panoge umetnosti z večjo dojemljivostjo. Zdi se nam, da je gledališče zaživelo neko pristnejše, neposrednejše življenje. Tudi to dejstvo nam je merilo našega razvoja.

Naša lepa knjiga si znova utira pot in polagoma zajema vedno širše množice. Gregorčičeva založba je izdala medtem že nekatero lepo knjigo. Izšla sta dva koledarja in drugi koledar je vidno boljše od prvega. Zajel je v sebi mnogo več našega življenja. Izšle so nekatere knjige leposlovnih vsebine naših poznanih pisateljev. Založba je n. pr. pcatisnila Bevkovega »Kaplana Martina Codermaca«, ki je pred vojno izšel pod psevdonimom Pavle Sedmak in »Matijo Gorjana« Jožeta Paborja, ki popisuje dogodke za časa kmečkih uprov, ki tako zelo sličijo dogodkom naše narodno-osvobodilne borbe.

Morali bi se razpisati na dolgo in široko, če bi hoteli oceniti tehtno, še vsako panogo zase in nato staviti končni zaključek o našem kulturnem izživljanju. Zavest, da smo napredovali, da se kulturno neprestano dvigamo, da je dejemljivost s strani našega ljudstva vedno večja in pa dejstvo, da se je začela uveljavljati v prosveti tudi naša mladina, ki je največ utrpela zaradi fašističnega nasilja, nas krepi. In ravno dejstvo, da je tudi mladina poprijela za delo, da so razni zasnutki nastali vprav v krogu našega mladega rodu, nam daje še večje zadoščenje. Kjer ni mladine, ni življenja. Zavest o vsem tem je nam vsem najlepše božično darilo.

# PARTIZANOV BOŽIČ

Preko lokvanske planote je pihal strupen veter. Droban, leden sneg je zanašalo v sunkih, da so snežinke ostro rezale v obraz. Pust, proketo pust dan se je dramil iz dolge zimske noči. Slabotni udarci ure v cerkvenem zvoniku na gričku sredi planote so ga naznanjali.

„Štiri, pet, šest“. Štefan, ki je odstražil svoji dve uri, je nestrno cepetal s premraženimi nogami in si huškalo v otrple roke:

„Strela, kaj so zaspali?“

Vedel je, da niso. Kdo naj bi le spal v takem mrazu in vrh tega še na snegu z nekaj smrekovimi vejami pod zglavjem? Toda stati dve uri na stražarskem mestu, na burji, da te prepriha do kosti, tudi ni prijetna dolžnost in kdo bi štel Štefanu v zlo, če je težko pričakoval zamene.

Ne, niso zaspali. Izmed debel debelih smrek se je izvila trojica tovarišev in Štefan se je s spremljevalno patrolo vrnil na svoj položaj, skrit med mlado smrečje, kamor oster veter ni zanašal ledenega snega. Tovariša v zasedi sta mu odstopila prostor za spanje. Bilo je to s smrekovimi vejami postlano in z lahkim šotorskim kri-lom pregrnjeno ležišče. Štefan se je zvil v klopčič, da bi ohranil vsaj malo lastne toplote, toda spati se mu ni dalo.

„Kaj misliš Tone, ali bodo usekali vrage danes, ali ne?“

Tone, starejši partizan, z zaceljeno brazgotino na obeh licih, posledico švabske krogle, je preložil otrple noge in pomodroval: „Če ne bodo začeli kmalu, bomo morda imeli ta dan še mir. Toda ta tišina mi ni nič kaj všeč. Takole je ponavadi, preden se začne ples. Sicer pa, saj ne bo prvič in kot kaže tudi ne zadnjič. Se bomo pač usekali.“

Pogovor je utihnil. „Se bomo pač usekali“. Vsak je po svoje razmišljal o tej trdi resnici. Vsak po svoje: Tone, stari lev, je pričakoval morda od tega dne jurišev, kakršnih je bil že vajen; Štefan, vedno nekoliko zamisljen, toda srčen fant je morda po predčerašnji borbi presojal in precenjeval sile, in računal tudi z možnostjo sovražnikove premoči in z umikom; Jože? Jože je čistil „šarca“ in ponavljal: „Za vsak slučaj“.

V zasedi je prevladalo tisto značilno vzdušje, ki se potem, vsaj zdi se tako, prenaša v ozračje in ki prevzame partizane kot prirojen občutek bližnje prihodnosti, vedno kadar pričakujejo borbo.

Kako uro pozneje so preko lokvanske planote, pomešani z burjo in snegom, odjeknili strelji. Komandant brigade, visokorasli Bosanec Gliša, je poslal zasedi ojačenje desetih mož z dvema strojnicama. Kratka depeša jim je odmerila nalogo: „Vzdržati do skrajnosti. Čakajte nadaljnjih povelj“.

Začel se je ples, ki je že nekaj dni visel v zraku in kradel partizanom mir in počitek. Močna nemška izvidnica je prodirala po glavni cesti, ki vodi s Predmeje skozi Trnovski gozd v Lokve. Iz dveh tankov so Švabi besno nabijali v levo in desno, z gostim smrečjem zaraslo pobočje, ki oklepa lokvansko planoto in si tako utiral pot. Partizanski bataljoni so bili razvrščeni v strelskih linijah ob gozdnem parobku na obeh straneh. Više v gozdu je bila druga linija s težkim orožjem in tudi najvišje kote so bile močno zasedene.

Zasedi, ki je varovala vstop na planoto, je poveljeval Tone. Hladnokrvno, z izkušnjami starega borca, je razvrstil svoje tri strojnice in od časa do časa z dovtipi na račun Švabov preganjal tesne občutke tovarišev, ki so pač vedeli, da sprejemajo neenak boj. Moreč občutek je pretrgal dolg rafal. Hip nato je pokalo kot na fronti. Zaseda je z vsemi strojnicami in puškami udarjala na pehoto, ki je prodirala ob tankih. Jože je nisko sklonjen za „šarcem“ iskal žrtev in jih nizal na svoje kratke rafale. Vedno je trdil, da s kratkimi rafali več pobije.

Švabi so bili sprva presenečeni, toda tanki so kmalu zavohali zasedo in dum-dum izstrelki so se v rojih razletavali ob njenih dobrih zaklonih. Trinajst pogumnih fantov je vztrajalo. „Vzdržati do skrajnosti. Čakajte nadaljnjih povelj...“ Za ta ukaz so vedeli vsi toda...

Da... Zapelo je nad zasedo, zapokalo za zasedo, ropotalo vse naokrog. Fantje so se spogledali, toda izpregovoril ni nihče niti besede. Vedeli so: Tone, Štefan, Jože in ostalih deset, da je nad njimi prodirala nemška pobočnica v bok brigadi.

„Vzdržati do skrajnosti! Čakati nadaljnjih povelj“.

„Ne, nadaljnjih povelj bomo čakali zaman. Toda, ali smo držali do skrajnosti?“

Prav pod zasedo je zoprno zažvižgal švabski šarec, potem še enkrat, bliže, toda zgoraj, levo, desno... Obroč se je ožil... „Do skrajnosti...“

Trinajst mož, trinajst pogumnih fantov je stisnilo k bokom svoja orožja. Štefan je počakal s strojnico v zasedi in kril proboj. Ostali so planili za Tonetom. Nekaj minut je besno pokalo. Štefan je spustil še nekaj dolgih rafalov in se pognal kot zadnji iz zasede.

Proboj je uspel brez izgub.

Sesti dan po borbi.

Od daleč so še vedno prihajali zamolkli udarci min in granat ob zemljo in tudi drobno pesem strojnic je od časa do časa zanesla v globino Trnovskega gozda burja, ki ni popustila niti za hip prav od tistega pustega jutra, ki se je rodilo pred šestimi dnevi.

Brigada je bila v borbi že šesti dan... In burja je zanašala ledeni sneg, ki se je zajedal v roke, lica, oči, ušesa, v telo, do kosti.

Trinajst mož iz zasede je tičalo že šesti dan v porušeni kolibi v kotanji, ki je bogve kdaj služila oglarjem.

Včasih je morala biti visoka, za odraslega moža, toda sedaj so se bruna sesula in kvečjemu sedeti se je dalo v njej. Burja je tudi vanjo skozi tisoč lukenj zanašala sneg, ki je ščipal, ščipal.

V malo taborišče so se vrstile izvidnice z dobrimi vestni: Nemci se umikajo, ceste po Trnovskem gozdu so proste. Poka okoli Trnovega in tam proti Predmeji.

Trinajst prezebljih, sestradanih ljudi je z molččim in vendar z zgovornim veseljem sprejelo novico. „Pod noč jo mahnjimo proti Angelski gori“, so odločili. Da, ko se naredi mrak.

Ta večer je bil prvi po šestih, ki je privabil v taborišče nekoliko veselja. Tonetove šale so našle prvič po teh dneh odmev in izvabliale tudi smeh iz ust, ki vse te dni niso zaužile ničesar, razen snega.

Štefan je takrat izvlekel iz svojega nahrbtnika konzervo sardin, svojo železno rezervo, ki so mu jo poklonili v vasi z željo, da bi mu morda kje globoko v gozdu pričarala domače božično razpoloženje. Šele ko je tehtal v premrženi roki škatlo, se je spomnil teh želja.

„Saj res, te dni mora vendar biti božič, so mu šle glasno misli in nekdo mu je pritrdil: „Pa res tovariši, božič mora biti v teh dneh. Ko bi le kdo imel kakšen koledar. Kaj se nihče ne spomni, katerega prav za prav smo?“

„Ne, tega se ni spomnil nihče. Partizani so le redko vedeli za dneve. Računali so bolj na mesece in še to približno.“

„Prav za prav je pa tudi vseeno, ali je božič ali ni; dosti se ne bomo zmotili in četudi ne bo ravno točno na praznik, nam konzerva ne bo škodila“, je menil Štefan in z bajonetom rezal trdo pločevino. Na vsakega je prišla po ena sardina... po šestih dneh.

In to je bilo v resnici na sveti večer.

Z nočjo je zaseda krenila proti Angelski gori. Vodil je Tone, ki se je v teh gozdovih najbolje spoznal. Proti jutru, svitalo se je že, je skupina prebila gozd in stala na vrhu gore.

Vas pod njo je bila v dimu. Šest in petdeset hiš je dogorevalo in tu in tam je še prasketal živ ogenj. Šest in petdeset družin na pol golih je stalo ob poglobljenih in z grozo gledalo vanje. Burja je neusmiljeno zanašala droban, leden sneg, ki je rezal v roke, lica, oči, ušesa, v kožo, do kosti...

In to je bilo na božični dan. Božič pod Angelsko goro. Trinajst partizanov je zrla nanj z vrha gore, s pogledom so se sporazumeli in se vrnilo v gozd...

JOŽE KOREN



Udovič

# 30.000

## Jih je brez dela, brez kruha

Pet me je zanesla tja v premostje in skoraj nevede ali bolje nehote sem stopil k svojemu staremu znanecu.

Mala, od zračnih napadov napol pošuta hiša. Kuhinja s siromašno opremo, okno z lepenko zastrtimi odprtinami, ognjišče na pol mrtvo, skoraj mrzlo. Dva otroka desetih let, zavita v cunje in raztrgane črtove obleke se stiskata tesno k štedilniku v pričakovanju vsaj malo toplote od mrzlega železa saj некоč je bil ta štedilnik topel.

Vse okleje ti daje nek čuden, tesen občutek, v grlu te stisne nekaj neprijetnega in ne veš zakaj, toda rad bi zbežal, rad bi šel ven da ne bi videl vsega tega gorja.

Toda vprav v tem trenutku vstopi prijatelj, sedaj morda samo še znanec. V takem vzdušju, v takem gorju, v takem žalostnem stanju se tisto mehko, toplo prijateljsko občutje mora ohladiti in spremeniti v navadno hladno brezčutnost, morda zavist ali celo sovraštvo.

Z ramena vrže butaro drv, pobranih nekje ob nekem skladišču ali bolje rečeno ukradenih.

Ne dober večer ne lepe besede: Izpod stare, čez ušesa potegnjene kape vrže hladen pogled; lažja in prijetnejša bi bila klobuta.

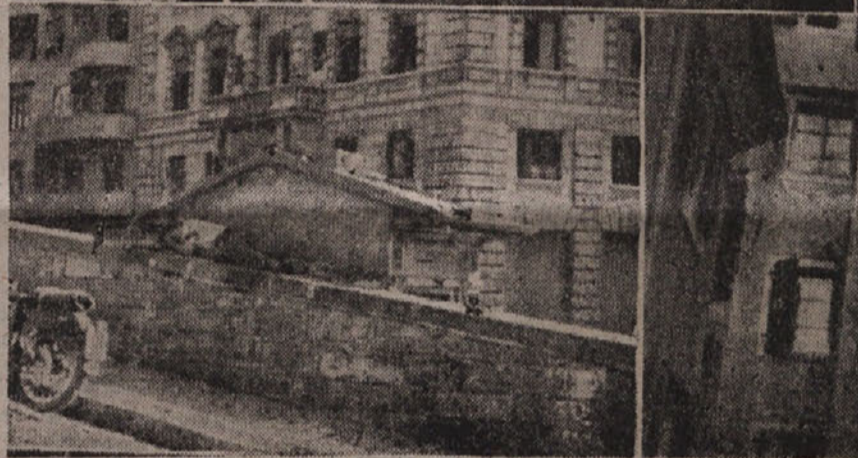
»Vidiš, to ti je življenje. Padli smo, padli smo niže od najslabše živali. Krasti mrašč poleno ali kos deske, ob prgi pobirati premog ali skrivaj se ukrasti v tuje skladišče, ne za zlatom, ne za bogastvom skrivaj moraš pobirati na tujem kos drva, da ne pogineš od mraza. Prokleta življenje.«

Skušal sem ga tolažiti, ublažiti njegove temne misli, prigovarjal mu, naj potrpi, saj življenje se bo uredilo postalo bo lepše, lažje, vredno da ga živiš.

»Ne govori nesmisel, skoraj bi rekel smešno. Za leto in več tavam za delom. Od urada do urada, od podjetja do podjetja, povsod me na lep ali grd način odslužijo. Sicer pa lažem saj ne hodim več, hodil sem, pa sem se naveličal in danes samo še preklinjam koleno.«

»Rekel boš, da mi to nič ne pomaga. Res je prav nič ne pomaga vendar prav to mi lajša težobo. Z vso dušo in srcem preklinjam vse one, ki z blazno naslodo gledajo naše gorle in se v nesramnem bogastvu zabavajo v teri Slovekoljubne demokracije.«

»Grdo, boš rekel, grdo, človeka neprimerno. Grdo zares grdo, toda ne to naše (Se nadaljuje na 13. strani)



# Božič v taborišču Renicci

Italija je dežela sonca. Tako so jo imenovali, ne da bi jo poznali. Nam, ki smo v Reniciju preživeli zimo leta 1942, o »sončni deželi Italija« ni znanega ničesar. Tisoč metrov nad mersko gladino leži ta kraj; obdajajo ga puste, gole gore, ki jim vsa Ducejova pogozdovalna propaganda ni nič pomagala.

Z bodočo žico in na gesto posejanimi čuvajskimi razglednimi stolpci obdan velik kompleks blatne zemlje, to je bil za nas Renicci. Polegali smo premrzli pod šotori, v katere je od vsepovsod vdirala voda. Z gradnjo barak se Italijanom ni mudilo. Za Slovence so bili šotori dovolj dobri; tam so hitreje umirali. V enem in pol mesecu so jih štiri sto petdeset zvozili pod cipse. Pod cipse! Gledali smo te cipse blizu taborišča. Na hribku so rastle in vedeli smo, tam je pokopališče. Spominjale so nas na dom. Tudi pri nas je navada, da na pokopališčih sadimo cipse.

Ušivi, gclji in lačni smo praznovali v Reniciju božič leta 1942. Nekateri že v novih barakah, drugi pod šotori. Pod šotori je bilo bolje. Barake so bile sveže, vse premočene brez šip. Proketo je vlekl! Trije makaroni v topli vodi, to je bilo vsakodnevno kosilo in večerja. Od tega se nihče ni ogrel. »Za božič, bo boljše hrana«, so

upali nekateri. Bila je — če so prav spominjam — za en makaron. Namesto treh, si dobil štiri.

Krog in krog taborišča so rili blatno zemljo prašiči italijanskih veleposestnikov, padronov. Njim se je godilo bolje: padronom in prašičem. V naših barakah bi ti prašiči ne vzdržali, tudi naše hrane ne bi jedli. Gospod kolonelo Ferenzuola je to dobro vedel. Toda on je bil fašist. Zagrižen fašist; nor od slave norega Duceja. Njemu je pomenil njegov prašič več, kot deset slovenskih internirancev. Ljubil in čital je prašiče. V taborišču je bilo nekaj hrastovih dreves. Želod so svinje rade žrle. Tudi interniranci so ga uživali. Pekli so želod, mleli in kuhali ga na vodi. Marsikdo je zbolel zaradi tega. Kolonelo Ferenzuola je vedel za glad in je ponujal hlebčke. Pohirajte Slovenci želod za moje svinje; kdor ga največ pohere, dobi poleg rednega še dodaten hlebček kruha. Hlebček kruha za ves dan je tehtal 10 dkg. Malo norcev je našel kolonelc, ki bi se jim zdelo pripogniti se tisočkrat za 10 dkg kruha. Za tak posej si porabil ogromno energije stokrat več kot jo je mogel dati take hlebček.

Božični večer v Reniciju! — Kdo ima svečo. Na božični večer pa v temi? Elek-

trike ni bilo v taborišču. Le na komandi so jo imeli. Sveča je bila dragocena stvar. V slehernem pismu si javljai domov: prepečenca in prežganja mi pošljite, in ne pozabite priložiti v paket tudi svečo. Spomladi so pričeli domači pošiljati sveče. Pisma so romala vrag vedi kje okrog zemlje. Tri mesece je potovalc pismo do Slovenije, če je sploh prišlo. Božični večer v Reniciju. Zadnji paket si dobil pred štirinajstimi dnevi. V treh dneh je bila škatala prazna. Dva koščka prepečenca, dva bonbona in še kaj si skrbno spravlil za božični večer. Koliko muk te je stalo; kolikokrat si se spomnil na to zalogo pred božičem. Mnogi se niso mogli premagati. »Hudič, saj je vseeno«, si je dejal in pospravil v trenutku najhujše lakote svoj prihranek.

V nekaterih barakah so si naredili jaslice. Domače slovenske jaslice: Marija — izgnanka, Jožef — izgnanec, božje deteca — sirota brez strehe. Domače slovenske jaslice. Zvečer smo jih hodili gledat od barake do barake. Ob jaslicah si slišal povsod isti pogovor: Koliko takih božičev še? Kdaj bo napolnil naš božič? Prihodnje leto? Kaj bo prihodnje leto z nami? Kje bomo? V Rusiji? Nemci napredujejo, do kod pridejo? Kje se bodo ustavili? Kdaj jih Rdeča armada požene tja, od koder so prišli? Da jih bo pognala, v to smo verjeli. Priznam, ne vsi. Med nami so bili tudi taki, ki so zvrčali krivdo za gorje na parizane. Teh danes za božični večer ni v Sloveniji. Iz taborišča so drug za drugim odhajali po spisku domov. Voljno so vstopali v sovražne vrste in pomagali okupatorju kol' belil in plavil fašisti.

Kako je danes v Reniciju, ne vem. Mi smo upali, da bo po končani vojni tu taborišče za italijanske fašiste. Ne verjamejo, da bi bilo tako. Ne vem, če tamkaj še stoji barake. Nekateri smo požgali ob pčbegu leta 1943. Morda so se barake suse. Prav provizorično so jih gradili. Morda bi vedel, kaj je s tisto leseno mizico, ki v drugem sektorju, v katero je roka prostega slovenskega kmeta z žepnim nožičem vrezala verz, ki ga je kmet sam zbil. Nešteto krat sem bral ta verz. Takote se glasi:

Renicci, Renicci,  
proketo ime,  
ta dolgo bo klele  
slovensko srce.

Daleč za nami je Renicci, pa vendar tako blizu. Toliko spominov me veže na taborišče, ki so bili z menoj tam v sončni Italiji in jih danes ni več. Odšli so v slovenske hribe, peš iz Renicija v slovenske hribe in padli kot partizani na domačih tleh. Danes na božični večer, se vas spominjam v svobodni domovini. Božič v svobodni Sloveniji. Saj njeni ste o njem, trpeli zanj, se borili in padli zanj. Dušan, Vilji in drugi. Srečnejšega smo si želeli tam tisto leto v Reniciju. Jaz sem ga dočkal. Vidva in še marsikdo od naših ga ni dočkal. Padla sta zanj vidva in dokaj drugih. Slava vam tovariši. Poiskajte bomo vaše grobove, postavili vam bomo spomenik in vklesali v njem: Tukaj leže prijatelji in junaki, ki so dali življenje za srečnejši božič, za lepši dan slovenskega rodu.



ZENSKÉ DEMONSTRACIJE V INDIJI



# Saidja in Adinda

Saidjev oče je imel hišnika, s katerim je obdeloval svoje polje. Ko mu je tega hišnika odnesel okrajni poglavar iz Parang Kudjanga, je bil zelo žalosten. Bil se je, da ne bo dovolil, da na hišo, za Saidjo, ki je bil še otrok, in za Saidjevo hčerko in sestrico. Zato je vzjel meš, ga pridal nekemu Kitajcu in se vrnil domov s 25 centi godimari, za katere je kupil drugega hišnika. Saidja, ki mu je bilo tedaj sedem let, se je z novim hišnikom hitro spriznjal, toda tudi tega je okrajni poglavar odgnal. Saidjev oče je moral te pet produkti dve snovi kupiti, da si je lahko nakupil novega hišnika.

Na polje Saidjevega očeta so mešila riveza polja očeta Adinda, s katero ni se moral Saidja mešati parati. Ko so Saidjevega očeta odgnali zlastnega hišnika, je bilo Saidjo 12 let in Adinda, ki je štela komaj 9 let, je že znala šteti in brati. In misla je ostala na svojo hišo, kajti videla je Saidjo vse žalostnega.

Saidjev oče je še nekaj časa stal s izposojeno šivico, toda to določeno je bilo zelo neprijatno za hišnika, ki je sam pekoč imel svoje hišne.

Saidjeva mati je zavrnila od hišnosti, oče pa se je v nekem odločenem trenutku odpravil v Buitenzorg, da si počne določeno. Ker pa je bil Lahak zapustil brez potnega lista, so ga vrgli v ječo, kjer je kmalu umrl. Saidja je imel 15 let, ko je njegov oče odšel v Buitenzorg. Ni ga spremljal tja, ker je imel večje skrbi. Priporočal se mu, da je v Bataviji zelo mnogo gospodar, ki se vozijo v Buitenzorg; tam bo kot bendijski dijak lahko dovolj zaslužil za 2 hišnika. Odločil se je, da pojde v Batavijo.

Ob slovesu je šel Adinda: — Poročilo vendar, ko se boste vrnil, bosta stara dovolj, da se poročita, in imela bosta tukrat dva hišnika. — Prav lepo, Saidja Bada se bosta poročila s teboj, ko se boš vrnil. Predla bom in kda bom sramo in batikala bom in zelo pridno bom vedno.

— O, verjameš ti, Adinda? Toda... če boš tukrat še poročena? — Saidja, saj veš prav dobro, da se ne bom z nikomur poročila. Med oboje me je obljubil svojnemu očetu.

— In ti sama? — Poročila se bom s teboj, budi prepričan! — Če se vrneš, bom že od daleč klical... — Kde bo stikal, če bomo riž plah na vas? — Res je, Toda Adinda... o da, bolj bo tako: pričakuj me pri djatjevem gozdu, pod drevesom ketapan, kjer si mi dala meljajev cvet.

— Toda, Saidja, kako naj vem, kdaj naj grem tja, da ti je počakala pri ketapanu? — Saidja je poročila za trenutni in dejal: — Štej mesec, Ostal bom tam trikrat dvajset mescev... tega meseca ne šteje, Glej Adinda, zarezal zarez v svoj rižev panj ob vsakem novem mesecu, ko boš zarezala trikrat dvajset zarez, bom tisti dan, ki temu sledi, prišel h ketapanu. Obljubiš, da boš tam? — Da, Saidja! Pod ketapanom bom pri djatjevem gozdu, ko se boš vrnil.

Tedaj je Saidja odtrgal od svoje modre oglatno rulo, ki je bila zelo obdelana, trak in dal ta kosček platna Adindi, naj na hrani kot zalog. In nato je zapustil nič in Badur.

Saidja je prišel v Batavijo. Prisel je nekoga gospoda, naj ga vzame v službo, kar je ta takoj storil, ker ni razumel Saidje, kajti v Bataviji imajo radi služabnike, ki se ne govorijo malajščine in torej niso tako pokvarjeni kakor drugi, ki so bili še dolgi časa v stiku z evropsko omiko. Saidja se je kmalu naučil malajščine, toda bil je zelo marljiv kajti vedno je mislil na tista dva hišnika, ki jih je hotel kupiti, in na Adinda. Postal je volik in močan, ker je vsak dan jedel, kar v Baduru ni bilo vedno mogoče. Prijatelj je bil v lievu in prav gotovo bi ga ne odšli, če bi prošil za roko kojimžev hore. Sam njegov gospodar je tako čutil Saidja, da ga je kmalu povabil za služabnika v hišo. Povikalo se mu plače za poleg tega so mu dali vedno denarje, ker so bili tako izredno zadovoljni z njegovim delom. Gospa je brala svoje roman, ki je dvignil toliko prahu, in so je vedno spominjala princesa Djalna, kadar je videla Saidja. Tudi mlada gospodinja so razumelo sedaj mnogo bolje. Kakaj je javanski slinik Radhen Sindh težav tako priznanje v Parang.

Zelo se jim je vendar, da je Saidja nehalna, ko jim je po skoro trih letih odvedel službo in šil prosil, naj mu dajo spričevanje, da se je lepo vedel. Niso mu ga mogli to želje dati in Saidja se je veslega srca podal na pot. Končno je zagledal ketapan, Ah bolje, je gledal je veliko temno pero, ki je mnogo zvez zakrila njegovim očetu. To je moral biti dostojen gozdiček poleg drevesa, pri katerem je spet zagledal Adinda jutranji dan po sončnem vzhodu. Tekal je v temi in je utipal mnogo dobrih. Kmalu je našel znano grbo na južni strani nekoga drevesa in polčil je prst v zarez, in je bil ketapan, ki ga je čakal.

Da, to je bil tisti kraj, kjer je Adinko pridelal drugače kakor ostale tovaršice pri ketapanu, ker se je tu prvič izmislila sodelovati v neki igri, ki se je še malo prej igrala skupaj z vseh otroci — dečki in dekletci. Tu mu je dal mladitjev cvet.

Tu je sedel ob vzhodu drevesa in je pogledal na zvezde, in to se je zvezda utirila, je mislil, da ga pozdravlja pri njegovih vrnitvi v Baduro. In mislil je, ali Adinda spi? In ali je pač malo živno zurezovala mesecu v rižev panj? Bolje bi ga, če bi poznala kak maso, kakor da bi se mu bilo dovolj, šest in trideset in vprašati se je tudi, kdo pač stane sedaj v hiši njegovega očeta. In njegova misel mu je vstala v spominu in njegova mati in kako ga je bilo vesli pred tigrom, in namrštil je, kaj bi bilo bilo z Adindo, če bi bil bil manj zvest.

Dobro je vedel, kako se zabavajo zvezde na zapadu in ob vsaki zvezdi, ki je izginila na ozračju, je preračunal, koliko bi bilo je sonca svojnemu rešstvu na vseh in koliko bliže bi sam svojnemu svitelju z Adindo.

Kajti prav gotovo bo prišla s prvimi žarkovi, da že z jutranjo zoro bo tu... ah, kakaj ni prišlo že večerjakaj dan?

Zalostilo ga je, da ni prečela tega lepega trenutka, ki je bil dolga leta svetil z nepopolnim sijajem njegovi duši, in krivitelnu, kakor je bil v slabosti svoje ljubice, se je zdelo tako, da bi Adinda morala biti tu in čakati nanjo, kajti se je sedaj pričel — in pred dolgo vrjejem časom celo! — da je moral sam čakati njo.

Toda pričel se je po krivici. Kajti skoro se ni bilo vstalo, niti ni oko belega dneva vrglo pogleda po ravnini. Pač so bledele zvezde tam zgoraj v višini od azana, da bo njihovega gospodarstva tako kmalu spet konec... pač so valovile čudne barve preko gorskih vrhov, pač so bili tam temnejši, črna ostreje so se risali od svetlejšega dne... pač je sklenilo tu pa tam skozi oblake na vzhodu nekaj žarečega — zlatno in ognjene strelce, ki so poletavale sem in tja ob vsem obzorju — toda izginate so spet in zdelo se je, da so se pogrezale za nepredvidljivim zastorom, ki je še vedno skrivljal dan Saidjevim očetu.

In vendar je bilo palagarna svetleje in svetleje je okoli njega. Za je videl pokrajino in že je mogel razločiti krošnje klapinega gozdiča, v katerem je skrivljal Badur... tam je spala Adinda!

Ne, ni več spala! Kako bi pač mogla spati? Ali ni vedela, da je čaka Saidja? Prav res, vendar ni spala, Gotovo je vsak čuvaj potrkal na njena vrata, da bi popsal, kakaj se vedno ga je čutil v misli hiši, in z ljubečim smehljajem mu je rekla mato, da bi zaradi neke obljube, da mora dobiti slendang, ki ga dela ni, ki mora biti gotov za prvi dan v novem mesecu. Ali pa je neč prebrla v temi in sedela le na svojem riževem panju in z željnimi prsti mu štela, ali je prav zares zarezala vanj šest in trideset gladokih zarov drugo za drugo in zabavala se je z igričnim strahom, ali so ni močje ustela, ali ni močje še zarezala premalo, da bi se še enkrat in še enkrat in vedno znova naslajala nad prekrvano gotovostjo, da je pač zares minulo trikrat dvajset mescev, odkar jo je Saidja zadnjikrat videl.

Saj je pač tudi Adinda, ki jo postalo tako svetlo, upenjala svoje oči v brezuspešnem naporu, da bi z pogledi sogla za obzorje, da bi se srečala s soncem, lemi soncem, ki ga ni bilo, ni bilo...

Tedaj je pripravil trak moškaste rdečice, ki se je wosal v oblake, in rubovi so se razvezali in so se zarezali in začelo se je poliskovanje in spet se pričelo ognjeno puščice skozi ozračje.

In tani prisko na drugi strani, kjer kokosov gozdiček zbije svoje krošnje nad vaskimi kockami, tam nekje je Si-Unah padel z drevesa in se uhlil. Kako je jokala njegova mati: »Ker je bil Si-Unah tako majhen, je tožila... kakor da bi mi naj žalovala, če bi bil Si-Unah večji! Toda majhen je bil res, kajti bil je še manjši in sibomejši kot Adinda...«

Nihče ni stopil na službo, ki je od Badura vodila k drevesu. Takoj bo prišla: saj je bilo še tako zgodaj! Čakal bo, čakal bo... Toda če je bila bolna ali... mrtva? Kot ranjen jelen je poklešal Saidjo po steni, ki vodi od ketapana v vas, kjer je hišala Adinda. Nihče ni videl in nihče ni slisal in vendar bi lahko kaj slisal, kajti stali so ljudje na poti pri vhodu v vas, ki so klicali: »Saidja, Saidja! Toda... ni je bila nagica ali je bila njegova strast, ki mu ni dala, da bi našel Adindino hišo? Prostelet je že do koma pod kjer so vas konča, in kot pobesnel se je obrnil in se bil po čelu, da je udaril mimo njene hiše, ne da bi jo videl. Toda spet je bil pri vhodu v vas in — moji bog, ali je sanjal? — spet ni našel Adindine hiše! Še enkrat je počel nazaj in nena-doma obšel, se pograbil z obema rokama za glavo, kakor da bi hotel intrgati blaznost, ki se ga je lotevala, in glasno je zaklical: »Pijta som, pijant!«

In bene iz Badura so prišle iz hiš in so s četujtem gledale Saidjo, ki je stal tam, kajti spoznale so ga in razumelo, da šče Adindine hiše, in vedelo se, da ni bilo nobene Adindine hiše v vas Badur.

Kajti ko je okrajni poglavar iz Parang Kudjanga odnesel Adindinega očeta hišnika... — tedaj je Adindina mati umrla od žalosti in njena najmlajša sestrica je umrla, ker ni imela matere, ki bi jo dojela. In Adindin oče, ki je bil kmalu, ker ni plačal svojih zemljiških davkov... —

Adindina oče je odšel iz dešle. Vred je s seboj Adinko in njene brato, Toda slisal je bil, da so Saidjevega očeta kaznovali v Buitenzorgu z batinami, ker je Badur zapustil brez potnega lista. In zato Adindin oče ni odšel ne v Buitenzorg niti v Kravang, niti ne v Prangem... odšel je v Tjilang-kahan, v tisti lehakaj kraj, ki mu je kmalu, Tam se je skrivljal po gozdovih in čakal, da bodo prišli Pa-Ento, Pa-Lontak,

toda sedaj se niso pogrezale, pripanjale so se na temno ozadje in razpisale svoj zar v vse večjila in večjih krogih in se srečavale, knžale, prepletale, bližle in se združevale v ognjeno snopovje in poliskovanje v zlatem sijaju na dnu biserne matice in bilo je rdeče in modro in rumeno in srebrno in škrlatno in ezurno v vsem tem... o bog, bilo je to jutranja zarja: bilo je to svideenje v Adindot.

Saidja se ni naučil moliti in bilo bi tudi škoda, da bi se naučil, kajti bolj svete molitve in bolj žareče zahvale kakor je bila v tej nam zamaknjeno njegove duše ki se ni mogel razjeti v človeška govornica.

Saidja ni hotel iti v Badur. Samo svideenje z Adindo se mu je zdelo manj lepo kakor gutotapa, in je se pogledal žel pokrajino. Narava se mu je smejala in zdelo se je, da mu kliče dobrodošlico kakor mati otroku, ki se je vrnil, in prav tako kot je ta razodevala svoje veselje s tem, da se je strojevoljno spominjala bolečina, ki je minila, in je kmalu, kar je hranila za spomin nad njegovo odločnostjo, tako se je tudi Saidjevo srce veselilo, ki je prepoznavalo toliko krajev, ki se bili pribe njegovega kratkega življenja. Toda kakor tudi so blodile njegove oči in njegove misli tanko, vedno znova sta se vračala njegov pozid in njegovo hrepenenje na stena, ki vodi od Badura h ketapanovemu drevesu. Vse, kar so zaznavali njegovi čuti, je bilo: Adinda. Videl je prepada na Levi, kjer je zemlja tako rumena in kjer je nekje mrdel bil zdelil v globini: tedaj so se zbrali vaščani, da bi vstali žival — kajti ni marhna stvar, če zvediš mladega biva — in ampakli so se v globino na možnih rožnatih vrveh. Adindin oče je bil najpomembnejši... a, kako je plaskala z rokami, Adinda!

Si-Unah in še nekateri drugi, ki jih je okrajni glavar odnesel njihovih hišnikov in ki so se vsi hali kmalu, če bi ne plačali svojih zemljiških davkov, Tam so se potoči potokali ribičnega črna in so odpravili na morje.

Toda zmislani Saidja ni razumel jama, ker so mu pripravili, Celo poročila o smrti zjogovaga očeta ni dobro razumel. Bilo je šumenje v njegovih ušesih, kakor da bi nekdo v njegov glavi udarjal na gang. Čutil je, kako mu je krv v smukih plala po žilah do srca, ki so se hotele razpusti pod pritiskom tako silne napetosti. Ni govoril in je stmel z zmešanim pogledom okoli sebe, na da bi videl, kaj se godi okoli njega in pri njem in kmalu je planil v strahoten smeh.

Neka stara žena ga je odpejala s seboj na svoj dom in je skrbelo za uboga morda. Kmalu se ni več tako strahotno smejal, toda spregovoril vendar še ni. Le ponči je preplasil sestavovalce njegov glas, ko je brez zvoka pel: »Ne vem, kje bom umrl« in nekateri prebravali iz Badura so žvalni smejali, da bi budem v Tjindungaru darovali žrtve za Saidjevo zdravljenje, ki so ga imeli za blaznega. Toda blazen ni bil, Kajti neke noči, ko je mesec svetleje sijal, je vstal in je tihlo zapustil hišo in je iskal kraj, kjer je stanovala Adinda. Ni ga bilo nikoli najti, ker je bilo tamle hiš rampala. Toda zdelo se mu je, da je došel mesto po širini kota, ki se ga sestavljale nekakne pruske skozi gozd, prav kakor doleži mornar svoje mesto po svetlinah in visokih gorskih vrhovih.

Da, tu je moralo biti... tu je stanovala Adinda! Spotikaje se nad za pol preperelem kamibusom in nad kosi strehe, ki se je vesedla, si je utiral pot do svetišča, ki ga je čakal. In res, našel je še nekaj preostale stene, ki je poleg nje stalo Adindino ležišče in v tej steni je tihel celo bambusov klin, ki je namj obelala svoje oči, kadar je legla spat...

Toda ležišče se je prav kakor hiša sesulo in se je razlezo skoro v prah. Vzel ga je prišče in ga priširil na svoje odprte ustne in je dihal globoko...

Naslednjega dne je vrnal stara žena, ki je skrbelo za, kje je rižev panj, ki je stal na zemljišcu Adindine hiše? Žena je bila vesela, da ga je sklenila govoriti in je hrela po vsej vasi, da bi postala panj, ko je povedala Saidji, kdo je novi lastnik, ki je melče slodni, in ko sta prišla do riževga panja, je mislil na njem dva in trideset zarez...

Nato je dal ženi toliko španskih tolarjev, toliko je bilo potrebno, da si je kupila hišna, in je zapustil Badur, V Tjilang-kahanu in je kupil ribiški čoln in prišel s tem po nekaj dnevih jadrnanja v Lamponge, kjer so se uporniki uprli proti nizozemski oblasti. Pridrli so je četi Bantamec, bolj da bi iskal Adindo kakor da bi se bojeval. Kajti bil je blage narave in bolj dostopen občinstvu kot tipkosi.

Nekega dne, ko so uporniki spet bili premagani, je blodil po vasi, ki jo je bila pravkar zavela nizozemska vojska in je zato bila v plančini Saidja je vedel, da je bila četa, ki so jo tam uničili, povečini iz Bantamec. Kakor strahilo je blodil med hišami, ki niso pogorele še do tal in je našel truplo Adindinega očeta z bajmetovo rano na prsih. Poleg njega je zagledal tri Adindine brate, mladice, otroke še skoro in malo dalje je ležalo Adindino truplo, naga, strašno razmazarjena...

Oček trak modrega platna se je začel v savajo rano na prsih, ki je — kaj je kuzalo — končala dolg, clupen odpor.

Tedaj je zrlval Saidja vojakom naproti, ki so s povešenimi poskami zganjali še zadnje življe upornike v ognju gorečih hiš. Zgrabil je široko sabljava bajoneta, z vse silo se je potril naprej in je še potiskal večjake nazaj z zadnjim naporom, ko so se ročaji na sabljah prodirli prav do njegovih prsi.

In malo pomeje je bilo v Bataviji spet velike veselje zaradi nove mirne, ki je dodala spet toliko novih lavorjevih venov stariim lavorjevim vencom nizozemsko-indijske armade. In dočelni oblastnik je pisal v domovino, da je spet mir v Lampongu. In nizozemski kralji, ki so ga razsvetlil njegovi uradniki, je spet poplajeval tolik pogum z mnogimi viteškimi kričaji.

In najbrž so se dvigale iz pobolnih are pri nedeljaki mati ali pri nauku zahvalne molitve proti nebu, ko so zvedeli, da se je gospodar bojnih tuma spet enkrat bojeval pod nizozemsko zastavo...

»A Bog, ki vendar vidi vse gorje, se ni zavrnil žrtve tega dne!«

— Adinda oče je odšel iz dešle. Vred je s seboj Adinko in njene brato, Toda slisal je bil, da so Saidjevega očeta kaznovali v Buitenzorgu z batinami, ker je Badur zapustil brez potnega lista. In zato Adindin oče ni odšel ne v Buitenzorg niti v Kravang, niti ne v Prangem... odšel je v Tjilang-kahan, v tisti lehakaj kraj, ki mu je kmalu, Tam se je skrivljal po gozdovih in čakal, da bodo prišli Pa-Ento, Pa-Lontak,

## Kolonije so leče ljudstev V krvi so nizozemski kolonizatorji kazrli svobodo javanskega ljudstva

se je lepo vedel. Niso mu ga mogli to želje dati in Saidja se je veslega srca podal na pot. Končno je zagledal ketapan, Ah bolje, je gledal je veliko temno pero, ki je mnogo zvez zakrila njegovim očetu. To je moral biti dostojen gozdiček poleg drevesa, pri katerem je spet zagledal Adinda jutranji dan po sončnem vzhodu. Tekal je v temi in je utipal mnogo dobrih. Kmalu je našel znano grbo na južni strani nekoga drevesa in polčil je prst v zarez, in je bil ketapan, ki ga je čakal.

Si-Unah in še nekateri drugi, ki jih je okrajni glavar odnesel njihovih hišnikov in ki so se vsi hali kmalu, če bi ne plačali svojih zemljiških davkov, Tam so se potoči potokali ribičnega črna in so odpravili na morje.

Toda zmislani Saidja ni razumel jama, ker so mu pripravili, Celo poročila o smrti zjogovaga očeta ni dobro razumel. Bilo je šumenje v njegovih ušesih, kakor da bi nekdo v njegov glavi udarjal na gang. Čutil je, kako mu je krv v smukih plala po žilah do srca, ki so se hotele razpusti pod pritiskom tako silne napetosti. Ni govoril in je stmel z zmešanim pogledom okoli sebe, na da bi videl, kaj se godi okoli njega in pri njem in kmalu je planil v strahoten smeh.

Neka stara žena ga je odpejala s seboj na svoj dom in je skrbelo za uboga morda. Kmalu se ni več tako strahotno smejal, toda spregovoril vendar še ni. Le ponči je preplasil sestavovalce njegov glas, ko je brez zvoka pel: »Ne vem, kje bom umrl« in nekateri prebravali iz Badura so žvalni smejali, da bi budem v Tjindungaru darovali žrtve za Saidjevo zdravljenje, ki so ga imeli za blaznega. Toda blazen ni bil, Kajti neke noči, ko je mesec svetleje sijal, je vstal in je tihlo zapustil hišo in je iskal kraj, kjer je stanovala Adinda. Ni ga bilo nikoli najti, ker je bilo tamle hiš rampala. Toda zdelo se mu je, da je došel mesto po širini kota, ki se ga sestavljale nekakne pruske skozi gozd, prav kakor doleži mornar svoje mesto po svetlinah in visokih gorskih vrhovih.

Da, tu je moralo biti... tu je stanovala Adinda! Spotikaje se nad za pol preperelem kamibusom in nad kosi strehe, ki se je vesedla, si je utiral pot do svetišča, ki ga je čakal. In res, našel je še nekaj preostale stene, ki je poleg nje stalo Adindino ležišče in v tej steni je tihel celo bambusov klin, ki je namj obelala svoje oči, kadar je legla spat...

Toda ležišče se je prav kakor hiša sesulo in se je razlezo skoro v prah. Vzel ga je prišče in ga priširil na svoje odprte ustne in je dihal globoko...

Naslednjega dne je vrnal stara žena, ki je skrbelo za, kje je rižev panj, ki je stal na zemljišcu Adindine hiše? Žena je bila vesela, da ga je sklenila govoriti in je hrela po vsej vasi, da bi postala panj, ko je povedala Saidji, kdo je novi lastnik, ki je melče slodni, in ko sta prišla do riževga panja, je mislil na njem dva in trideset zarez...

Nato je dal ženi toliko španskih tolarjev, toliko je bilo potrebno, da si je kupila hišna, in je zapustil Badur, V Tjilang-kahanu in je kupil ribiški čoln in prišel s tem po nekaj dnevih jadrnanja v Lamponge, kjer so se uporniki uprli proti nizozemski oblasti. Pridrli so je četi Bantamec, bolj da bi iskal Adindo kakor da bi se bojeval. Kajti bil je blage narave in bolj dostopen občinstvu kot tipkosi.

Nekega dne, ko so uporniki spet bili premagani, je blodil po vasi, ki jo je bila pravkar zavela nizozemska vojska in je zato bila v plančini Saidja je vedel, da je bila četa, ki so jo tam uničili, povečini iz Bantamec. Kakor strahilo je blodil med hišami, ki niso pogorele še do tal in je našel truplo Adindinega očeta z bajmetovo rano na prsih. Poleg njega je zagledal tri Adindine brate, mladice, otroke še skoro in malo dalje je ležalo Adindino truplo, naga, strašno razmazarjena...

Oček trak modrega platna se je začel v savajo rano na prsih, ki je — kaj je kuzalo — končala dolg, clupen odpor.

Tedaj je zrlval Saidja vojakom naproti, ki so s povešenimi poskami zganjali še zadnje življe upornike v ognju gorečih hiš. Zgrabil je široko sabljava bajoneta, z vse silo se je potril naprej in je še potiskal večjake nazaj z zadnjim naporom, ko so se ročaji na sabljah prodirli prav do njegovih prsi.

In malo pomeje je bilo v Bataviji spet velike veselje zaradi nove mirne, ki je dodala spet toliko novih lavorjevih venov stariim lavorjevim vencom nizozemsko-indijske armade. In dočelni oblastnik je pisal v domovino, da je spet mir v Lampongu. In nizozemski kralji, ki so ga razsvetlil njegovi uradniki, je spet poplajeval tolik pogum z mnogimi viteškimi kričaji.

In najbrž so se dvigale iz pobolnih are pri nedeljaki mati ali pri nauku zahvalne molitve proti nebu, ko so zvedeli, da se je gospodar bojnih tuma spet enkrat bojeval pod nizozemsko zastavo...

»A Bog, ki vendar vidi vse gorje, se ni zavrnil žrtve tega dne!«

— Adinda oče je odšel iz dešle. Vred je s seboj Adinko in njene brato, Toda slisal je bil, da so Saidjevega očeta kaznovali v Buitenzorgu z batinami, ker je Badur zapustil brez potnega lista. In zato Adindin oče ni odšel ne v Buitenzorg niti v Kravang, niti ne v Prangem... odšel je v Tjilang-kahan, v tisti lehakaj kraj, ki mu je kmalu, Tam se je skrivljal po gozdovih in čakal, da bodo prišli Pa-Ento, Pa-Lontak,

toda sedaj se niso pogrezale, pripanjale so se na temno ozadje in razpisale svoj zar v vse večjila in večjih krogih in se srečavale, knžale, prepletale, bližle in se združevale v ognjeno snopovje in poliskovanje v zlatem sijaju na dnu biserne matice in bilo je rdeče in modro in rumeno in srebrno in škrlatno in ezurno v vsem tem... o bog, bilo je to jutranja zarja: bilo je to svideenje v Adindot.



Amerika, določa svetobe in demokracije, nima se 17 milijonov krompirjev države, ki so pravi ameriški državljani, ampak tudi milijone belih državljanov, ki lahko svobodno kvitarajo v različni in amuzantnosti. To so potujoči poljedelški delavci, katerih usoda je že leta 1908 opisal ameriški pisatelj John Steinbeck v knjigi »Sadovi jant«, ki so jo kmalu s velikim zanimanjem po vsej svetu.

Zalostna usoda teh brezdomcev pa se še do danes ni prav nič izboljšala. Držine takega poljedelškega delavca tvorita moč in šena v starosti okrog 30 let s kopicjo krotolovoznih ali še mlajših otrok. Živijo pa tako primitivno kakor kak kitajski kmet. Če najdejo kje delo, se nastavijo za nekaj tednov ali mesecev v kadi provizoričnih hiš. Vstajajo zgodaj, zajerkujejo in delajo na poljih do sončnega zahoda; nato se vračajo v večerico in šče v skupinah ter se pogovarjajo. Stolev in posejbe navadno nimajo.

Sedijo na svojih ali kovčegih in spiyo na slaminjčah na goli zemlji. Zasluzijo malo in večino svojega zaslužka porabijo za prevezne stroške s svojimi starimi avtomobili. Ker ostane, je komaj dovolj za hrano. Mleka si ne morejo kupiti niti za otroke. Njihova hrana se sestoji po večini iz fižola, kruha, krompirja in konzerv. Vsako soboto popoldne gredo v mesto in si kupijo živeža za naslednji teden.

Ni brezdomci ne spadajo prav za prav nikamor in niso nikjer registrirani ali organizirani. Državljanske pravice so jim teje. Izključeni so iz narodne skupnosti in nimajo dostopa v bolnišnice in dobrodelne ustanove. Lokalne oblasti se branijo sprejemati njihove otroke v šole, ker bi to poročilo občinske stroške za večje število učiteljev in šolskih prostorov. Če nastop v kateri vladajo kapitalistične skupine, ki imajo le en interes, da jih pustijo še dalje še pod kakršnokoli pretvezo proč. Leta

1897. je objavil dobrodelni urad v Maricopi (Arizona), da ne bodo podpirali no v hrani ne v denarju obdelavci bombaha, ki ne živajo v kraju stalna, stadi se bi se hde burli s smrtjo.

Noseča žena ni dobra delovna moč in mnogi farmarji se branijo, da bi sprejeli v službo tako žensko. In tako se vedijo otroci otrok delavcev brez kvara nekoje občini, v svetuju bombahačevga grobova in pa v hodi koti kakoga neseljenca.

Tudi vojna, ki jo mnogim ameriškim delavcem vsaj nekoliko izboljšala življenjske pogoje, ni prinesla prav nobenega izboljšanja za ameriške poljedelške delavce. Nasprotno, zastopnik delavstva odšel je izjavil v februarju 1918: »Zaupnostjo nas bedno zdravstveno stanje in udarnostni pogoj, pod katerimi živijo obrabci bombaha v Arizona.« O življenjskih pogojih 70.000 poljedelških delavcev na sladkorih in krompirjevih nasadih v Koloradu in drugih severnoameriških državah pislo »Američan Mercury«

60.000 jih živi v kočah brez kahalnacije, 67.000 jih ne pozna odprave smeti, 30.000 nima nobene možnosti za umivanje in pranje. Ti delavci živijo v bojemskih vagonih, lo-pah, kurakih, skladnih, tovarh itd., kjer-koli najdejo kako zavetje. Često celo v ostnina jarka. Boda in umrljivost delavcev sta največja ravno v najproduktivnejših predelih.

Ti potujoči poljedelški delavci niso namni krivi, da so ubogi in brez doma. Zrtve so narasajoča industrializacije v poljedelstvu, ki je progнала njih in made kmete z rodne grude. Ker se niso naučili nobenega drugega poklica in tudi otrok ne morejo dati v uk, so obojenci na sušenjsko življenje brez doma in brez pravice. Nihče ne slisi njihovega glasu v dešeli, v kateri vladajo kapitalistične skupine, ki imajo le en interes, da jih pustijo še dalje še pod kakršnokoli pretvezo proč. Leta



NIZOZEMSKÉ OKUPATORSKÉ ČETE SI KRČIJO TOT SROZI GOZDOVE NA BORNEU

## božični običaji

Večina božičnih običajev slovenskega ljudstva izvira še iz prastarih časov, ko smo Slovenci skupno z drugimi slovanskimi narodi prebivali v prvotni domovini, tam nekje v današnji vzhodni Rusiji. Ob pokristianjenju je cerkev take običaje skušala zatreti, ko pa ji to ni uspelo, je svoje verske praznike prilagodila na ljudske navade in običaje. Tako so tudi že stari Slovani praznovali božič kot praznik zimskega sončnega kresa, t. j. časa ko začneja dan rasti. Sele cerkev je ta praznik spremenila v verski praznik, na kar kaže podobnost običajev pri vseh slovanskih narodih pa tudi podobnost imen in oznakov zanje.

Največ narodnih običajev se nanaša na prvi dan praznikov, t. j. na sveti večer, ki mu ponekod na Slovenskem pa tudi pri Srbih pravijo badnik ali badnji večer. Naziv — beseda prihaja od bđeti, — kaže, da je narod to noč prebdel. Skoro povsod na Slovenskem na ta dan pečejo poseben kruh, ponekod celo več vrst ter ga imenujejo božičnik. Hlebec tega kruha dajejo poleg družinskim članom tudi živini, da bi se bolje redila in da bi bila obvarovana boleznim; tak poseben kruh je tudi pčtica. (Naziv pčtica prihaja od povitica, ker se testo povija). Ponekod se na sveti večer žge v hiši panj oz. čok; temu tlečemu panju, okoli katerega se zbere vsa družina, ponujajo jedi in pijače. Ta običaj se je posebno dolgo ohranil pri goriških Slovencih in ga še danes poznajo povsod v Srbiji.

Da na večer pred božičnimi prazniki obhodi vsa družina hišo, gospodarska postopja in hleve, jih pokadi in blagoslovi z blagoslovljeno vodo, je še sedaj navada po mnogih krajih Slovenije. To izvira še iz prastarih časov, ko so s tem odganjali od hiše čarovnice in zle duhove. Sploh so z božičnimi prazniki združene številne vraže, zelo razširjena je bila navada, da so si na sveti večer ljudje prerokovali bodočnost iz ulitega svinca ali voska. Tudi napovedovanje vremena na ta večer je močno razširjeno in na to kažejo številni narodni reki o vremenu.

Božične vraže se tičejo zlasti čarovnic in zlih duhov, govore pa tudi o boleznih in smrti. Ponekod so verovali, da je tisti, ki je pred polnočno sedel pred cerkvena vrata na stolček iz desetero lesa, videl čarovnice. To verovanje je bilo razširje-

## KAZEN RADOVEDNOSTI

(BOŽIČNA ZGODBA IZ VALVAZORJA)

Na Kranjskem in drugod je med kmečkimi deklinami na sveti večer ali v sveti noči vsake vrste praznoverje v navadi, tako prisluškovanje, srečkanje in žrebanje kakor tudi predhodno ogledovanje ženina in podobno.

Pred nekaj leti se je primerila pri tem nekaj smešna, nekaj pa zaradi končnega izida skoraj žalostna prigodba. V neki vasi med mestom Kamnikom in gradom Volčjim potokom sta se dve kmečki dekli dogovorili, da bosta šli v sveti noči k studencu, ki teče skozi bližnji gozd, in opolnoči pogledali v vodo, da bi v njej uzrli svojega bodočega ženina. Prisluškoval pa je čvrst mlad kmečki hlapec. Ker bi bil rad imel eno le-teh dveh, se mu je zdelo, da bi bil imeniten pomoček, če bi jima mogel svojo podobo pokazati v vodi in s tem pepraviti prerokbo. Zato je šel pred njima v gozd k omenjenemu studencu, se vzpel na drevo in sedel na vejo, ki jo je

drevo molelo precej daleč od sebe, prav nad studenec. Tako je sedel in hrepeneče čakal, da bi dekletji prišli.

Ko sta dekli prišli do studenca, sta natančno in pazljivo pogledali v vodo. Kmečki hlapec, ki je to opazil, je iztegnil glavo bolj naprej, da bi se njegovo obličje kar najbolje videlo v vodi, ki je stala tam kakor široka luža ali mlaka. Toda glej! Mlaka je kmalu oživila, kajti preden se je vaški kurtizan zavedel, se je veja odlomila in hlapec je z velikim hrupom in šumom štrbunknil v vodo. Obe vaški ninfi, ki nista nič drugega mislili, ko da se je živi hudič zagnal v vodo, sta prepadeni zbežali. Zaljubljenemu kmečkemu zvito-repu je mrzla kopel brez dvoma precej ohladila ogenj. Mladi kmetici pa sta nato smrtno zboleli in ena je čez nekaj časa tudi umrla, kar je — kakor menijo — povzročil preostali strah.

DR. MIRKO RUPEL

VALVASOR  
o kolednikih

V svoji Slavi vojvodine Kranjske (1689) nam je naš zgodovinar, kraje-pisec in narodopisec Ivan Vajkara Valvasor ohranil tale opis o božičnih pevcih in kolednikih ter ga ponazoril s sliko.

Navada je, da hodijo od sv. Miklavža do svečnice iz vsake fare neki ljudje okoli in pojo. Za vsako cerkev gre iz sosesčine nekaj mož in fantov. En del nastopa s sabljami, sekirami, čakani in podobnim crožjem v gruči po 6, 7 ali celo 12 ali 15 oseb kakor je pač fara velika in obilna. Imenujejo jih po njihovem opravilu kolednike, t. j. pevce. Hodijo po vsej deželi naokoli, koder hočejo. Kar s petjem od ljudi dobijo, spravijo do svečnice, kupijo potem rumenega voska in naredijo tanke voščene svečice, podobne navadnim voščenicam. Nato spletejo tri take svečice in jih obesijo v krogu navzdol, kakor je videti na bakrorezu. Zgoraj oblikujejo z navadnimi in s pletenimi venčki neke vrste košaro in postavijo prav na vrh eden ali več

okroglih stolpičev, okrogle voščonice ali kako drugo obliko. Nato okraso voščeni svitek z zlato peno in kosmato svilo ter ga povrh še ozaljšajo z zastavicami, zvezdami in vsakršnim lepoticjem iz brezovih gob. Te gobe, ki rasto na brezah, zavro v vodi in jih nato, ko so dobro posušene in snežnobe, razrežejo ko papir ter umetličijo iz njih vsakovrstne podobe, kakor zastave, peteline, pliče, zvezde in kar jim še na misel pride. Nekaj jih obesijo na nit, druge pa zgoraj pritrdijo. Vse skupaj deno na dolgo palico in voščonjak je narujen.

Gresta pa ponekod na Kranjskem kmalu po sv. Miklavžu dva fanta ali pa en sam, ki ju pošljejo cerkveni ključarji, da bi kaj nabrale po deželi za cerkveno svečo. Dan pred novim letom hodijo z njima ključarji in drugi možje iz sosesčine v taki opravi in opremljeni, kakor je zgoraj omenjeno, po gradovih in vaseh ter pojo. Na novega leta dan se skupaj napotijo k župni cerkvi, in sicer navadno z godci, stopijci v cerkev in grede okoli oltarja k žrtvovanju. Na večer pred sv. Trema kralji spet prepevajo okrog, a na dan sv. Treh kraljev grede spet k žrtvovanju. Dan pred svečnicco ali nekaj dni poprej napravijo voščonjak na način in v obliki, kakor je bilo opisano in kakor kaže tudi priloženi bakrorez. Ko pride svečnica, nese voščonjake ob spremstvu godcev v cerkev, da bi jih blagoslovili, nato pa jih spravijo v svojo cerkev. Tako nese vsaka sosesčina svojo svečo v cerkev.

Žrtvovalci s svečo ali lučjo pa se ne izkažejo pri nabiranju in petju vsakokrat kot otroci luči, kajti če na dan pred novim letom ali na večer sv. Treh kraljev trčita dve stražki takih pevcev skupaj, se navadno začne prepirati, posebno če so iz dveh različni far, in tisti, ki so močnejši, pobere drugim, kar so nabrali. Pri tem pa ne drže pesti v žepu, temveč z njimi krepko delujejo, da dobi marsikdo za novo leto bunke in mrdro oko ali pa celo tako riav obraz, da bi tak porjaveli pevec, če bi od sv. Treh kraljev kateri res bil iz zamorske dežele, po barvi prav dobro sodil v njegovo spremstvo ali za njegovega kapelnika. Če se zgodi, da se dve nasprotni vaški pevski družbi tako odločno obkladata in si petoprstnikovo zel povohati dasta pa od nabrajanega kruha ali mesa kaj izgubita, kakor gnjat, pleče ali klobase, tedaj pravijo, da tega noben pes jesti neče. Te vesti pa ne prodajamo tu za gotovost. Morda je kdaj kaj pes tak-kos kruha ali mesa povohal in zavrgel, ker se je že prej doma do sita nažrl, da je odtod nastalo med kmeti mnenje, kakor da psi nikoli ne bi hoteli pokušati izgubljene bere...

no zlasti po Primorskem pa tudi po Štajerskem, kjer je bil celo predpisan čas za izdelavo stolčka. Božična noč je bila po mnenju naših prednikov primerna tudi za iskanje zakladov; da je človek našel zaklad, je moral ili opolnoči na razpotje, napraviti v blagoslovljeno vodo ris ter brati črne bukve; če je knjigo prebral in se med branjem ni ustrašil, je dobil zaklad, sicer ga je vzel vrag. Na Dolenjskem je vera, da iz studenca na ta dan izvira zlato, drugod pa pravijo, da se voda spreminja v vino, toda le nekaj trenutkov, ki jih je pa težko zadeti. Če v hiši ugasne luč na božični večer, bo v hiši kmalu mrtič, menijo na Dolenjskem; kdor pa nasloni roke na mizo z božičnim kruhom ali celo sede nanjo, pa dobi izpuščaj po rokah in zadnjici. Povsod na Slovenskem pa tudi pri ostalih jugoslovanih je razširjena vraža, da na sveti večer govori živina, ki se pogovarja o bodočnosti hiše in njenih družinskih članov, da pa jih človek sliši, mora imeti pri sebi praprotno sme. Paziti pa mora, da ga živina ne opazi, sicer bi ga zadela huda nesreča.

To je torej nekaj od mnogih in raznovrstnih božičnih običajev našega naroda, ki so splošno slovanski in so se dolga stoletja ohranili živi med našim ljudstvom.

R I

Prišla je na svet na božični večer, krstili so jo za Marijo in kot Marica je preživljala mladost tam v Gradšču pod Tabrom; na rebri, kjer se končujejo zadnje sezanske hiše in se pričnajo borovci.

Spomladi je lažila po klancih, iskala dehtočih vijolic v robidovju, vzpenjala se je iz vrta po zidovih, poraslih z bršljanom, ki je vedno zelen, stikala je v grmovju za gnezdi ter se je naposled izgubljala v ogradi in doline, ki so bile otrokom paradiz. Vsa brezskrbnost mladosti je bila tod doma, v tem skromnem, skalnatem svetu, kjer se borijo s sušo in kamenjem, brinj šipek, rij, osat in mleček.

Potem so zavzele češnje, rožnate breskve, jablane, čebele so se pasle po cvetju. Marica je strmela v mlado lepoto in se željno napačalo z njo. In ko so zorele češnje, ko je rleto i vanje grozdje, ko se se sočile smokve in se je naposled začelo pisati grozdje, hei, to je bila šele krasota! Marica je uživala, dokler ni naposled zaplesala burja in zapela ljudi v hišo. Zgoraj v borovcih je šumelo, ponoči je viharilo, potem se je usul snež in so vode zamrzile. Na kalu se je napravil debel led. Marica, hei, na kal, na kal tam je doma veselje!

Leto so tekla Marica je hodila v šolo in ganila živino na pašo. Izgela se je s pastirji prerokala se je z njimi nikomur ni mogla nikogar se ni haka nihče je ni ustrašoval, posebno ne tak, ki je mislil da je silen in močan. Marica je bila kakor fant, odločna zgovorna, živa ko žmet, odkrita, pastirji so se razumeli z njo kakor sami med seboj. Uveljavila se je kot enaka med enaki. Le v nočem je bila drugačna od pastirske družbe: knjige je prinašala s seboj na pašo in jih neutrudno prebirala.

Potem je prišla vojna na Sočo in Kras in z njo drugi časi. Živež je pohajal, fronta

MARA

JOŽE PAHOR

otrok s Krasa

je pogoltnila kar se je našlo, ljudstvo je stradalo, Marico so ti časi našli pri drobni knjižici, kamor je pisala svoje misli o vsem, kar je bilo okrog nje, o domači hiši, o borovcih in brinju in trtjah, o cveticah in ogradah, pa seve, tudi o kraškem teranu. Dobil sem v roke te drobne stih. Neka narodna gospa se je bila vnela za kmečko pesnico, za Marico Markovo in me je opozorila na njeno delo. Bilo je prav skromno, saj ni moglo biti drugače, ko pa je pesnica imela koma; neka let ljudske šole za seboj. Marica je imela tedaj sedemnajst let in pomanjkanje jo je vrglo povsem v drugo stran, Kras je moral živeti in Marica se je dvignila z mnogimi, ki so hodili na Dolenjsko po živež. Nabavljali so razna ponošena oblačila, petrolej in se vozili v razdejanih vagonih tja, kjer so to lahko zamenjavali za moko, fižol in drugo. Marica je bila podjetna in se je privadila tudi temu.

Konec prve svetovne vojne je bil naša največja nesreča: italijanska vojska je zasedla slovensko zemljo. To je čutila tudi Marica, čeprav se je posmehovala tujim soldatom ki so skušali dvoriti našim dekletom z vso svojo silnasto ljubeznivostjo. Marica je imela življenje še pred seboj, zato je razumljiv njen tedanji nemir. Razumljivo je tudi, če je skušala sama odločiti o svoji usodi. Matji je hotelo omočiti v Brkini po svojih mislih, hči pa se

je uprla. Matji je sežgala Maričino, knjižne prvenec in hči je bila do skrajnosti ogorčena. Nasprotja so rasla, odločno dekletje je prelomilo z dedanjinim življenjem, skrival je pobegnila v Ljubljano, kjer je stopila v službo kot dekla. Ta čas ji je dal snov za prvo knjigo »Njene službe«.

Najbrž bi ta knjiga nikdar ne nastala, če se ne bi podjetnemu dekletu odprla nova pot. Prišla je l. 1922, v novc šolo za različne sestre v Beogradu, kjer je istočasno napravila skušnjo čez meščansko šolo. Dohila je prvo službo v Strugi ob Ohridskem jezeru. Makedonija je z vsem svojim življenjem tako vplivala na dovezno dušo, da je začela opisovati njene šege in navade. Iz Struge je bila premeščena v Bitoll, kjer je živela dolgih 12 let. Vodila je kolonije otrok na planici Perister, kjer so jo orožniki varovali medvedov in kačakov, albanskih roparjev.

Na dopuste se je vračala v Slovenijo, kjer je pri našem F. S. Finžgarju, pisatelju in uredniku »Mladike«, našla razumevanje, da jo je uvedel v književnost in se zavzel zanjo. Tako so se iskale večje stvari, ki jih je napisala samoukinja, podjetni dalje stremelji kraški otrok, kmečka hči brez širše šolske izobrazbe. S svojim neutrudnim delom se je uvrstila v krog slovenskih prcvetnih delavcev.

V Ljubljani sem se po dolgih letih srečal s tem prirodnim otrokom. Zdaj je bila

Mara in vdova, mož, vojni sodnik dr. Marič, ji je kmalu umrl. Kar je preživela, vse trde preskušnje je niso ugnale. Odločna in temperamentna je bila še prav tako, kakor v mladih časih, zgovorna in ne-upogljiva. Smejela se je vsemu nesaravnemu zlaganemu, napihjenemu, ostala je pristen kraški otrok tudi po tolikih letih. Zdravo je presojala stvari, videl sem, da je šla skozi življenje z odprtimi očmi.

Zelala je v Slovenijo, a njene presnje so bile zaman. Premestili so jo l. 1936, v Banjaluko. Svoje skušnje je dala bosanskem ljudstvu, ki je živelo v revščini in zaostalosti. Med tem ljudstvom jo je tudi dchitela svetovna vojna, zlom trhle stare Jugoslavije in nemška zasedba. Vzlic vojni in revščini — tako je pisala 14 decembra 1942 staršem — se da v Banjaluki še nekako živeti. Imela je pri sebi rodbino sestre Mile; oskrbeli so se za bližnje časa. Bili so zdravi, tolažila se je, da bodo srečno pričakali boljnih časov. Mi vsi upamo — je pristavila — da bo kmalu ali vsaj do spomladi boljše in morebiti tudi konec. Voščila je staršem vesele božične praznike in srečno novo leto, z željo, da bi se zdravi in veseli videli v Sežani.

Pismo je prišlo na naš Kras, nje pa ne bo nikdar več. 2. januarja 1943, so Nemci, skupno z ustaši, vdrlj v njeno stanovanje in ubili njo in njene sorodnike. Le sestra Mila, ki so ji pobili otroke, je na čudežen način ušla smrti. Z grozc v duši je sporočila domov kakšna strašna nesreča jih je doletela.

Mare Husu ni več. Ni je, da bi kortstila ljudstvu v naših krajih, ni je, da bi jih opisovala, kakor jih je videla in kakršni so.

Naj ti bodo, Mara, te vrstice, ob četrti obletnici smrti, namesto cvetja na daljni grobi!

## Z N A N O S T

Slovanski znanstveniki  
ustvaritelji velikih del

Slovanski narodi si ne laste naslova roditeljev znanosti in civilizacije pa so vendar doprinesli prav toliko znanosti in tehniki kot drugi narodi.

Mnogo sinov slovanskih narodov je doseglo slavo velikih svetovnih učenjakov. Tako je na primer Niklaj Kopernik, Poljak, zadal najtežje udarce mračnjastvu srednjega veka z odkritjem, da se zemlja in planeti vrte okrog sonca.

Dubrovan Rudjer Boškovič, velik astronom in matematik, je med pionirji vede o atomskem sestavu materije.

Čeh Prokop Diviš je prvi na svetu uporabljal streljivo, a Jožef Ressel je izumil vijak (propeler) za pogon parnikov.

Gregor Mendel, skromen opat iz Brna, je odkril pravilnost delovanja posameznih svojstev pri živih organizmih. S svojimi poskusi križanja raznih vrst graha je ugotovil, da se svojstva prenašajo na potomce po nekaj določenih pravilih.

Ruski učenjak Lomonosov, ki je živel v dobi Petra Velikega, je prvi razložil kemične pojave v zvezi z atomi. On je ustvaritelj teorije o razvoju zemeljske skorje in rudnin. Na zapadu so tedaj še mislili, da so gozdovi, gore in doline bile vedno take kakor danes.

Učenjak Popov je prvi izumitelj radioaparata.

Hrvat Niklaj Tesla, eden največjih znanstvenikov elektrotehnike, je pred ameriškim inštitutom elektroinženirjev objavil nov sistem motorja na izmeničen tok. Koncem 19. stoletja je javno prikazal delovanje visokofrekventnega toka in s tem vzbudil pozornost vsega znanstvenega sveta. Sestavljen je transformator in električni motor brez katerih se tehnika ne bi tako visoko povzpela.

Niklaj Tesla dejansko zasluži ime »očeta«  
brezžičnega brzojavna, četudi ni dobil nikakega priznanja za to. L. 1889 je zadivil ves svet s svojimi poskusi v Koloradu, kjer je zgradil veliko napravo za raziskovanje električnega toka visoke napetosti. Uspešno mu je tudi prižgati električne žarnice na oddaljenosti pol milje.

Nikolaj Lobačevski iz Kazana na Volgi je ustvaril nove pojme o prostoru. Imel je pogum, da je prekinil s tradicijami Evklidove geometrije, ki je dolga stoletja bila edina v veljavi.

Veliki učenjak Dimitrij Mende-

lejev je tudi ruskega rodu.

Poljakinja Marija Skodlovska, poročena s francoskim fizikom Pierom Curie-jem je s sodelovanjem svojega moža odkrila dva nova elementa, in sicer polonij in radij. Ime novemu elementu je dala po svoji domovini Poljski (Polonia).

Mičurin, Timirjazev in Mirjazev so najpomembnejši znanstveniki v prirodopisnih vedah. Mičurin je uvedel nove metode v vrtnarstvu in sadjarstvu ter vzgajal preko 300 novih vrst rastlin, ki prenašajo zelo velik mraz.

Lisenko je v svoji teoriji o raznih razvojnih stopnjah, skoz katere mora vsaka rastlina od semena do ploda, uspel, da raznovrstne rastline, še posebej žitarice vzklijejo, rastejo in dozorejo v nepovoljnih podnebnih pogojih.



Ivan Petrovič Pavlov je eden najsvetlejših likov v znanosti. O njem bomo podrobneje poročali v eni naslednjih številkih.

Nedavno je umrl v starosti 72 let znanstvenik Vladimir Komarov. Bil je predsednik največje znanstvene organizacije na svetu: Akademije znanosti SZ.

## Atomsko skupinski sestav

Izprememba: Rutherford je leta 1919 dokazal, da lahko delci Alfa (dva protona + dva neutrona) z veliko energijo, uporabljeno kot bombni izstrelki, popolnoma izpremenijo skupinski sestav atomov: prišel je tako daleč, da je izpremenil atom azota (sestavljeno iz sedmih protonov in sedmih neutronov) v kisikove atome (osem protonov in devet neutronov). Skupina azota se spoji z delcem Alfa in tvori tako posebno skupino, ki se takoj nato izpremeni v kisikovo skupino na ta način, da se iznebi enega protona. To je prva izprememba in prvi umetno dosežen učinek.

To so preizkusili v vseh večjih svetovnih laboratorijih. Potek bombardiranja, nove naprave za proizvodnjo, za povečanje hitrosti, za usmerjanje izstrelkov se vedno bolj izpopolnjujejo vse do najnovejših strojev, ki lahko razbijajo skupine, kot na primer ciklotrone, betatrone itd.

## Umetna radioaktivnost:

Leta 1934 sta Joliot Curie in njegovala žena dognala, da ohranijo nekateri lahki elementi, kot na primer aluminij, na katerem sta preizkusila izžarevanje s pomočjo žarkov Alfa in na ta način dosegla takojšnjo izpremembo, še nekaj časa po

izžarevanju možnost izžarevanja. Aluminij je torej postal radioaktiven. 38 let po iznajdbi naravne radioaktivnosti je bilo možno doseči umetno radioaktivnost teles. Ta novica se je takoj razširila po vsem svetu. Fermi je mislil, da bi bili lahko neutroni, ki ne propuščajo električnega toka, primerni izstrelki za prekoračenje meje pozitivne elektrike, si obdaja skupino. On se je posvetil študiju težkih elementov in dognal, da je prenapolnjena skupina nedostopna delcem Alfa in je na podlagi tega uspel izpremeniti skupino urana (atomska številka 92).

## Stabilnost:

Vprašanje izpremembe urana po neutronskem izžarevanju so se lotili že Maitner, Hahn in Strassmann, kasneje pa tudi Curie in Savitch. V januarju leta 1939 so pa dognali čuden pojav: pri proizvodnji teh izprememb so našli na radioaktivne izotope barija in lantana (skupno število 132 in 139).

S proučevanjem so Curie in Fritsch ter Maitner prišli do zaključka o stabilnosti in eksplozivnem učinku skupine urana; kajti sklepali so, da se ta razbije na dva skoraj enaka dela, takoj ko si pridobi še en neutron

in izključno energijo za 200 milijonov elektronov Wolts. Energija, izključena iz premogovega atoma (prežganega) ima pa samo 4 elektrone Wolts.

Zopet nov prevrat v znanosti: ta nov pojav morajo zopet proučiti in natanko ugotoviti. Mnogi se nove iznajdbe: Joliot, Helban in Kowarski pridejo do sledečih zaključkov, ki so zelo važni in dokazujejo, da se v procesa stabilnosti urana, proizvajajo v trenutku razbitja dragi neutroni, ki zmorejo v gotovih okoliščinah povzročiti še druge stabilnosti v drugih uranskih skupinah. Z drugimi besedami

povedano; skupina urana, ki jo bombardiramo, si pridobi še en neutron, se razdeli v dva dela in izloča se nekaj neutronov; ti izločeni neutroni se prerijejo v druge skupine urana in povzročajo v teh nove eksplozije; in to se stalno ponavlja. Tako dosežemo trajno ponavljanje učinka: prav po istem sistemu deluje atomska bomba.

Moderni fiziki lahko z močnimi aparati na podlagi Einsteinevega zakona o ekvivalenci proučujejo tajne in konkretne pojave pri izpreminjanju skupin, kakor tudi čudovite pojave nevidnega sveta.

## Vztrajnost in hvaležnost

Rja se pojavlja na žitu v obliki najhujših črnotrajnih pikic na listju in na bilkah. Napadeno žito obledi in noče napredovati. Bolezen je bila znana že v starem veku. Stari Rimljani so imeli posebno boga Robigija, ki naj bi obvaroval njihova polja žitne rje. Njemu na čast so obhajali vsako leto 25. aprila tako imenovano robigialo. Holandski botanik Kristijan Persoon (1770—1837) je sklepal na glivasto naravo tega žitnega škodljivca, Tukasne ga je odkril v posebni glivici »puccinia graminis«  
imenovani, ko je dobil leta 1847. njegove troske.

V državi Kansasu (Severna Amerika) je poučeval na vseučilišču v Vihtji naravoslovje trindvajsetletni profesor Mark Alfred Carleton. Ko je prišel kot desetleten deček s svojimi starši v Kansas, je bila vsa žetev uničena po rji. Pelodki tega zjedavca so viseli kakor oblaki v zraku, napa-

ko bilko, da iztakne sovražnika in prepreči s kemičnimi sredstvi njegove nadaljne napade. Do leta 1893, so menili, da je le ena vrsta žitne rje, Carleton je odkril mnogo različnih vrst — danes pozna veda približno 4000 vrst tega nevarnega zjedavca — in praktično sklepal: »Če dozoreva žito poleg ržnega polja uničenega po rji, če uspeva oves poleg ržnega žita, bo gotovo kje kakak taka vrsta žita, ki se je rja ne prime, ki je zavarcvana zoper njo.«

Kmalu nato so poklicali Carletona za šefa žitnega urada na poljedelsko ministrstvo v Washingtonu. Tu sem si je dal pošiljati polne vreče različnih žitnih semen iz Rusije, Nemčije, Italije, Kanade in Avstralije. Na tiscice vrst je zasadil na svojem posestvu, od teh je uspevalo pol leta 1897, le še 87. V tem času so pa zapuščali zadnji kmetje državo Kansas, ki jo je bila rja popolnoma uničila. Ostalo je v državi le še nekaj ruskih menonitov (yerska sekta). Carleton je te vztrajneže obiskal. Ogladal si je njihov nilin, ki jim je mletel ko kamen trda žitna zrna. Temu zrnu nista mogla ne rja ne mraz do živga. Takoj nato se je odpravil Carleton v Rusijo, ker je sklepal, da so bili Rusi prinesli žito s seboj iz domovine. V ta namen se je Carleton učil rusko. Prepotoval je neskončne ruske stepe, izpraševal nešteto ruskih kmetov in šele pri Kirgizih je iztaknil žito, ki kljubuje vročini, mrazu, suši in rji. Prinesel je iz Rusije »kubanko«  
in njeni dve zvisli: »poreodko«  
in »harnevkos«. Koliko se je moral Carleton truditi, da je uvedel kubanko v državah, po rji opustošenih! Premagal je predsodke kmetov, ki se je stežka oprijemajo novotarij. Pridelek je naraščal z vsakim letom.

Toda Carletonove zasluge so bile kmalu pozabljene. Vedno je živel ob svoji skromni plači. Večji del plače je uporabil za svoje poskuse. Leta 1907, so cenili žetev kubanke na 30 milijonov dolarjev. Carleton pa si je moral izposoditi od prijateljev denar, da si je kupil nekaj sveta za svoje nadaljnje poskuse. Leta 1914, je narasla žetev kubanke v Zedinjenih državah na 80 milijonov mernikov. Istega leta so Carletonu prodali posestvo, zato se je umaknil v leseno kolibo, izpostavljeno vsem vremenskim nepravilnostim. Štiri leta pozneje je bila tretjina ameriške žitne površine posejana s Carletonovimi žitnimi vrstami, najmanj 50 milijonov ljudi je jedlo njegov kruh. Carleton pa je tedaj izgubil službo: izpodrinil ga je bil njegov nastavljenec, ki mu je bil neki senator pokrovitelj. Carleton ni več za javno službo, se je glasil, ima preveč zasebnih skrbi, že več let ni nič novega iztaknil.

Carleton je umrl daleč od svoje domovine, v Peruju, v najhujšem vročem gnezdu, v Pafti, dne 26. aprila 1925, za akutno malarijo. Njegovega imena ne dobite v nobenem leksikonu.



ROBERT KOCH  
odkritelj bacila tetike in kolere

dali so sluznice žanjcev, da sta jim neprestano kapala voda in kri iz nosa, ušes in ust. Zanjci niso poželi ničesar. Rja je bila posrkala vso moč iz žita.

Ta prizor iz mladosti je ostal Carletonu vedno v živem spominu. Kot profesor je uporabljal vsako prsto minuto, mudil se na usahljenih poljih, preiskoval vsa-



MICURIN

(nadaljevanje z 9. strani)  
trpljenje. Grda in nesramna, surova in zločinska je vsaka beseda o človekoljubni politiki velike gospode na račun nas in naših otrok. Najnižkotnejša prostitucija je to visokemu kapitalu, pod krinko svobode, pravice.

Ali je to svoboda, tovariš, da je vse to bogastvo, nesramno izvešeno po mestnih izložbah, dopuščeno le višji gospodi, spekulantom, tatovom, ki si z našimi žulji polnijo skladišča.

Ali je to pravica, da mala bitja, nedolžni otroci, stradajo kruha, ker oče ne dela, ker oče ne služi?

Sicer pa, kaj bi dalje jokali. Saj se ne izplača.

Malo zastane, oči mu stijejo v čudnem pol besnem pol žalostnem siju. Nato mrneje, skoraj tiho nadaljuje.

»Imam znanca, nekdanj prijatelj. Delajo, služijo in vendar z vsem tem ne morejo dalje.

Pri vsej visoki plači — 10, 12 tisoč, naj bo tudi 15 tisoč lir mesečno, ne vežejo meseca z mesecem. Saj malo pogledaš v izložbo in stresa te mraz.

Dvigajo plače, nasujejo papirja, kaj boš pa z njim, saj nič ne zaleže. Za košček kruha, za malo maсти in že si ob vse. Saj vse gre k vragu.«

»Dovolj, tovariš, dovolj. Saj jok nam ne pomaga iz bede in če ne grem spet stikat za drvmi, nas zima pobere.«

Nisem našel besede, nisem vedel, kakor si še danes ne morem razložiti tega in vendar, ko sem mu stisnil raskavo premrzlo roko, mi je šinila v glavo misel:

»Kakšen bo tvoj božič, kakšen bo tvoj praznik? In pod tem vtisom sem stopil na ulico. Burja je zavijala, nosila je pesek v oči, rezala je v ušesa in bodla do kosti. Počasi sem šel proti domu, v glavi so se mi vrstile slike in misli, druga za drugo. Misli in slike, povezane z onim samim težkim, mučnim vprašanjem:

»Kakšen bo vaš božič, ljudje v razbitih barakah, brez oken, brez šip, ob mrzlem ognišču ob živizanju burje?»

»Kakšen praznik bo vaš, pri mizi brez kruha in z lačnim želodcem?»

Trideset tisoč ljudi brez dela, zasluzka, brez kruha. To je velika obtožba krivičnega sveta.

France Bevč: Kaplan Martin Čedermac (II izdaja). Prikaže življenje in trpljenje slovenskega duhovnika v Slovenski Benečiji, pisano zelo naravno in s toplo ljubeznijo pisatelja, ki je sam doživel podobno preganjanje in trpljenje. Odlikuje se po sočnem jedrnatem jeziku in zgoščenem slogu.



# Zanimivosti

## O TRENJU

Neusmiljena, povsod pričujoča, vse na sve u obvladujoča sila je trenje. Je to samo ob sebi umevno nasprotje med vzrokom in učinkom oziroma med učinkom in protučinkom med gibanjem in upiranjem. Ta neznanjska sila privlači vse v svoje območje in nastopa pri vsakem gibanju.

Trenje zahteva neizprosno od najmanjšega giba svoj davek. Z izjemami ni vse to, kar imenujemo obraba, nič drugega kot uničujoči učinek trenja. Človek se ne more upirati demonskemu vplivu te vseobsegne sile, ki napada njega, a prav tako njegove stroje, njegova orodja in priprave izguba le velikanska. Predstavlja si samo količino usnja, ki se stre dneвно med podplati in zemljo v prah. Te količine so približno že izračunali. Recimo, da hodi 800 milijonov ljudi obutih po svetu in da — hočemo biti skromni — porabi vsakdo na leto le en par podplacov, če ne že enega para novih čevljev, znaša letna izguba usnja pri hoji približno pol kilograma pri posamezniku; pri 800 milijonih bi znašala letna izguba toliko usnja, da bi se z njo napolnila skladišča osmih velikih oceanijskih parničkov. Lahko si torej predstavljamo, kakšno škodo nam povzroča trenje samo na podplatih vsako leto.

Prav tako velikanska je tudi škoda, ki jo utrpe vsako leto naša vozila. Izračunali so, da se na železnicah odrine na leto 250.000 ton železa le na tračnicah. Izguba na kolesih, na osovih je najmanj prav tako velika. Posebno na gorških prečah lahko dobro vidimo posledice neprestanega uničevanja po trenju. Pri vožnji navkreber mora lokomotiva dvigniti vlak na več sto metrov pri vožnji navzdol morajo zavore uničiti energije, ki teče tako rekoč v vlak, in uničujejo to s trenjem, sicer bi vlak zdviljal in se iztril pri prvem ovinku. Zavore pa odrignejo kolesne obroče in same sebe. Ker pa obrabljeno železo ne more kar tako izginiti s sveta, ga mramro kjo izslediti in res so tako tračnice kakor gramoz ob progi rjavoredeče pobarvane; ta barva izvira od rje železnih odpadkov zaradi trenja. Isto barvo videvamo tudi na postajah, čeprav v manjši meri, ker tudi tu delujejo zavore.

Naravnost nepojmljive so pa škode pri avtomobilih. Trenje med

pnevmatiko in cesto zaposluje skraj izključno dandanes velikansko industrijo gumijskih obrobov vsega sveta. Dobro, da imamo že umetni gumi, iz apna in premoga, kajti naravni kavčuk ne bi utegnil zadostiti vsem zahtevam sedanje dobe. Velika je tudi škoda, katero utrpe ceste zaradi koles. In obraba naše cbleke temelji prav tako na trenju, vsak naš gib nam izgleda in iztrže najmanjša vlakena iz blaga.

## Ali lahko pleskamo z mlekom?

Kaj in odkod je mleko, vemo. Vprašamo se, čemu je mleko prav za prav belo? Vprašanje je nekam čudno in nepotrebno. Mleko je pač po naravi belo, kakor sta sneg in sladkor tudi bela in nista ne modra ne rdeča. Če se pa pogledimo v zadrževanje, lahko mirno trdimo, da mleko vendar ni belo, ker ne vsebuje nikakega belila pač pa se nam belo le dozdeva. Doslej še ni nihče uporabljal mleka kot barve, nihče ni z njim belil. Seveda je treba zažvečkati kar pa ni tako težko. Kaj se zgodi, če vlijemo olje v kozarec vode? Obe »svojni si« tekočini se ne pomesata voda ostane spodaj in na njej plava lažje olje. Njuna lega ostane neizpremenjena, če prepuščamo tekočini samima sebi. Kljub temu lahko obe tekočini premešamo, in sicer tako: olje in vodo vlijemo v stekleničico, jo zamašimo in nato krepko stresamo. Kmalu nas presenetijo dejstva, da je v stekleničici mlečno bela tekočina. Kaj se je bilo zgodilo? Olje se je tako rekoč razbilo, ločilo se na tisoč najfinejših kapljic, ki plavajo pesamič po vodi. Tako mešanico, pri kateri nastane dozdevno novo telo, imenujemo emulzijo. Besedica se nam zdaj znana. Saj res, fotografije imenujejo tako svoje plasti na ploščah in filmih ki so občutljive za svetlobo. V tem primeru gre za trdno, oziroma strjeno emulzijo.

Mleko je prav taka, toda tekoča emulzija, ustvarjena po materi naravi v telesu sesalcev. Tudi mleko se sestoji iz večjega dela vodene snovi, po kateri plavajo dobro razdeljena maščobna kapljica. Tako mleko lahko razkrojimo kakor prej omenjeno emulzijo vode in olja zopet v njene najvažnejše sestavine. Ako pustimo mešanico olja in vode nekaj časa počivati, se loči olje od vode

že davno pred dva tisoč leti je bila ljudem znana igra s figurami na štirikotni deski. Takšna igra se omenja v Homerjevi »Odiseji«, šahovnico pa najdemo že na egiptovskih spomenikih! Vendar šah ni tako starodaven. Nastal je nekje v Indiji predvidoma v šestem stoletju našega štletja. O njegovem nastanku krožijo razne govorice.

Najbolj znana je tista, ki pripoveduje, da je odkritelj šaha zahteval od maharadže kateremu je pokazal svojo igro, nagrado v obliki tolikih zrn žita, kolikor jih

naložil na šahovnico, če bi na prvo polje položil eno zrno na drugo dve, na tretje štiri in tako dalje. Na ta način bi dobil toliko zrnja, kolikor ga vsa naša zemlja rodi v času deset tisoč let.

V Indiji so šah imenovali čataranga. Seveda niso igrali po današnjih pravilih, toda glavna pravila in kretanje nekaterih figur je ostalo nespremenjeno od začetka do današnjih dni. V Perziji se je šah razširil z imenom »čatrang«. Arabci so ga imenovali šatrandž. Najslavnejši igralec »šatrandža« je bil As-Suli, ki je umrl l. 946. Po njem je ostala prislovica med Arabci: »Igra kakor As-Suli!«

V Evropi so prinesli šah Arabci, in sicer preko Španije, po drugi strani pa si je kreč pot preko Bizanca (Carigrada) in Rusije. V srednjem veku je bila šahovska igra v velikih čistihi na dvorih, ponekod pa so smatrali šah za hazardno igro in so ga zavolje tega prepovedovali. Svojo renosanso je doživel šah v petnajstem stoletju. Takrat so ga igrali skoro povsod kakor danes. Od tistih časov imamo tudi popolnoma jasno sliko njegovega razvoja in zgodovine. Kakor vse panoge zna-

nosti in umetnosti, ima tudi šah svoje velikane, ki so ustvarjali šahovsko zgodovino in književnost z odkrivanjem novih idej in nazorov, ki se tičejo šaha.

Figure na šahovnici se različno kretajo in po tem kako se gibljejo, se meri njihova moč. Največjo silo predstavlja kralj, toda najmočnejša je kraljica. Potem sledi trdnjava. To so tako imenovane »težke figure«. Lahki figurini sta tekač in konj, ki sta približno enakovredna v moči. Najslabši je kmet. Kraljeva moč se očito pokaže šele v končnici, ko odgovarja njegova moč trdnjavi.

Šahovska igra se deli na odprtitev, srednjo igro in končnico. Posebno proučujejo problem otvoritve. V šahovski teoriji je doslej zabeleženih nad 30 tisoč otvoritvenih inačic, toda odprtitev s tem še ni izčrpana, čeprav se sestoji v bistvu iz bore dvanajstih potez. Srednja igra in končnica sta pa neizčrpna vira šahovske kombinatorike.

Pri šahovski igri odloča pozornost in mišljenje igralca, zato nam šah ne nudi samo zabave in razvedrila, marveč podpira tudi razvijanje umstvenih sposobnosti.

## DROBNE ZA VSAKOGAR

### PRAŠIČI IN VOLČJA JAGODA

Meščani v Cañami (Meksiko) so se udeležili slavnosti, pri kateri so jedli tudi pečeno svinjsko meso. Takol nato je začela posebno ženske in otroke strašno boleli glava, goitanec se jim le osušil, puščice pa razširile. Nastopili so znaki zastrupitve z atropinom, strupom volčje jagode (belladone). Prašiči kaj radi žro korenike te steblike. Mogoče izvira židovsko cerkveno-obredna prepoved zauživanja svinjskega mesa prav iz strasti prašičev do omenjene jagode.

### KAPELA NA NEBU

Na nočnem nebu svetlj med Orionom in nebunim severnim tečajem zvezda-stalnica Kapela, Oddaljena je od nas 55 svetlobnih let. Kapela je orjaška zvezda z malno gostoto. Vsako sekundo izžareva ta zvezda 500 milijonov ton tvari. Če je tako radodarna, se bo kmalu izžarela, poroče marsikdo. Astronomi so izračunali, da tisti »kmalu« bo trajal še 500.000.000.000 t. j. pol bilijona let.

### NAJGLOBLJE MESTO V MORJU

Neka ekspedicijska, ki meri morske globline, je ugotovila najgloblje mesto v morju, in sicer severovzhodno od otoka Portoriko, najvzhodnejšega in najmanjšega v velikem Antilskem otočju. Globlino so izmerili z odmevom. Znaša 13.500 m.

### VEDNO ELEGANTEN

Angleški pesnik Oskar Wilde (1866-1900) je združeval lastnosti domišljavca in zapravljivca. Oblek, ovrtnice in klobukov ni nosil več ko en dan. Velikanske vsote je plačeval svojemu krojaču, ki je delal samo zanj. Samo palic je imel v svoji zbirki 483. Zapravljivost ga je spravila v revščino.

### ČETVERONOŽNA RIBA

Po počenem dne srednjeameriškega in kubanskega vodovja se spremlja četveronožna riba, morski netopir imenovana. Gre za ribo, kakor so ugotovili naravoslovci, in ni noben prehodni člen k krkonom in žabam. O tej ribi trdi biolog Uexküll, da je to največja predrznost, ki si jo le dovolila narava.

### OPICA — REŠITELJICA

Bogati kardinal Salviaan je zbolel na tvora v goščavi. Zdravniki so bili že obupali. Bolnik je ležal brez pomoči v postelji in moral gledati, kako mu odnašajo nepošteni služabniki blago. Nenadoma skoči na mizico kardinalova opica, pobere kardinalov klobuk, si ga natakne na glava in se gleda v zrcalu. To je kardinalu tako ugajalo, da se le zasmehal; tvor v goščavi mu je počil in zopet je lahko zadihal; bil je rešen. Služabniki so bili seveda kaznovani.

### NAJHITREJŠA ŽIVAL NA SVETU

Gepar d preleti v petih sekundah 100 m. in spada k zverem mačje vrste, da se udomači in izuriti za lov.

### BAKTERIJE POMAGAJO ČLOVEKU

Za dobavo olja iz kokosovih orchov so uporabljali posebne stiskalnice. To so postale odvisne, odkar so ugotovili ameriški kemiki, da opravi isto delo novo odkrita vrsta bacilov, ki razkrajajo celice in tako olje oprostijo. To delo opravi v šestih dneh. Tako pridobljeno olje je boljše od olja iz stiskalnic.

### OSEL V HLAČAH

V Spodnji Italiji obločejo v hudi vročini osli, ki vleče obče znano dvokolnico hlače in sicer dva para, ker ima osel štiri noge. Južna vročina in težka obleka, ali ni to mučenje živali? Nel s hlačami ga obvarujejo vsiljivih komarjev, ki bi ga sicer neprestano nadlovali in pikali. Umevno, da uporabljajo za to stare hlače in ne gledajo na lepoto zlikano črto.

### NEVERJETNO, A RESNIČNO

Siamski kralj Rama V., ki je umrl 1910., je zapustil 134 sinov in 236 hčer. Pomisliti treba, da je imel 1000 žen.



43. Naslednjega večera, po povratku v Dawson, sta Kriš in Čok sedela v gostilni pri »Losjem rogu« in opazovala hazardiste pri igri roleta. Nenadoma se je Čok zdrznil:

»Dimač! Obhaja me neka slutnja sreče. Brž vzi dolar na roletu. Sedaj!« Kriš je z nasmehom stavil na številko 34 in dobil. Prevzel od svojega uspeha je Čok začel sam igrati in kmalu — zaigral 350 dolarjev. Tovariš, ki je začetkoma hudomušno spremljal njegovo smožo, se je pa med igro zresnil in začel z zanimanjem opazovati vrtečo se roletko. Od tega večera dalje je Kriš ves teden predsedel poleg rolete in si zapisoval številke iger.

44. Nekega večera je dejal Čoku: »Vzemi ves denar, ki ga imava. Odkril sem zanesljiv način za dobivanje na roletu.« A ta je bil slabe volje in je prerokoval nesrečo: »Poznam mnogo sestavov, ki so se slabo obnesli in nikoli še nisem videl onega, ki bi bil dober.« Je skušal zadržati Kriša od igre. Toda, ko je Dimač priigral 100, 350, 700 dolarjev, mu je blazno šepetal na uho: »Slutnja! Jahaj na njej, jahaj!«

Čez polurego uro sta zamenjala želene za zlat prah. Tehtničar jima ga je odehtal za 3660 dolarjev. Naslednje večere je Kriš nadaljeval igranje in ni prejel nehal, dokler ni vsakokrat priigral 3500 dolarjev.

45. Tako se je nadaljevale skozi deset večerov in kmalu je ves Dawson govoril, da ve Dimač za nezmožljiv igralni sestav. Enajsto jutro pa ga je obiskal Harvey Moran, lastnik igralnice »Tivoli«.

»Stvar je taka« je začel, »Prihajam v imenu vseh lastnikov igralnic v mestu. Govori se in tudi videti je, da ste odkrili nek uspešen roletni sestav, kar pa je vendar matematično nemogoče. Predlagam vam, udarite se drevi z nami. Igrali bomo v zadnji sobi pri meni.«

»Vi iščete mene in ne jaz vas, Torej pridite nocoj k »Losjemu rogu«, ako želite, da vas oskubim«, je Kriš samozavestno odvrnil.



Na koncu izpraševanja se je stavec razburil in zajokal. — Oprostite mi, tovariš sodnik, — je rekel Plotnikov med lhtanjem in usekovanjem, — toda pomislite, da sem ostal sam na širnem svetu. Edina juč, ki sem jo imel na svetu, je bila moja Tamusja. In zdaj nimam ničesar več. Hladna, pusta, strašna starost... Starost, ki je ne bo nič grelo...

Plotnikov ga je iz srca pomiloval. Ivan Sergejevič se je bil zelo izpremenil v teh dneh. Hkrati je postal sključen, shušal je in se postaral. Njegov vedno dobrodušni, prijazen obraz je izgubil svojo običajno veselost, oči so bile vdrtje, lica otekla. Vse obrazno poteze Ivana Sergejeviča: njegova ugasle oči, bolesterne gube okrog ust, pogoste in iskrene solze so izdajale resnično, globoko žalost.

Plotnikovu je bilo zato psihološko razumljivo, zakaj se od nesreče potri stavec tako vztrajno poteguje za to, da bi poklicali učiteljico Egorovo na odgovor. Bil je prepričan, da je ona zakrivila Tamusjino smrt.

Zahteval je, da morajo Egorovo zapreti, izročiti kazenskemu sodišču in strogo kaznovati.

— To vam je ženska brez duše! — je govoril ves iz sebe Plotnikov. — Ona, stara čarovnica, je zadržala Tamusji zanko okrog vratu. Zastupila je otroka. Vse mesto ve, da je bila Tamusja zdrava, življenja vesela deklica. Zahtevam, da pride pred sodišče! Zahtevam, da prejme kazen!

— Umirite se, Ivan Sergejevič, — je odgovoril Plotnikov. — Verujte mi, vse bo objektivno preiskano in dognano, vse bo pojasnjeno.

In v resnici je vestno in z vso objektivnostjo nadaljeval preiskavo zadeve, ki je imela v registrih označko: »Zadeva št. 187. Državljanica Egorova A. N. je obdolžena zločina po čl. 141 kazenskega zakona RSFSR«.

## 5. Pogreb

Pogreb Tamusje je bil dva dni po patološko anatomskem raztelesenju. Za krsto so šli na pokopališče Ivan Sergejevič in njegovi prijatelji, šolski tovariši Tamusjini in nekaj pedagogov. Tudi Plotnikov je šel za pogrebom.

Na pokopališču, preden so spustili krsto v grob, se Ivan Sergejevič ni mogel zadržati in je bruhnil v jok. Vrgel se je na malo krsto in jo strastno objel z rokami. Nekdo iz prisotnih je trudoma odtrgal starca od krste in ga potegnil v stran. Ko so krsto spustili v grob, se je na vratih pokopališča pokazala Anastasija Nikitična Egorova. Zamudila je pogreb in zato je zdaj hitela, da bi se poslovila od Tamusje. Stara učiteljica je že zvedela, da jo Ivan Sergejevič krivi smrti njegove vnukinje. Ves čas je razmišljala o podrobnostih svojega razgovora s Tamusjo, toda nikakor se ni mogla veriti, da je to poglavo deklico v samomor. Anastasija Nikitična je učiteljica preko štirideset let. Dobro je poznala otroško dušo in je bila dobra učiteljica svojim učencem. Tamusja je bila zdrava, radoživa, nekoliko lena, vendar pa sposobna deklica. Po mnenju Anastasije Nikitične je ukor učiteljice ni mogel pognati v samomor. Anastasija Nikitična je imela rada Tamusjo kakor vse svoje učence. Ko je slišala, da bo pogreb, je sklenila, posloviti se od Tamusje.

Upchana od nagle boje je učiteljica šla h grobu in se ustavila pri njem.

— Morilka!... Ven odtod!... Kako si drznete priti sem?! — je s histeričnim glasom zavpil Ivan Sergejevič, ko je zagledal Egorovo. — Vi ste jo pripravili do groba... Človek brez duše!...

Ivan Sergejevič je planil k Egorovi, vendar pa so ga drugi zadržali. Učiteljica je pogledala starca in v njenem pogledu je odseval občutek trpkosti.

— Motite se, Ivan Sergejevič... Jaz nisem morilka... Jaz sem imela rada Tamusjo in sem ji hotela samo dobro. Toda razumem vašo bolelost in vam ne zamerim... Obrnila se je od njega in zapustila pokopališče. Po njenem odhodu je nastopila moreča tišina. Ivan Sergejevič je s sklonjeno glavo jokal suh jok. Odrasli in otroci, ki so se bili zgrnili okrog groba, si niso upali pogledati drug drugemu v oči. Nato so začele padati v grob grude zemlje, ki so z mehikimi udarci potrkavale na pokrovu krste.

Plotnikov je stal ob strani. Nekaj mu ni hodilo prav. Naravni čut preiskovalca mu je prišepetaval, da je Egorova nedolžna. V svoji notranjosti je bil uverjen. Imel je nejasno domnevo, da so deklico pognali v smrt docela drugi, zdaj še neznan vzrok. Istocasno pa ni imel Plotnikov nikakih dokazov za to svojo domnevo, zakaj vse zunanje okolnosti so kazale, da je bila Anastasija Nikitična navidezno zapletena v samomor male Tamusje. Z druge strani pa je bil položaj Plotnikova zelo kočljiv. Skrbelo ga je, da bi utegnili njegovi odnosi do Šure nehati vplivati na njegovo presojanje in zaključke v tej stvari.

— Jaz moram biti nepristranski, pezditi moram vse dobro, ki mi je znano o njeni materii, je pomislil Plotnikov. In prav zato, ker je zavzel tako stališče proti Egorovi, že ni bil več nepristranski, čeprav se tega ni zavedal. In zdaj je bil priča težkega prizora, ki se je odigral ob svežem grobu. Obžaloval je Nastasijo Nikitično, toda razumel je tudi duševno stanje starega Ivana Sergejeviča.

Ko je nad grobom začela rasti gomila, so se ljudje pričeli razhajati.

Pokopališče se je izpraznilo. Plotnikov je sedel ob grobu na štor in si prižgal cigareto. Pokopališčne breze so tiho šušele nad njim.

Njegove misli so bile usmerjene neprestano v istem toku: razmišljal je o Tamusjini smrti, o žalosti njenega deda, o Anastasiji Nikitični in o Šuri, ki je ni videl že več dni. Dekletu je pojasnil, da je bolje, ako se ne srečata, dokler ne bo preiskava končana, in Šura se je strinjala s tem. Niti besede ni izpregovorila v obrambo svoje matere in Plotnikov se je tega spominjal s ponosom.

Rahel kašelj je zbudil Plotnikova iz misli. Obrnil se je in zagledal starega Šarapova, ki je tudi ostal na pokopališču. Ivan Sergejevič ni videl Plotnikova, sedečega za drevesi. In čudno: starčev obraz se je hkrati zazdel Plotnikovu popolnoma miren. Ivan Sergejevič se je glasno useknil, naglo omeščal cigareto in z užikom potegnil dim.

Plotnikova je presenetilo, ko je videl starca tako čudovito mirnega. Še pred nekaj minutami se je stresal od ihtenja, se komaj držal pokoncu in bil skoraj iz uma.

Ko se je Plotnikov vrnil s pokopališča domov, je še vedno razmišljal o očitni izpremembi v obraznih potezah Šarapova in neke temne sumnje so vzniknile v njem z novo silo.

Kaligrafična preiskunja je ugotovila, da je Tamusja napisala svoje predsmrtno pismo svojeručno. S te strani ni pismo zbuhalo nikakih dvomov. Nekaj pa je bilo vendarle sumljivo v tem pismu. Plotnikov ni imel še kdč ve kakšnih izkušenj v sodnih preiskavah, toda bil je dobro podkovan teoretično. Vedel je, kakšnega pomena je pri kriminalistiki skušnja, zato je skušal nadomestiti ta svoj nedostatek z učenjem kriminalističnih priročnikov, s prebiranjem spominov izkušenih preiskovalnih sodnikov in zapiskov kriminalistov. Plotnikov je vedel, da je preiskovalčeva spretnost v tem, da opazi vsako malenkost, si zapomni vse podrobnosti, primerjajoč jih med seboj in izvajajoč iz njih logične zaključke.

Tamusjino pismo je bilo brez njenega podpisa. Vsako deklo Tamusjine starosti, ki bi iz kakšnega posebnega in izrednega vzroka nameravala izvršiti samomor, bi to napravila bolj slovesno. To je znana resnica.

»Recimo, — je pomislil Plotnikov, — da je Tamusja zares sklenila končati svoje življenje pod vtisom ukora. Tedaj bi bila v svojem poslovilnem pismu naravnost imenovala svojo žaliteljico, ki jo je poglavo v smrt. Tega ni



bilo v pismu, prav tako ni bilo podpisa. Psihološko stanje deklice njene starosti s pretirano občutljivostjo in z nekoliko preestrimi refleksi bi moralo narekovati tako pismo, zlasti če upoštevamo vpliv bližajoče se prehodne starostne dobe. Medtem pa v Tamusjinem pismu ne samo, da ni podpisa, ampak manjka celo zaključek, a besedilo je polito z rdečilom...«

Ko je Plotnikov vse to razmišljal, je prišel do zaključka, da je treba zlasti ugotoviti, kdaj in kje je bilo to pismo napisano in zakaj ni bilo dokončano.

Po izpovedbah Tamusjinih razrednih sošolk je Plotnikov točno ugotovil vse podrobnosti dogodka v šoli. Otroci so povedali, da je ostala Tamusja po končanem izpitu v razredu. Plotnikov je poiskal njeno klop in ugotovil, da je bila nedavno tega polita z rdečilom. Vsi črniniki v tem razredu pa so bili nalič s črnim vijoličaste barve. Plotnikov se je obrnil do šolskega sluga in ta mu je povedal, kako ga je Tamusja prosila za rdečilo, češ da mora napisati neko važno pismo. Nato je po nedeči polila klop in pismo s tem rdečilom, nakar je šla domov.

Ko se je tako prepričal, da je Tamusja napisala svoje pismo v razredu, pednevi, več ur pred samomorom, je Plotnikov sklenil, da dokončno dožene to dejstvo. S tem namenom je zvečer nepričakovano obiskal Ivana Sergejeviča doma.

— Oprostite, — je rekel starcu, ki mu je odprl vrata, — toda moram še enkrat pregledati sobo, kjer se je zgodila nesreča.

— Prosim, — je rekel kratko in suho stavec in spremljal Plotnikova v Tamusjino sobo.

Bila je to običajna podeželska soba z malo delovno mizo, posteljo in omaro, v kateri so še visele Tamusjine obleke.

Plotnik je ugotovil, da je bilo črnilo v črniniku, ki je stal na mizi, vijoličaste barve.

— Rdečila nimate doma? — je tako mimogrede vprašal Ivana Sergejeviča.

— Ne, rdečila ni v hiši, — je odgovoril stavec in pozvedujoče pogledal Plotnikova. — Čemu pa to vprašujete?

— Gre za to, — je odgovoril, — da je po vašem zatrjevanju Tamusja pisala svoje pismo v tej sobi, preden se je končala. Pismo pa je pisano z rdečilom.

Stavec je še enkrat pogledal Plotnikova, pomislil in rekel:

— Da imate prav. V razburjenju nisem zapazil, da je pismo napisano z rdečilom... Očividno sem se zmotil. Verjetno, da je Tamusja pisala to pismo na kakšnem drugem mestu... Sicer, ali je v tem kaj pomembnega?

Plotnikov ni nič odgovoril na to vprašanje. Toda on je dobro vedel, kakšnega pomena je to. Deklica je napisala pismo podnevi, to se pravi več ur pred samomorom. Bilo je psihološko neverjetno, da bi se v tem času ne bila pomirila. Poleg tega je razkritje preiskovalnega sodnika ovrglu prvotne navedbe Šarapova o okličinah v času pred Tamusjinim samomorom.

Toda Plotnikov ni ničesar povedal starcu. Poslovil se je od njega in šel v svoj urad na delo.

— No, kako ti gre delo od rok? — ga je vprašal Volkov, ki je prav tako sedel v prokuraturi. — Kdaj boš zaključil zadevo o samomoru?

Plotnikov je sedel naproti Ignatu Parfentjeviču in mu pripovedoval o svojih dvomih, o prizoru na pokopališču, o rdečilu, o pismu, skratka o vsem.

Volkov je pazljivo poslušal preiskovalnega sodnika in po kratkem premoru rekel:

— Tvoje sumnje so razumne in logične. Toda kaj sledi iz tega? Kakšni so tvoji zaključki?

— Nimam še nikakih zaključkov, — je odgovoril Plotnikov, — za zdaj ne morem še ničesar trditi. Toda mislim, da je nujno potrebno odkopati Tamusjino truplo in ga vnovič raztelesiti. Raztelesenje pa mora izvršiti izkušen sodno medicinski strokovnjak.

— V mestu nimamo takega strokovnjaka, — je rekel Volkov.

— Vem. Pa ga pokličimo iz okrožne oblasti, — je odgovoril Plotnikov.

Prokuror je dolgo molčal, kakor da pretehtava še enkrat vse dokaze preiskovalnega sodnika, nato pa je kratko rekel:

— Se strinjam. Daj sem brzojavko.

## 6. Nočni razgovor

Nekaj dni zatem je prišel okrožni sodno medicinski izvedenec. Da bi se izognili krivim govoricam, sta Volkov in Plotnikov sklenila, da se bo izkop trupla izvršil ponoči. Bilo je že okrog treh zjutraj, ko so prišli na pokopališče.

Plotnikov je poiskal Tamusjin grob in nato so ga začeli odkopavati. Izvedenec je pripravil instrumente za raztelesenje, Volkov pa je pripravil prenosno električno svetilko.

Naposled je lopata votlo udarila na pokrov krste. Plotnikov se je spustil v odkopani grob, prevezal krsto z vrvice in zaklical gori stoječim, naj jo potegnejo gor. Pri medli svetlobi električne svetilke so odprli iz grba dvignjeno krsto in vzeli iz nje truplo deklice. Izvedenec je pristopil k delu. Plotnikov se je ozrl okrog sebe s čudnim občutkom. Še nikoli ni bil navzgor pri nočnih odkopih.

Svetilni krog svetilke je samo podčrtal globoko temo, ježečo nad pokopališčem. V izvedenčevih rokah se je medlo lesketalo dleto, s katerim je naglo in spretno delal. Volkov je stal ob strani, potrpežljivo čakajoč konca raztelesenja. Zdaj pa zdaj je obračal svetilko, ki jo je držal v rokah, in tedaj je svetlobni žarek potegnil iz teme pokopališčne breze in nagrobne križe. Bilo je zelo tiho, toda tudi ta tišina je bila vznemirljiva in prežecha, kakršna je pač tišina ponoči na pokopališčih.

— Našel sem! — je nenadoma vzkliknil izvedenec in Plotnikov, za njim tudi Volkov, sta planila k njemu.

— Zdaj je vse jasno...

In izvedenec je začel kazati in pojasnjevati. Deklica je imela zlomljene hrustance v požiralniku. Bil je to kriminalistom dobro znani prelom, ki nastane tedaj kadar žrtve davijo z rokami. Medtem pa je bil odtis zanke na dekličinem vratu slabo zarisan.

Jasno je, — je zaključil izvedenec, — da je bila deklica zadušena z rokami in privezana na zanko šele tedaj, ko je izgubila zavest. Tako je bil uprizorjen samomor. Ta primer je prav zanimiv. Umor z nasilno zadušitvijo in nato uprizoritev samomora. Podobno dejstvo je opisano v Krjukovu...

Daniilo se je že, ko so bile vse formalnosti zaključene in je izvedenec podpisal zapisnik o izkopu in svoje kategorične zaključke. Plotnikov je prejel od prokurorja pooblastilo, da izvrši preiskavo v stanovanju Ivana Sergejeviča Šarapova. Plotnikov je napisal odločbo za hišno preiskavo, vzel s seboj dva miličnika in se napotil k Ivanu Sergejeviču. Okrog sedme ure zjutraj je bil pred hišico Šarapova. Na tekanje se je čez pet minut pokazal zaspan Ivan Sergejevič. Ko je zagledal Plotnikova v spremstvu miličnikov, je nekoliko prebledel.

— Kaj pa je? — je vprašal, — kaj se je zgodilo?

— Nič se ni zgodilo, — je odgovoril Plotnikov. — Imam samo nalogo, da izvršim pri vas preiskavo. Tu je odločba in potrdilo rajnskega prokurorja.

Preiskava je bila že proti koncu, toda napor preiskovalnega sodnika so bili brezupešni. Prav ničesar ni našel, kar bi utegnilo biti v zvezi s Tamusjino smrtjo in pojasniti vzrok zločina. Ivan Sergejevič je molčel in z zlobnim pogledom opazoval, kako je Plotnikov prelistaval knjige, pregledoval listine in stare fotografije in iskval v starih kvčevih.

Dr. HLAVATY  
ROBERT

## Ne kvarite si želodca!

Od prastarih časov je navada, da se praznujejo veliki prazniki ob obilno pogrnjeni mizi. Tudi najskromnejši hoče, da bi prazniki potekali v miru, v zadovoljstvu in tudi v obilju. Ob takih prilikah ne sme manjkati ne mesa ne potic, ne suhega sadja in drugih izbranih jestvin, kolikor pač komu dopušča razmere. Gospodinje se ob prazničnih dnevih postavljajo z najbolj raznovrstnimi kuharskimi veščinami. Naravna posledica takih nenavadnih obilnih miz in nenavadnih jestvin je, da se želodec postavlja zahteve, ki jih navadno ne zmore.

Posledice, ki jih je že vsakdo lahko čutil na lastni koži, so: preobremenitev želodca, težave v prebavi in pogostokrat motnje v prebavi ali celo hujša želodčna in črevesna obolenja. Občutek teže v želodcu, breztečnost, odpor do hrane, bruhanje, neprijeten okus, obložen jezik in skoraj vselej slab duh iz ust in želodca so posledice dietičnih napak in nebrzdane, prekomernega zauživanja jedi ali pa zauživanja jedil, na katere želodec ni navajen.

Pokvarjen želodec povzroča tudi splošno slabo in bolno občutje. Redno je tak grešnik tudi slabe volje, splošno slaboten in nekaj dni za sleherno delo nesposoben.

Vzrok temu obolenju je vselej preobilno polnjenje želodca s hrano ali prenasitjenost z velikimi, nenavadnimi količinami mesa, maščob ali močnatih jedi, predvsem potic.

Želodec, ki je rezervoar jedi in v katerem začne kemični proces prebave, ima omejen obseg in ravno zaradi tega je potrebno, če hočemo zadostiti zahtevam prehrane telesa, da zaužijemo hrano večkrat dnevno. Bolje je zaužiti večkrat dnevno manjše količine hrane kakor velike količine hkratu. Pri pretiranem polnjenju želodca je naravni postopek prebave otežkočen, pogostokrat nemogoč. Zastoj prebave v sled preobremenitve želodca ali pa pretirane količine beljakovin (mesa), maščob in ogljikovih hidratov (močnatih jedi ali sladkarij) povzroča bolezenske pojave, ki sem jih zgoraj omenil.

Notranjost človeškega želodca je podobna govejemu želodcu, ki ga vsak od nas pozna. Ima plišasto prevleko z gostimi izrastki, v čigar stenah so žleze. Zleze izločajo kemične snovi, predvsem solno kislino, ki so potrebne, da se jestvine, ki jih zauživamo kemično razkrojijo v prvine, ki služijo prehrani telesa.

Jedi, ki potrebujejo več solne kisline za prebavo, kakor n. pr. meso, ostanejo dalje časa v želodcu. Isto velja za maščobe in slaščice. Če se pa količine teh jedi tako velike, da jih želodčni sokovi ne utegnejo kemično razkrojiti, ostanejo torej neprebavljene in so torej za prebavno kapaciteto želodca nezgodljive.

V takih obolenjih, ki jih imenujemo tudi želodčni katar ali indigestija, oboli želodčna notranja prevleka. Želodčna sluznica izloča večje količine sluzi, je zdebena in živo rdeča.

Pri napakah v prehrani zbolijo pogostokrat tudi črevesje in neradko zbolimo zaradi takih napak na črevesnem katarju za driske, ki ima včasih prav resne posledice, v kolikor postane lahko stalna in vodi do vidnega hujšanja in oslavitve človeka.

Naiboliše sredstvo zoper želodčna obolenja in dietične napake je varovanje pred njimi. Ohraniti zdrav želodec pri zmerni in skromni hrani ni umetnost. Umetnost

je ne zbleti ob obilno založeni mizi in ob obilici različnih in nenavadnih jedi. Če smo pa napako storili in če želodec pokvarimo, potem je najboljša sredstva, da privoščimo želodcu dan, dva ali tri popolnega počitka. V tem času se hranimo kvečjemu z majhno količino čaja in prepečenec ali sluzasto juho. Ko nehajo bolečine in slabi občutki, preidemo postopoma na mesnato juho, riž, belo meso in nato na normalno prehrano. Če so v želodcu pokvarjene jedi, kar občutimo jasno kot težo v želodcu in na kislem okusu v ustih, moramo skrbeti, da tako hrano z vsemi sredstvi iz želodca izvržemo.

Naj bi bile te vrstice svarilni znak za praznike, ki bodo resnično veselje le, če bomo kljub obilnejši pogrnjeni mizi znali pravilno uživati dobrine, ki nam jih bodo matere, žene in gospodinje pripravile v svojih kuharskih vmetih.

## ŽENSKI KOTIČEK

## Mak v medicini in prehrani

Iz makovega semena in makovega soka, ki ga pridobivajo iz makovih stebelc, pripravljajo različna zdravila, ki imajo namen človeku ublažiti bolečine. Na receptih opazimo včasih besede: narkotin, kofein, morfij, papaverin itd. To vse so pomirjevalna sredstva, primešana drugim snovem, ki jih zdravilo vsebuje. Ta zdravilna sredstva se ne pridobivajo iz našega maka, ampak iz maka kave in podobnih rastlin, ki jih uvažamo iz vzhodnih dežel. Maka imamo na svetu več kot sto različnih vrst. Mak, ki raste v Indiji, Perziji, Malji Aziji in na Kitajskem vsebuje dosti opija. Iz tega pozneje pripravljajo morfij, zdravilo, ki blaži bolnemu strašno bolečine. Opij se nahaja v mlečnih makovih stebelcih. Na Kitajskem je sajenje takega maka strogo prepovedano, vendar ga gojijo v oddaljenih pokrajinah kamor ne seže roka oblasti v Malji Aziji pa ležijo makova polja po vsej deželi. Zanjejo ga v maju, juniju in jeseni. Prodajajo ga v Smirno in Carigrad, kjer so ga pokupili evropski trgovci.

Vzhodni narodi kadijo tudi opij. Za to imajo posebne pipe, nekakšne ozke dolge palčice z majhno glavico na zgornji strani, blizu ust. Najstrastnejši kadilci opija so Kitajci. Kajenje opija pa se je zaneslo tja šele v osemnaistem stoletju. Zanesli so ga mornarji iz Indije in Perzije. Tam so kadili opij že več stoletij pred Kristusom. Toda danes so Kitajci od vseh drugih narodov najbolj vdani opiju. Kitajski narod je zelo horno hranien in morda je prav tu vzrok, da se je ta narod tako strastno oprijel opija. Omamljenost mu vsaj za nekaj časa uteši zahtevo po hrani.

Kajenje iz opijeve pipe je bilo tudi močno razširjeno med francoskimi mornarjskimi častniki. Navadili so se nanjo, ko so križarili v njihovih vodah. Neki častnik je pravil, kako strašno slabo mu je postalo, ko je prvič poizkusil kaditi iz opijeve pipe. Toda počasi se je prijavil in zdaj komaj čaka, da nanese smet prlika, da lahko kadil. Kajenje opija pa je tudi v francoski armadi strogo prepovedano.

## Zdravilna zelišča

Tudi jeseni in pozimi lahko nabiramo razna zdravilna zelišča.

Predvsem začnimo z **omejo**. Omeja je zaledavka sadnega drevja, najdemo jo povsod po sadovnjakih in če jo odstranimo koristimo sadnemu drevju na tudi sebi. Raste tudi po drugih drevesih.

Liste in vejice posušimo in porabimo za zdravila.

**Česmičovo lubje** nabiramo na koreninah, do čim stebela odsekamo. Korenine posušimo na soncu, da se dobre operejo, nato lubje stružimo s korenin. To telo se lahko opravlja v času slabega vremena za ognjiščem.

**Korenika glistavnica** je korenika precej razširjena praproti, ki sega globoko v zemljo. Liste je treba dobro posekati. Če je korenina predebela, jo po dolgem razpolovimo in potem sušimo. Suha korenina mora biti tudi zelenkaste barve. Če je rjavé barve, ni dobra in pomeni, da se je sušila na prevročni peči.

**Korenika srčna moči** (*Potentilla Tormentilla*) je znana kot zdravilna rastlina za ustvarjanje raznih krvavitev in driske, za izpiranje ran itd. Koreniko dobro operemo in posušimo, nakar ji polovimo vse tanke koreninice. S. Č.

Primorska žena  
in partizanski božič

Po zasneženih pobočjih Kobalarja smo se spuščali proti briškim gričem, ki so v temi ležali pod nami. Le po nekaj medlih lučeh smo mogli uginiti, kje leže pesamezne, dobro poznane nam briške vasice. Molče smo stopali dalje in mislili na ljudi, ki so se gredli ob starinskih ognjiščih, govorili o partizanih in borbi, ki je divjala po primorski zemlji. Po večini so bile to žene in dekleta, otroci in starčki, kajti možje in fantje so se borili po gozdocvih in gorah. Žene so doma prebirale časopise, ugibale, kdaj bo konec voine in sanjale o življenju po vojni, o svobodi, ki se jim je zdela tako lepa in veličastna. Sem pa tja se jim je oko uprlo v okno in prisluhnilo so ob slehernem šumu.

V prvi vasi pod Kobalarjem smo se ustavili in obiskali naše znanke. Prav kakor smo si no poti gredoč zamišljali je bila vsa družina zbrana okrog ognjišča: mati, snaha in dve hčerki, vsaka s svojim delom

v rokan. Mati je kurila peč in polagala vanjo kolače, ki jih je pripravila partizanom za božič. Snaha in starejša hči sta pleli ob ognjišču, mlajša pa je čitala glasno »Partizanski dnevnik«. Bile so nas vsele in nas obsule s kopicami vprašanj. Vse so hotele vedeti, kako je z nami, če smo kaj čuli o njihovih fantih, kie se partizani sedaj bijejo kako je na svetovnih bojiščih, do kam so že Rusi prišli in kar jih je vedno najbolj zanimalo kdaj bo konec voine. Prisedli smo k ognjišču in si nad plamenem gredli premrzle dekleta. Dekleta so prinesla vina in kruha, mi pa smo jim odgovarjali na vprašanja in jim pripovedovali o vsem, kar jih je zanimalo.

Med pogovorom, ki je postajal vedno živahniji, so nam pričelo pripovedovati kako pripravljajo božične pakete za partizane. Vsaka žena in vsaka dekleta v vasi bo pripravilo svojega. Napekle so maslenega kruha in slaščic, pripravile sušja (sadnih krhlijev), napletele nogovic, sešile robece in rdečih rut, še celo nekaj cigaret so preskrbele, da jih bodo dale v pakete.

Ob njihovem pripovedovanju smo se zamišljali v partizanski božič sredi gor in zasneženih gozdov, ko so daleč od doma premraženi in lačni prejemali pakete, ki so jim jih poslale primorske žene in dekleta. Z neko posebno pobožnostjo so jih odpirali in pregledovali. Previdno so jemali stvar za stvar iz zavrtkov, kot bi se bali, da bi s svojimi premraženimi grobimi rokami uničili to, kar so jim s tako skrbnostjo pripravile tovarišice. Zasvetile so se jim oči, ko so sredi raznih dobrot našli droben listič, na katerem so bile tople vzpodbujajoče besede primorskih žen. Okorna in včasih skoro nečilljiva pisava stare ženiče je do solz ganila robate brce. Kljub vsej lakoti in mrazu se jih je lotevala sentimentalnost. Mislili so na tisoče žen in deklet, ki so več tednov stradale, da so jim mogle poslati darila. Mislili so na to, kako so te žene v strahu pred sovražnikom pripravile te skromne zavrtke, kako so jih skrivale in nosile do zbirališč, odkoder so jih z vozovi odpeljali na pošto. Često so jih pa dekleta sama prinesla do njih, skozi okupatorjeve postojanke in zasede. Za partizane ni bilo tedaj toliko važno, da se bodo s temi nasčili, da se v njih dobrote, ki jih že dolgo niso okusili, njih je ganila zavest, da niso sami, da je v dolini na tisoče in tisoče žen in deklet, ki jih v mislih spremljajo po zasneženih gozdocvih skozi zasede napade in borbe. Sleherna primorska žena je bila partizanu mati, sleherno primorsko deklet — sestra. Ta zavest jim je dajala poguma v najtežjih trenutkih. Vedeli so, da je morda prav zaradi tega njim tako dragega paketa sovražnik požgal hišo, odgnal žene, ki so bile same doma, v internacijo. Morda je prav dekleta, katere listič je m'ad partizan držal v rokah, vzdihovalo v ječi pod udarci agentov Gestapa in fašistov. Zato so jim bili ti darovi še toliko bolj dragi, zato so še toliko bolj čudni povezanost s tistimi, ki so morali ostati doma in so tako materinsko skrbele za njih.

## Mak v domači uporabi

Da ima tudi naš mak mamilne snovi, vedo na veliko nesrečo tudi nekatere naše kmetijske žene. Nekoliko kmetijskih otrok je ostalo duševno in telesno zaostalih ker so kot dojenčki morali sesati krpice, napolnjene s strdim in oslajenim makom. Matera, ki so opoldne odšle na polje in so se vračale domov šele proti večeru, so se posluževale tega pripomočka, da bi otrok spal, dokler bi se ne vrnile.

Da ima mak v sebi neko čudovito moč, so slutili že stari narodi in so ga uporabljali za lajšanje bolečin pri ranah. Mak omoči živčevje, ki je najbolj občutljivo. Ljudje so tudi verovali, da jim vse leto ne bo zmanjkalo denarja, če se bodo o božiču in novem letu najedli maka. Novoporočence so posipali z makom, češ, da bodo imeli več sreče. Toda če bi takrat makovo seme zašlo v nevestino čevlje, bi zakon ostal brez otrok. Mrtvim so dajali mak s seboj v grob, da bi mirno spali in se ne vračali!

Čeprav vsebuje makovo seme, ki ga uporabljamo v prehrani tudi nekoliko mamilnih snovi, je mak v kuhinji ne nekaterih deželah zelo priljubljen. Tista mala količina opija, ki je v njem, vpliva dobro naživec.

Mak vsebuje tudi sladkor in maščobo. Zmletega hranimo v stekleni posodi. Zmleto makovo seme pomešamo s sladkorjem, pa morda še s cimomom: lahko ga uporabimo pri vseh močnatih jedeh, pri rezancih, krompirjevih valjancih, z mlečnim rižem, mlečno kašo itd.

Posebno slastni so makovi roglički, omlete, štrukeljčki in makova polica. Makov nadev pripravimo takole: Priblizno en četrti zmletoga maka poparimo z mlekom, da dobimo gosto kašo. Nadevu primešamo 2 rumenjaka in toliko sladkorja ali medu, da je nadev sladek. V kuharskih knjigah bomo našli še druge nadeve.

Pred vojno je mak spadal med tiste dobrote, ki niso bile drage in zato dostopne vsakemu gospodinjstvu. Zaradi zdravja in zaradi spremembe v hrani bi ne bilo napak tudi sedaj postrani naši družini včasih s kakšno makovo jedjo.

VLADO SESTAN

Sovjetska mladina - naš zgled

Sovjetska zveza se je vrnila v razdobje mirne izgradnje. V vojni požgana dežela Ukrajine dajejo zopet bogate žetve, porušene vasi in mesta vstajajo iz razvalin. Na mestu, kjer je še nedolgo tega hrumela vojna, delajo obnovljene in na novo izrajene tvornice. Vse sovjetsko ljudstvo je v tekmovalni. »Obnoviti domovino, napraviti jo še močnejšo in bogatejšo« — s t v mislijo delajo neutrudno sovjetski ljudje. Mladina je tudi sedaj med prvimi. V tvornicah se na delovnih mizah mladih komsovcev vijaje rdeče prehodne zastavice za najboljšo produkcijo dneva, na poljih se razlega pesem tisočev mladinskih delovnih brigad, v šole stopajo novi mladinci, ki se trudijo, da bi se naučili čim več ter tako kar največ doprinesli k obnovi in izgradnji svoje zemlje.

Moskve, v stalingrajski bitki, v neodoljivih cenzurah Rdeče armade v jurisu na Berlin so mladji rdečearmejci izvršili nove stotine in tisoče junaških del, katerim se divi ves svet. A vsa ta junaštva nam pričajo kako nežmerno ljubi sovjetski mladinec ali mladinka svoj narod, kako globoko čuti svojo dolžnost do de la in se žrtvuje za koristi vseh. V Sovjetski Zvezi je mesto Komsomolsk — mesto, ki je veliko kakor Trst, a ki ga pred 15 leti sploh ni bilo — tam so rasli samo divji gozdovi, bila so močvirja, a ni bilo niti ceste niti železnice. To mesto, ki ima danes mogočne tvornice, ki ima gledališča, šole, parke — to mesto so zgradili sami mladinci. Zgradili so celo mesto — nov center industrije in gospodarstva sploh na Daljnem Vzhodu. Dežela je potrebovala novih rudnikov in mladinci so jih pricestovoljno v Kuznički Bazen, da odpro nova rudniška okna, da pomagajo pri ustvaritvi nove mogočne baze sovjetske industrije. Dežela je potrebovala žita — in mladinci so organizirali neštevilno delovnih brigad za delo na poljih tečajev za traktoriste, za mehanike, ki bodo znali ravnati s poljedelskimi stroji, a tisoč najmlajših pionirjev so čedli na polja po žetvi, da poberejo odpadle žitne klase in da tako tudi oni dajo svoj doprinos pri poljskih delih. Zda pa vojni si je sovjetska mladina postavila tudi nalogo, da napelje elektriko v zadnje voško hišo in tisoči mladincev so se lotili izgradnje malih vasi ali okrajnih električnih central, napeljevanja električnih vodov, tak da bo tudi v najbolj oddaljene vasi v stapi ali med gozdovi posvetila električna luč.

Tako dela sovjetska mladina. Pri vsakem delu ali večjem podvigu — povsod je videti polet mladine, njeno udarništvo, povsod se med prvimi komsomolske delovne brigade, ki nosijo prehodne rdeče zastavice tekmovalnja. Sovjetski mladinec ali mladinka dela, se uči, se zabava, kakor mladinci in mladinke povsod drugje na svetu, toda tisto, v čemer je zgled vsem drugim, je doprinos, ki ga daje v javnem življenju.

V času vojne je naša mladina imela prvič priliko, da se поблиže seznanji z delom in borbo sovjetske mladine, toda danes ni mladinke ali mladince, ki ne bi občudoval njenih junaških del. V vojni je našim partizanom bila zgled Rdeča Armada in njeni junaški brcel, a prav tako mora biti tudi sedaj nam vsem zgled sovjetska mladina. A tisto kar se moramo predvsem naučiti od nje, je ljubezen do lastnega naroda, je delo za skupne koristi vseh.

Kdo ni z zanimanjem in navdušenjem čital in poslušal o junaških podvigih, ki so jih sovjetski mladinci in mladinke izvršili v času domovinske vojne? O sovjetski mladinki — Zoji Kozmodemjanski — in o njenem junaštvu so bile napisane cele knjige, o njej zovore pesmi nio lahko vidimo v filmu. A vendar nobene besede nčbens slika ali film ne morejo prikazati resnične vrednosti tega, kar je storila Zoja.

Življenje, ki ga je Zoja živeła do vojne, je življenje nešteto drugih sovjetskih mladincev in mladink: — dom, šola, razvedrilo, tvariško skupno delo in učenje v Komsomolu; Zoja je bila sovjetska mladinka, ki je v šoli z zanimanjem sprejemala vase novo znanje in se pripravljala za svoj bodoči poklic; obenem pa je tudi sama sodelovala v mnogostanskem in polnem življenju velike sovjetske zemlje.



Je teta Jera jajce zamenjala in zvito tihó se smehljala.



Ze čez dvorišče tat hili za plot, kjer ogenj mu gori!



O tem pa Mihec nič ne ve, ko tetin jajček krasti gre.



Na mah mu tek ustavi so, ko na cvrtje to z grczo zre.

# LUC

Joze Pahor



Vsaka vojna se enkrat konča, končala se je še tridesetletna.

Tako je tudi Luc doživel lepše, svobodne čase. V šoli se je mnogo spremenilo: prej so imeli vsak drugi dan po pol ure pouka — večasih še manj, če so zatulile tiste nesrečne sirene — zdaj je hodil Luc vsak dan v šolo. Menil je, da to ni svoboda, v šolc pa je šel rad, saj so imeli vsak dan kaj novega. Naložili so mu stenčes in prenašal ga je junaško, čeprav ga je moral večasi sam pisati in risati.



Kaj bo pa danes? Pri mizi sedi zdravnik, Luc in tovariši kar poskakujejo od veselja. Kaj ne bi, saj se lahko slečejo do pasu. »Pujsi umazani!« jih očeta zdravnik, oni pa ugibljejo le, kdo je večji pujs. Neki »pujs« ima celo garje, feji! »Če se ne boste bolje umivali«, pravi zdravnik, »vas bomo poslali v Ribnico.« »Da nas bodo poribali«, ugame Luc. »Kdo je to povedal?« vpraša zdravnik. Luc molči, zdravnik pa ga s prstom povabi k sebi.



»Lasje ti čudovito poganjajo«, pravi; »in na vse strani silijo. Veruješ, da ne bi rad segel v to kuščro?« Tovariši se smejejo. »Če ni kaj v kuščric«, pravi Mihec. »Luc, brivci so že demobilizirani«, pojasni zdravnik. »Veš, kaj to pomenja, demobilizirani?«

Luc dobro ve, le sram ga je, zdravnik ima jezik ko britev. Bolje bo, da kar molči. Zdravnik se smeje, potem se zresni, trka Luca po prsih, pčsluša s pripravo, ki si jo je zataknil v ušesa.

»Pljuča zdrava, srce v redu«, pravi, »le koža je čisto prozorna.«



»Zaradi vitaminov«, blekne Luc. »Kakšnih vitaminov?« vpraša zdravnik in se že smehlja.

Luc ni v zadregi. »Krompirjeviha«, pravi. »Oni dan sva šla z mamó v Tobjaj, pa nam niso hoteli prodati krompirja.«

»Treba bi bilo še kaj drugega, ne samo krompirja«, pojasni zdravnik; »malokrven si, vojna je udarila tudi tebe. Poslali te bomo v kolonijo. Prav?«

»Saj simó že v koloniji«, razloži Luc počasi; »tako je dejal oče oni dan.«

»Jih je več vrst«, pravi zdravnik kratko in ukaže učitelju, naj zapiše Luca v poseben seznam.

(Dalje.)

Rekali so mu tudi Lucó, a sam je bil najrajši Luc. Bolj možko se mu je zdelo, medtem ko se je čulo »Luč« vse premehkužno. Naj bodo deklice Špelce, Danice, Lučile in kaj še vse, on ostane Luc. Pred leti že je slišal strica, ko je pripovedoval, da je bil na vsučilišču »bruce«, in tedaj je sklenil, da se bo imenoval Luc. Zato večasi tudi noče čuti, če ga kličejo »Lučó«. Luc je najlepše ime.



Luc in Stracove tabelo se nikdar niso ujemale. Kaj pa so prav za prav Stracove tabele? To so taki spisi, kjer stoji, da imaš, recimo, 11 let, da moraš meriti za ta leta

1m 35cm in moraš tehtati 27kg. To številke niso iz Stracovih računov, ker jih še Strac sam ne zna na pamet. Tudi so bile Lucu samemu tako mač mar ko lanski sneg. Pregledoval pa jih je Lucov oče in fanta meril in tehtal, če ni imel drugega dela.



S Stracovimi tabelami v roki je oče dognal, da je Luc suha preklija, predolga in prelahka. Če se je Luc preoblačil, je mati opomnila, da kaže harmoniko. To so bila rebra; vsak par posebej se je videl.

Oče je znanstveno dognal, da je vzrck vsega tega prav preprost. Strac, ki je bil učen mož, je našel, da se pri otrocih menjavajo dobe. Enkrat se otrci samo debehijo, drugič pa samo rastejo; prva doba je debelostna, druga pa dlčgostna. Lucov oče je bil mnenja, da je sinko vse debelostne dobe kar preskočil; iz dolgestne dobe je šel kar naravnost spet v dlčgostno.



Lucova mati je pa drugače razložila stvar. Dejaja je, da je Luc preveč v zvezi z večnimi leti. Pod okupatorji je hodil v mlekarño po mleko in ga večasih dobil 1 deciliter za tri dni. Da bo mladina boljé uspevala, so ji vsake štiri mesece dali nekaj siadkorčkov. Ko so jih prvič delili, je bil Luc ob nje, ker je za dva meseca prekročil tisto stvarost, ki je še imela pravico, da se poslada.

Ko se je bil prohladil, je moral k zdravniku, ki mu je dal nakazilo za ribje olje. Luc ima nakazilo še danes. Ribjega olja ni bilo, menda ga ribe niso hotele dajati. Tako je nastala iz Luca suha preklija.





# FIZKULTURA

## Zopet črna nedelja za „Ljubitelje Ponziane“

V nedeljo so bile odigrane same tri tekme jugoslovanskega državnega nogometnega prvenstva. Ostale pa so bile zaradi medmestne tekme Beograd — Paris odložene. V ospredju zanimanja je bila tekma med jesenskim prvakom države beograjskim »Partizanom« in tržaško enajstorično »Ljubitelji Ponziane«. Na ljubljanskem stadionu kjer so igrali, se je zbralo rekordno število gledalcev, ki pa so odšli z igrišča razočarani. Obe enajstorične posebno na še »Partizan« sta pckazali reven nogomet. Nobenih tehničnih fines nobenih kombinacij, niti ena in medla igra, vse to je napravilo na gledalce zelo slab vtis. Od državnega prvaka su upravičeno pričakovali kaj več. Danes pa ni bil niti senca starega Partizana, ki se je toliko proslavil s svojo klasično nogometno igro doma in na tujem. Z druge strani pa so se tudi Tržačani v tej tekmi v dobri meri zatajili. Nič jim ni šlo izpod rok: še tako lepe prilike so zamazali, skratka, Ljublijana je videla drugorzreden nogomet.

Med tekmo je pihal mrzel veter, igrišče pa je bilo zelo spolz-

ko. Prvi polčas je potekel v premoči Beograjčanov. Napad za napadom se je valil pred go. Tržačanov, ki se imajo zahvaliti, da niso prešli več golov, samo odločni obrambi z vratarjem na čelu ter izredno slabemu napadu naprotnikov. V tem delu sta padla tudi edina gola, čisto po naključju. Prvega je v 15. minuti zabil Ruppnik drugega pa v 35. minuti iz prostega strela Palfi.

V drugem polčasu se je slika v toliko spremenila, da so Tržačani napadali. Beograjčani so se pa branili kakor naprotnikov v prvem polčasu, tako je tudi tržaški napad v drugem pokvaril, nešteto prilik za gol. V tem delu bi lahko »Ljubitelji Ponziane« z bolj odločnim napadom dosegli izenačenje, ki bi dalo najbolj pravilen rezultat nedeljskega nogometnega srečanja.

Partizan: Glazer, Colić, Popescu, Palfi, Djurđević, Atanacković, Sereš, Ruppnik, Jakuš, Radunović, Matekalo.

Ljubitelji Ponziane: Parola, Corbatto II, Giorda, Corbatto I, Giannini, Tramarin, Benvenuti, Carliani, Padovan, Esca, Tommasini.

Druga tekma je bila odigrana na Reki. Kvarner je po slabi igri še enkrat razočaral svojo publiko in dosegel neodločen rezultat.

V tretji tekmi pa je splitski Hajduk igral v Titovgradu. S svojo izredno tehnično in lepo kombinirano igro je domačo Budućnost tako rekoč pregazil in zmagal z visokim rezultatom. Domači pa se imajo zahvaliti svojemu odličnemu vratarju, da ni bil rezultat še višji.

Partizan — Lj. Ponziane 2:0 (2:0)  
Kvarner — Železničar (Sar) 0:0  
Hajduk — Budućnost 5:0 (4:0)

### Kvalifikacijska lestvica:

Partizan	10	10	0	0	28	4	20
Hajduk	11	8	2	1	28	3	18
Dinamo	11	7	2	2	34	12	10
Metalec	11	7	1	3	23	15	15
Rdeča zvezda	10	7	0	3	31	13	14
Spartak	12	6	1	5	20	21	13
Pobeda	13	3	5	5	21	19	11
Lokomotiva	12	4	2	6	18	20	10
Železničar(N)	12	3	3	6	12	27	9
Budućnost	12	2	3	7	16	29	7
Kvarner	9	1	4	4	8	16	6
Železničar(S)	12	2	1	9	12	30	6
Nafta	11	3	0	8	12	32	6
Lj. Ponziane	8	1	1	6	5	19	3

## Prvi polovični uspeh Rudarja

V pokrajinskem nogometnem prvenstvu so bile v nedeljo odigrane samo tri tekme. Na Reki je Torpedo imel mnogo posla, da je z najmanjšim rezultatom odpravil žilavo enajstorično iz Pulje. Za »Pulje« je sploh značilno, da nudi močan odpor boljšim enajstoričam, zgublja pa proti slabim.

V Trstu sta bili odigrani dve tekmi, ki sta se končali z neodločenim rezultatom. V prvi sta se srečala Škedenj—Rudar, v drugi Tovarni strojev — Montebello R. Rudarji iz Raše so potrdili da ne vodijo zaman na lestvici. Igrajo moderen W sistem ter imajo v napadu najboljši del moštva. Tudi Škedenjčani so dobro igrali. Rezultat je popolnoma pravičen.

V tekmi med Tovarno strojev in Montebello R so drugi pokazali več nogometnega znanja in bi verjetno v boljših vremenskih prilikah tekmo odločili v svojo korist. Imeli so to smelo, da so mrcali zaradi nesreče vratarja igrali 30 min drugega polčasa samo z desetimi igralci.

Rezultati:  
Škedenj — Rudar 1—0  
Tov. strojev — Montebello R 1—1  
Torpedo — Pulj 1—0

## Proseška enajstorična zopet sama na vodstvu

Zaradi slabega vremena so v nedeljo večino tekem odložili. Od teh, kar so jih igrali, je bila najbolj zanimiva tekma med »Nabrežino« in »Costalungo«. Tekmo je zelo motila mčna burja. Zmagali so Nabrežinci s 3:1, vendar pa ta zmaga ne pomeni bog ve kakšnega uspeha, kajti tekma je bila odigrana v nemogočih pogojih. Ostale tekme so se končale kot je bilo predvideno.

Rezultati:  
Nabrežina — Costalunga 3—0  
Rolanec — Acogat 10—0  
VOM — Dreher II 2—1  
Čebulec — Rauber 4—1  
Škedenj II — Opčina 2—0 (par for fait)

### Evo kvalifikacijski lestvici:

Skupina A	
Primorje P	9 7 1 1 24 10 15
Costalunga	9 5 2 1 19 8 13
Col	8 4 2 2 18 14 10
Nabrežina	9 5 0 4 22 12 10
Dreher I	9 3 3 3 10 9 9
Kralje	7 3 2 2 8 7 8
Sv. Marko	7 2 3 2 9 12 7
Pisoni	8 1 2 5 15 16 4
Tov. strojev	6 1 0 5 2 22 2
Primorje D	8 0 2 6 6 23 2
Skupina B	
Čebulec	8 7 1 0 45 5 15
Rolanec	7 6 0 1 38 7 12
Škedenj II	8 5 2 1 30 16 12
Montebello II	8 5 0 3 27 17 10

Ponziana	5	4	0	1	13	4	8
Opčina	3	4	0	4	29	15	3
VOM	7	2	1	4	11	23	5
Rauber	6	1	0	5	5	25	2
Acogat	7	0	1	6	5	42	1
Dreher II	9	0	1	8	3	44	1

## Juventus se je odtrgal

V italijanskem nogometnem prvenstvu se je Juventus z zmago nad Inter, porazom Bologne in neodločenim rezultatom Torino, odtrgal ter sedaj sam vodi na lestvici. Triestina je na tržaškem stadionu igrala neodločeno s Sampdoria, enajstorična iz Alessandrije pa je krepko premagala Livorno.

Rezultati:  
Fiorentina — Lazio 4—1  
Roma — Atalanta 3—0  
Triestina — Sampdoria 1—1  
Milan — Genova 4—1  
Napoli — Torino 2—2  
Brescia — Venezia 2—1  
Bari — Bologna 1—0  
Juventus — Inter 1—1  
Modena — Vicenza 1—0  
Alessandria — Livorno 4—1

## Ponziana je igrala neodločeno u Ronkah

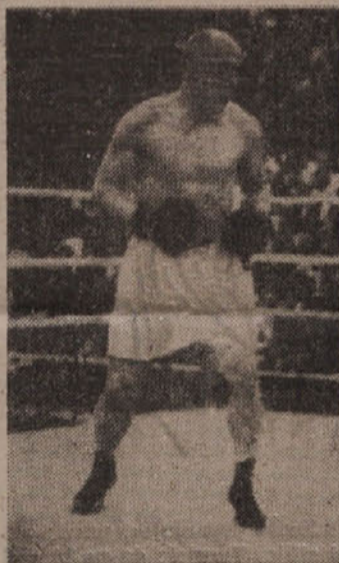
V italijanskem C prvenstvu je Ponziana dosegla v Ronkah neodločen rezultat, Edera pa je visoko zmagala ter sedaj vodi sama na lestvici.

Rezultati:  
Edera — Zagraj 7—0  
Ponziana — Ronka 1—1  
Palmanova — Sangiorgina 0—0  
Cervignano — Itala 2—0  
Krmn — Tržič 1—0

## Pa burji in mrazu so tekli

Ne mraz ne burja nista odvrgla priidnih lahkoletov, da bi prekinili s svojim delovanjem. V nedeljo sta bili kar dve prireditvi, ena v Trstu, druga v Tržiču. V Trstu sta K. K. »Kraljiča« in »Redivo« organizirala tek po rojanskih ulicah. Na startu se je javilo izredno veliko število atletov in atletinj. Najprej so tekle atletinje. Zmagala je Vertovec Jesipina, Škorklja; 2. Brunel L., Kralje; 3. Sulčić Marija, Rojan itd.

Za njimi so startali atleti. Razvila se je ostra borba, ki jo je šele nekaj metrov pred ciljem odločil v svojo korist Bembi, Col; 2. Zonta, Kralje; 3. Faidutti, Kralje itd. Pckal si je osvojil športni odsek K. K. »Kraljiča«. V Tržiču pa so se atleti podali na 10 km dolgi partizanski marš. Tudi ta prireditev je lepo uspela. 1. K. K. Sv. Mihajel (Benko, Prof. Papis); 2. Športni odsek ZPP (Tonzar, Bernes, Pahor).



## Nikolaj Korovljev

Absolutni boksarski prvak Sovjetske zveze je pričel svojo karijero 1932. leta. Nek njegov prijatelj mu je poklonil vstopnico za boksarski dvoboj med takratnima najboljšima boksarjema Mihajlovom in Braunom. Takrat je prvi videl boks in takoj se je odločil, da ga bo pričel tudi sam gojiti.

Nekaj dni za tem je Nikolaj prvič v svojem življenju, poln volje in upov za bodočnost, prišel na trening. Pričela se je stara pesem sportnikov — vaditi, vaditi in zopet vaditi.

Štiri leta pozneje je bila v največji moskovski dvorani boksarska prireditev, na kateri je bila glavna točka sporeda boksarski dvoboj za prvenstvo Sovjetske zveze. Borila sta se takratni absolutni prvak 29 letni Mihajlov in mladi gojenec fizikturnega inštituta Nikolaj Korovljev. Kasne zvečer je postal nov absolutni boksarski prvak Sovjetske zveze.

Z izbruhom vojne je tudi Nikolaj, kakor toliko tisočev drugih sportnikov zamenjal boksarske rokavice s puško in ročnimi bombami. Ze leta 1944 pa je ponovno osvojil prvenstvo. Tudi 1945. leta je zmagal in potrdil svoje boksarsko znanje in vzdržljivost.

## Nov uspeh Jugoslovanskega nogometa

V nedeljo je bila v Parizu odigrana zadnja tekma trboja Beograd—Budimpešta—Pariz. Prejšnja srečanja so se končala: Budimpešta — Pariz 2—2; Beograd — Budimpešta 1—1. Ostala je še zadnja tekma med Beogradom in Parizom. Beograjčani so v tej tekmi potrdili sloves, ki ga uživa



## Prvaki SZ za leto 1946

Sportniki Sovjetske Zveze so zaključili s svojimi letnimi delom. Za zaključek so se vršila po vseh večjih mestih širom Sovjetske države prvenstva v raznih fizikalturnih panogah. Pojdimo najprej v Dnjepropetrovsk kjer so tekmovali lahkoletni in atletinje. Ze v polfinalnem teknu na 100 m je Karakulov izenačil tudi sovjetski rekord s časom 10,6. Na istem tekmovalju pa je Karakulov izenačil tudi sovjetski rekord na 200 m iz leta 1936. s časom 21,6 ter ponovil svoj rezultat, ki ga je postavil na evropskem prvenstvu v Oslu. Tudi v mestu kladi diva je bil dosežen rezultat svetovne vrednosti, Aleksander Šehl je že tretjič izboljšal rekord z metom 54,62 m. Odlični rezultat med neštetiimi dobriimi je postavil tudi Ozolin v skoku v višino s palico. Preskočil je 4,10 m.

Pri ženskah je Evgenija Sečenova ponovno izboljšala svoj rekord na 200 m s časom 24,9. Čudna pa je v peterboju daleko izboljšala prejšnji rekord in zbrala 4476 točk. Zmagala je tudi v skoku v višino z odličnim rezultatom 163 cm. Oglejmo si še ostale njene rezultate, ki jih je dosegla pri peterboju: 100 m v 12,7 sekunde, skok v daljino 5,13; met kopja 40,82; met kroglice 12,73. To so rezultati, ki jih težko dosežejo tekmovalke, ki se bavljc samo z eno disciplino. Na tem tekmovalju je Nina Dumbazde vrгла disk 46,63 m, Majuča konče 47,64, Sevrjukova pa kroglo 13,91 m.

Iz Dnjepropetrovska nas povede pet v glavno mesto Azerbejdžana. Baku, kjer bomo lahko še videli Ušakova, kako je postavil nov sovjetski rekord v p'avanju na 1500 m s časom 20,05,3. Na tem prvenstvu jih je postavil kar tri. Rekord je dosegel še na 800 m s časom 13,00,2. Vendar pa tudi ženske niso zaostajale za moškimi. Vasiljeva je postavila nov rekord Sovjetske zveze v času 15,42,0.

Nekako ob istem času so se v Moskvi srečali najboljši strelci.

Jugoslovanski nogomet ter brez truda zmagali nad Parizom z rezultatom 4—3 (3—1). Tekma je potekala v stalni premoči Beograjčanov, ki so s svojimi hitrimi kombinacijami že v prvi minuti resno opražali pariška vrata. Bobekov strel je le za malo zaresil vrata. A že v 10 min. je srednji napadalec Mihajlovič, najboljši igralec na terenu, zabil prvi gol za Beograd. 15 min. kasneje so zopet Beograjčani zabili gol sami sebi, a eno minuto pred koncem je bil zopet Mihajlovič tisti, ki je zabil Parižanom tretji gol.

V drugem delu so pričeli napadati domačini in v 24 minuti dosegli drugi gol za svoje barve. Beograška reprezentanca je zopet pričela s krasno igro prvega polčasa in v 41. min. zabila zopet po Mihajloviču četrti gol. Bilo se je 5 kotov v korist in dva v škodo Beograda.

Dve reprezentančni meddržavni nogometni tekmi v Angliji. V Angliji sta bili prejšnji teden odigrani dve meddržavni nogometni tekmi. V prvi je Anglija premagala Nizozemsko z 8:2, v drugi pa sta Severna Irsko in Škotska igrali neodločeno 0:0.

Bilo jih je 260 iz vseh sovjetskih republik. Ukrajinec Borovikov je iz klečečega položaja postavil nov sovjetski rekord. Nabil e 188 točk. S tem pa je tudi izboljšal svetovni rekord Švicarja Cimmormana iz leta 1937 za eno točko. Tudi moskovčana Ernest in Gordjuk sta dosegla nov sovjetski in svetovni rekord. Iz ležečega položaja sta zbrala 188 točk, kar je izenačen svetovni rekord Finca Liuhala. Še dva svetovna rekorda so dosegli sovjetski strelci. Ernest je pri streljanju iz vojaške puške iz ležečega položaja na razdalje 300 m zbral 376 točk in za 9 točk izboljšal stari rekord Nemca Hermannia iz leta 1933. Zanimivo je, da je še 6 strelov prekosilo stari svetovni rekord. Strelec Zorin pa je z vojaško puško na razdalje 600 m tudi izboljšal svetovni rekord. Dobil je 99 točk od 100 možnih. Stari svetovni rekord je držal Francoz Coll.

V Kijevu so se vršile ogorčene borbe v košarki. Žensko prvenstvo Sovjetske zveze si je osvojil MAI (Moskovski letalski inštitut), moško pa »Dom oficirjev« iz Tbilisija.

Čisto na drugem koncu države pa sta se v finalni tekmi v waterpolu srečali sedmorici »DKA« in »Vojne pomorske šole«. Prvi polčas se je končal 1:1. Šele v drugem se je moštvo »CDKA« pscarečilo zabit še dva gola in tako zmagati ter si osvojiti prvenstvo.

Skratka, še veliko drugih prvenstev v fizikalturnih panogah se je nekako ob istem času vršilo po prostranih republikah Sovjetske zveze. Tako so tekmovali v tenisu, jadrnanju, motociklizmu, odbojki, nogometu itd. Sedaj pa je zima pred durmi. Pričel se bo drugi del fizikalturnega življenja v snegu in ledu. In na koncu bodo zopet prvenstva Sovjetske zveze v smučanju, hokeju na ledu, umetnem in hitrostnem drsanju, sankanju itd. Na te fizikalturne prvenstva pa se bomo še povrnili.

## Pisani sportni svet

Akademsko smučarsko prvenstvo bo v Davosu. Svetovno akademsko smučarsko prvenstvo bo v Švici. Vršilo se bo v Davosu od 19. do 26. januarja. Prvenstva se bodo udeležili tudi smučarji akademiki iz Jugoslavije.

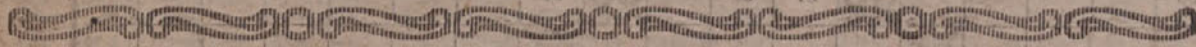
Švedski nogometaši v Sovjetski zvezi. Švedska nogometna enajstorična »Norkoping«, ki se je npremagana vrnila z gostovanja po Angliji je dobila povabilo moskovskega »Dinama«. Švedi so ponudbo sprejeli.

Svetovno prvenstvo v namiznem tenisu. Za svetovno prvenstvo v namiznem tenisu bosta v tretjem kotu igrala zmagovalca med Slovaško in Madžarsko in zmagovalca med Poljsko in Jugoslavijo.

Hockeyisti iz Amerike bodo igrali v Pragi. Ameriška hockeyska reprezentanca, ki bo sodelovala na svetovnem prvenstvu v Pragi, bo odigrala pred prvenstvom nekaj tekem tudi v Angliji.

Odgovarja: Koren Jože, Založništvo: Primorski dnevnik





Olej, človek, čudo dvajsetega veka!  
Na zemljo dete majceno priveka,  
spočeto brez strasti in zle namere.  
(Kdor ne verjame, ta ni prave vere!)

Je detece to kolonijske oblike  
in topogledno nosi vse odlike.  
Zato pri čudu tem ni prav nič čuda,  
če čudno gnilo je in vzbuja dokaj studa.

Mož, sveti Jožef, tjakaj v daljo gleda,  
da je nedolžen pri zadevi, se zaveda;  
le semtertja na lihem mater kara,  
ker dobrih naukov slišati ne mara.

A tamkaj v kotu osel in voliček  
nenehno hvalita: „Prekrasen otročiček!“  
in pritrnilno kimati si, češ: tako je!  
(No, da, živalici pač mislita po svoje.)

Pred detecem pa črni dve postavi  
zaman ubijata si sicer bistri glavi,  
kako da je Mariji bila možnost dana,  
roditi kolonijalno dete sred' Jadrana.

In pravita takole: „Uboga mati!  
za dete svoje mora pač se bati,  
če ve, da so v pogubo šteti otroci taki,  
ki so nasilni jim papani — zapadnjaki.“

### IZ TRSTA.

V Trstu burja piha,  
da vse po zrak' frči,  
a tistega, kar treba,  
še zdaj odnesla ni.

Na sredi ceste v Trstu  
stoji en policaj,  
ki večkrat kapo menja,  
— pa sam ne ve, zakaj.

### NEDELJSKI LOVEC IN GOZDAR

Lovec: Gospod gozdar, prvič sem na lovu, saj veste, prosil bi vas da bi me postavili na kakšno dobro mesto, da bom kaj ustrelil. Saj veste, če pride človek prazen domov, je nerodno že zaradi žene zaradi prijateljev in sosedov in sploh je nerodno. No, tule spravite v žep sto lir.

Gozdár: Hvala lepa. No, le pridite z menoj. Na takšno mesto vas postavim, da bo kaj! Vidite, tamle gori, čisto pri gošči, tamle vodi pol mimo. In tamkaj, kjer raste tisti mecesin; tam se boste postavili. Veste, tja prihaja na pašo srnjak. Kakor jelen. To bo gospa soproga vesela, če prinese te domov takšno žival. Že meso je nekaj vredno, a kaj šele koža in rogovi! Sicer je mogče, da srnjaka danes ne bo. Če njeza ne bo pa pride prav gotovo lisjak. No to bo šele vesela vaša gospa! Boa, ki jo je ustrelil mož, je še vse drugače topa, kakor taka od krznarja. No in če lisjaka le ne bi hotelo biti pa pride čisto gotovo zajec. Veste zajca imamo pa že takšno v našem revirju da bi človek skoraj ne verjel. Kakor kostrun! In kako dobra jed je takla zajec! Če vam gospa soproga pripravi zraven še fine emoke, bo kar nebesko kosilo. Lahko se pa prirediti da vam je zajca mrad nosom pšine. No, v tem primeru pa pride ob pol desetih, no tistile neti nismonaša mimo. Tukaile imam nisno zanj, ali bi mu ga hoteli izročiti? — No, in če še nismonaše ne bi bilo, potem vam pa vrnem tistih sto lir.

### SOGLASJE

A: Z molo ženo je križ: če rečem jaz belo, trdi ona, da je črno, tako da ni prepričan ne konca ne kraja.

B: Kaj hočete, v zakonu je treba drug z drugim potrpeti. Pogledite pri meni tudi ni vse z rožicami nosljano. Jaz hočem kosila ob dveh a moja žena ga hoče opclane. In tako jeva ob enih in se oba jeziva.

### SEKATURA

Oče: Prišel sem gospod učitelj, ker se mi fantek vedno prižute, da ga sekirate. Jaz sem posestnik in otroci raznašajo to po vsem ckraju. Tega ne bom več prenašal, gospod učitelj. Kaj z drugimi pokovec počeniate, me čisto nič ne briga, a mojega sekirali ne boste!

Učitelj: No saj je prav, da ste pripetiali fantka s seboj. Miheec, pa pokaži ožetu, kako vse znaš. Pcveti mi, koliko je tri krat tri?

Miheec: Pogledj, oče, me že zopet sekira!

### IZ GRČIJE

Na Grškem je en kralj,  
k' ma ravno tako oblast,  
kot tista mala miška,  
ki je zašla v past.

Sijajno, a nerodno

Po dolgih letih sta se srečala znanca. Od mature se že nista videla. In med njima se je razpletel tale razgovor:

Odkar se nisva videla, si se zelo opomogel; eleganten si postal; kaže, da ti dobro nese. Kje si v službi?

Pri bogatem conteju. Sijajno me plačuje kot oskrbnika svoje palače.

No, to je sijajno!

Ne, ni tako sijajno; veš, imam mlado, lepo ženo ki me že nekaj let vara s contejem.

No, to je nerodno.

Ne, ni tako nerodno; veš, tudi contejeva žena ima z menoj že drugega otroka.

No, to je sijajno!

Ne, ni tako sijajno; veš, na ža način pride conte do contejev, a jaz do samih kretenov.

### TRDOVRATNEŽ



Gospod: Zakaj ležite tu? Ste pijani.

Samomorilec: Ne. Naveličal sem se življenja in čakam, da me povozí vlak.

Gospod: Ne uganjajte neumnosti in vstanite!

Samomorilec: Ne vstanem prej, dokler me ne povozí vlak!

### UGANKE

A: Ali veš, kakšna je razlika med rekviemom in svinjsko pečenko?

B: Ne.

A: Rekviem je za mrtve, svinjska pečenka pa za žive.

B: Aha! No, pa ti pcveti, kaj je to: čez dan sediš na njem, čez noč ležiš na njem in zjutraj si z njim očistiš zobe?

A: To je neumnost.

B: Ne, to je stol, postelja in ščotka za zobe.

### POSEBEN ZNAK

Ona: Jedetana, moj mož se je šel kopat in ga še sedaj ni domov. Prav gotovo je utonil.

Policaj: Pomirite se gospa, saj ne bo nič huđega. Naredili bomo prijavo in poslali nekaj ljudi, da preiščejo brez. Ali ima vaš mož kakšne posebne znake?

Ona: Da, Jeclja.

### DOBRA UČENKA

A: Ali vaša gospodična hčerka pri klavirskem pouku dobro napreduje?

B: Izvirnost! Zadnjič sem slišal, kako jo je profesor pchvalil. Rekel li je: Ampak, gospodična Majda, za tri takte ste pred menoj!

### PROFESORSKA

Profesor: Oprostite, ali bi lahko govoril z gospodom doktorjem Čebulo?

Služkinja: Z doktorjem Čebulo? Saj vendar že dva meseca počiva v grobu.

Profesor: A tako, Potem ga pa res ne maram motiti.

